

Výchova k obraně proti mediální manipulaci

Diplomová práce

Studijní program: N7504 – Učitelství pro střední školy
Studijní obory: 7504T243 – Učitelství českého jazyka a literatury
7503T045 – Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy

Autor práce: **Bc. Klára Zelenková**
Vedoucí práce: PhDr. Stanislava Exnerová

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Klára Zelenková**
Osobní číslo: **P14000663**
Studijní program: **N7504 Učitelství pro střední školy**
Studijní obory: **Učitelství českého jazyka a literatury**
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: **Výchova k obraně proti mediální manipulaci**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autorka vysvětlí základní pojmy související s mediální manipulací se zaměřením na příjemce sdělení. V souvislosti s RVP popíše možnosti mediální výchovy na 2. stupni ZŠ, které zvýší schopnost obrany proti mediální manipulaci. Autorka vytvoří několik modelů vyučovacích hodin takto zaměřené mediální výchovy a jejich reflexi. Studentka se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího diplomové práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. Média a společnost: [stručný úvod do studia médií a mediální komunikace]. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 207 s. ISBN 807178697

KUNCZIK, Michael. Základy masové komunikace. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995, 307 s. ISBN 80-7184-134-x.

POSPÍŠIL, Jan a Lucie Sára ZÁVODNÁ. Mediální výchova. Vyd. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2009, 88 s. ISBN 9788074020223.

MIČIENKA, Marek a Jan JIRÁK. Základy mediální výchovy. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 295 s. ISBN 978-80-7367-315-4.

MEYROWITZ, Joshua. Všude a nikde: vliv elektronických médií na sociální chování. 1. české vyd. Praha: Karolinum, 2006, 341 s. Mediální studia. ISBN 80-246-0905-3.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Stanislava Exnerová**
Katedra filosofie

Datum zadání diplomové práce: **15. dubna 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2016**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 23. 4. 2016

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce PhDr. Stanislavě Exnerové za věnovaný čas, cenné rady a připomínky, vlídný přístup, ochotu a trpělivost při vedení této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala vedení a učitelskému sboru ZŠ a MŠ Klíč s. r. o. za možnost výuky mediální výchovy ve škole a za ochotu, podporu a přátelský přístup. V neposlední řadě bych také ráda poděkovala svému příteli, rodině a přátelům za stálou podporu během psaní této práce a během celého studia.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá výchovou k obraně proti mediální manipulaci. V teoretické části jsou popsány a vysvětleny základní pojmy, které souvisí s manipulací v médiích. Jedná se o definice autorů zabývajících se touto problematikou. Pozornost je dále věnována specifikům dospívajících, a to vývojovým změnám a charakteristickým projevům dospívajících ve škole. Druhá část práce je zaměřena na mediální výchovu. Je zde stručně zmíněn vývoj mediální výchovy v Čechách a ve světě a představeny osobnosti zabývající se problematikou mediální výchovy u nás. Podrobněji jsou rozebrány metodické materiály pro učitele mediální výchovy. Závěr práce je zaměřený na modelové vyučovací hodiny mediální výchovy, které byly sestaveny na základě RVP ZV, a jejich reflexi.

Klíčová slova

Manipulace, klamání, informace, dezinformace, propaganda, fáma, mediální výchova, média, kritické myšlení, možnosti obrany, dospívající

Abstract

This dissertation deals with education to defend against media manipulation. In the theoretical part are descriptions and explanations of basic terms, which are related to the media manipulation. It consists of definitions of authors, which deal with these issues. Focus is also given to the specifications of adolescents, especially to developmental changes and characteristic manifestation of adolescents in school. The second part is focused on the media education. It shortly describes development of media education in the Czech Republic and in the world. There are also introduced important persons, which deal with media education in our country. It gives a detailed description of methodic materials for teachers of media education. The end of this work is oriented on model lessons of media education, which were assembled based on the RVP ZV and their reflection.

Keywords

Manipulation, deception, information, propaganda, rumour, media education, media, critical thinking, defense possibilities, adolescents

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Vymezení základních pojmů.....	9
2.1. Manipulace.....	9
2.2. Klamání.....	9
2.3. Informace.....	11
2.4. Dezinformace.....	13
2.5. Propaganda.....	15
2.6. Fáma.....	17
3. Specifika dospívajících.....	18
3.1. Vývojové změny v období dospívání.....	19
3.1.1. Kognitivní změny.....	19
3.1.2. Emoční vývoj.....	22
3.1.3. Oblast vztahů.....	24
3.1.4. Vývoj osobnosti a identity dospívajících.....	27
3.1.5. Morální uvažování dospívajících.....	30
3.2. Specifika dospívajících, která se projevují ve škole.....	32
4. Mediální výchova.....	35
4.1. Vývoj mediální výchovy.....	35
4.1.1. Vývoj mediální výchovy ve světě.....	35
4.1.2. Vývoj mediální výchovy v Čechách.....	36
4.2. Osobnosti v ČR zabývající se problematikou médií.....	37
4.3. Metodické materiály pro učitele mediální výchovy.....	39
5. Mediální výchova na 2. stupni ZŠ.....	47
5.1. Mediální výchova jako průřezové téma v RVP ZV.....	47
5.2. Teoretický podklad pro téma manipulace v médiích.....	49
5.3. Modelové vyučovací hodiny mediální výchovy.....	57

5.3.1.	1. vyučovací hodina.....	58
5.3.2.	2. vyučovací hodina.....	64
5.3.3.	3. vyučovací hodina.....	69
5.4.	Reflexe modelových vyučovacích hodin mediální výchovy	72
5.4.1.	8. ročník	73
5.4.2.	9. ročník	75
6.	Závěr	79
7.	Seznam použitých zdrojů	81
8.	Seznam příloh	85
8.1.	Příloha A	85
8.2.	Příloha B	85
9.	Přílohy.....	86
9.1.	Příloha A	86
9.2.	Příloha B	100

1. Úvod

S manipulací v médiích se setkáváme neustále. Masová média nám každý den zprostředkovávají informace, které se týkají aktuálních problémů u nás i ve světě, ať už se jedná o migrační krizi nebo válečné konflikty v oblasti Krymu. Informace z médií často přijímáme automaticky a bez kritického odstupu, aniž bychom si uvědomovali, že můžeme být prostřednictvím nejrůznějších metod manipulováni. V době migrační krize má například velký efekt manipulace, která využívá strachu příjemců mediálního sdělení. K dispozici je několik možností, jak se této manipulaci bránit. Jak však účinně vychovávat k obraně proti mediální manipulaci dospívající žáky, když se to často nedaří ani u zkušených dospělých? A lze to vůbec? Jak budou k této problematice žáci přistupovat? Budou mít zájem se bránit? Tyto otázky a mnoho dalších jsem si pokládala na začátku psaní diplomové práce.

Cílem této práce je popsat možnosti mediální výchovy na 2. stupni ZŠ, které zvýší schopnost obrany proti mediální manipulaci. Zásadní jsou modelové vyučovací hodiny, které obsahují podrobný popis postupu při výuce. Klíčové je v nich kritické myšlení a jeho rozvoj. Ráda bych upozornila na to, že dospívající jsou velice snadným cílem manipulátorů, a to také z důvodu náročných změn, kterými v období dospívání procházejí. Mohou se stát snadno oběťmi manipulace, i když je původním cílem manipulátora dospělá osoba. Často také dochází k vlastnímu zkreslení informace. Jak dospělí, tak i dospívající se však mohou proti mediální manipulaci bránit. Jednou z klíčových možností obrany je právě kritické myšlení a obecně kritický přístup k mediálnímu sdělení.

Diplomovou práci lze rozdělit na dvě části. V první části se stručně zabývám základními pojmy, které souvisí s mediální manipulací, a to klamáním, informací, dezinformací, propagandou a fámou. Stručně také definuji pojem manipulace. Dále se zabývám vývojovými změnami, kterými procházejí dospívající. Zaměřuji se na kognitivní změny, emoční vývoj, oblast vztahů, vývoj osobnosti a identity a morální uvažování dospívajících. Věnuji se také specifikům dospívajících v souvislosti s jejich rolí žáka.

Ve druhé části práce se zabývám mediální výchovou. Krátce se zmiňuji o vývoji mediální výchovy v Čechách a ve světě. Pozornost také věnuji osobnostem, které se v České republice věnují problematice médií, a podrobněji se pak zabývám metodickými materiály pro učitele mediální výchovy. Soustředím se také na teoretický podklad pro téma manipulace v médiích. Závěr práce věnuji třem modelovým vyučovacím hodinám, které jsem vypracovala na základě RVP ZV, a reflexi těchto vyučovacích hodin.

2. Vymezení základních pojmů

Základní pojmy, které souvisí s mediální manipulací a jsou zaměřeny na příjemce sdělení, vymezuji jen stručně. Podrobněji se těmito pojmy, včetně mediální manipulace, zabývám v bakalářské práci *Dezinformace v médiích*¹.

2.1. Manipulace

Autoři publikace *Manipulace v médiích* chápou tento pojem jako způsob, kterým může být ovlivňován jedinec, skupina nebo celá společnost. Manipulátorovi jde při tom o změnu názorů a postojů adresátů, aniž by si adresáti tuto změnu uvědomovali. Výsledkem manipulace je pak přesvědčení manipulované osoby, že je ona sama původcem nějakého jednání a že se jednalo pouze o její rozhodnutí. Manipulované osoby si tedy nejsou manipulace vědomi. Podle autorů můžeme vnímat manipulaci v užším smyslu jako druh nástroje, který umožňuje ovlivňovat lidi.² Právě tento nástroj často používají masové sdělovací prostředky, a to nejen v rámci reklamy.

V mediálním kontextu lze manipulaci chápat jako zpracovávání vědomí lidí prostřednictvím médií, které je nepřiznané, a jehož účelem je systematické, cílevědomé řízení a formování vědomí, myšlenek a pocitů adresáta. Média při manipulaci často používají zkreslování, zdržování či neadekvátní doplňování nebo usouvztažňování informací. Manipulátor chce u manipulovaných osob vyvolat potřeby a zájmy, které by odpovídaly jeho cílům. Pokud se jedná o úspěšnou manipulaci, jednají manipulované osoby v souladu s cíli manipulátora, aniž by si byly manipulace vědomi. Podle autorů *Slovníku mediální komunikace* je manipulace skrytou formou donucení, kterou lze chápat jako moc sloužící k vynucení souhlasu. Tato forma donucení se považuje za nejúčinnější a jako nástroj ji využívá především reklama (cílem je manipulace potřeb spotřebitelů).³

2.2. Klamání

Klamání úzce souvisí s manipulací. Jedná se totiž o jednu z často používaných metod manipulace.

---

¹ ZELENKOVÁ, K. *Dezinformace v médiích*. Liberec, 2014. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická.

² IŁOWIECKI, M., ŽANTOVSKÝ, P. *Manipulace v médiích*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-50-1. S. 31.

³ REIFOVÁ, I., aj. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7. S. 127.

Emil Mleziva charakterizuje klamání jako záměrné uvádění někoho v omyl, do něhož zahrnuje všechny formy, způsoby a techniky, jimiž původce klamání záměrně mění podání skutečnosti. Podle tohoto autora lze do klamání kromě operací se skutečností zahrnout také operace s informacemi o této skutečnosti, kterými se tak mění kvalita informace. Emil Mleziva ve své publikaci definuje klamání jako „úcelové chování (aktivní – pasivní) jednoho subjektu (původce) se záměrem, aby jiný subjekt (adresát) nabyt, vytvořil si nebo ponechal si představu o dané skutečnosti rozdílnou od té, kterou má on sám.“⁴ Podle tohoto autora však není snadné rozhodnout, zda se v jednotlivých případech jedná o skutečný záměr klamat. Záleží na tom, z jakých aspektů budou konkrétní případy posuzovány. Emil Mleziva zdůrazňuje, že se jedná o klamání teprve tehdy, pokud má někdo v úmyslu ponechat druhého v omylu či zmýlit jej. Pokud bude původce předkládat zkreslený obraz skutečnosti, který však sám subjektivně považuje za správný, nejedná se podle Emila Mlezivy o záměrné klamání, nýbrž jen o pomýlení druhého.⁵

Pro všechny případy klamání jsou podle Emila Mlezivy zásadně rozhodující dva znaky, přičemž je v klamání vždy jeden z těchto znaků nutný, ale sám o sobě nedostačující:

- Představa původce o dané skutečnosti, přičemž nerozhoduje, zda původcova představa této skutečnosti odpovídá, či ne.
- Záměr původce vytvořit (aktivní klamání) nebo ponechat (pasivní klamání) adresátovi představu o skutečnosti, která se liší od jeho vlastní.⁶

Zbyněk Vybíral chápe pojem klamání ve významu lhaní. Jak uvádí tento autor ve své publikaci, podstatou lhaní je „vědomý záměr předat klamné sdělení či nepravdivou informaci.“⁷ Cílem klamání je tedy ovlivnit příjemce lži, přičemž nejčastějším důvodem lhaní bývá podle tohoto autora původcův vlastní prospěch. Mezi další důvody lhaní uvádí Zbyněk Vybíral obranu, snahu něco skrýt, snahu navázat vztah a udržet si tento vztah nebo snahu získat výhodu. Často také dochází k situacím, kdy si původce není vědom svého lhaní.

---

⁴ MLEZIVA, E. *Encyklopedie lži, podvádění a klamání: s příklady a obrana proti nim*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-702-1391-4. S. 30.

⁵ MLEZIVA, E. *Encyklopedie lži, podvádění a klamání: s příklady a obrana proti nim*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-702-1391-4. S. 28-30.

⁶ MLEZIVA, E. *Encyklopedie lži, podvádění a klamání: s příklady a obrana proti nim*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-702-1391-4. S. 29.

⁷ VYBÍRAL, Z. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8812-0. S. 20.

K tomu může dojít v případě, kdy původce uvěří nějakému klamnému sdělení a toto sdělení pak ve formě nepravdivé informace šíří dál, aniž by tušil, že neříká pravdu.⁸

2.3. Informace

Informace je velmi široký pojem, který se používá v různých významech. Pro tuto práci je podstatný význam informace v kontextu mediální komunikace.

Autoři Slovníku mediální komunikace vymezují informaci obecně jako údaj, sdělení, zprávu a v užším pojetí také vlastní obsah nebo poučení ze zprávy či sdělení. V kontextu mediální komunikace je informace sdělení, kterému předchází nejistota. Informace pak tuto nejistotu (otevřenost, možnost volby několika řešení, nepředvídatelnost) zmírňuje. Sdělení, kterému nepředchází nejistota a jehož obsah je zcela předvídatelný, není informace.⁹

Podle Emila Mlezivy prošly informace v posledních obdobích vývojem, a nabyly tak nového významu, rozsahu, funkce a vlivu. Podle tohoto autora jsou informace v současné době vymezovány jako:

- univerzální, přítomné ve všech oblastech a oborech života společnosti
- integrační tím, že umožňují spojení a komunikaci lidí na celém světě a mají rozhodující podíl na globalizaci společnosti
- polyfunkční, využívané pro různé účely a naplňující v širokém rozsahu potřeby a zájmy společnosti
- dynamické, rychle se rozvíjející vlivem technického pokroku i společenských nároků¹⁰

Emil Mleziva se ve své publikaci také zabývá kvalitou informace. Znaky kvality informace vymezuje takto:

- **Validita**
  - vyjadřuje míru, v jaké informace postihuje skutečnost ke vztahující se informací nebo k týkajícímu se předmětu. Informace má uvést všechny charakteristické znaky dané skutečnosti a nemá uvádět nic, co by tuto představu nenaplnovalo.
- **Sdělnost**
  - jednoznačnost, jasnost vyjadřování, přehledné uspořádání, logika podání a srozumitelnost s ohledem na potencionálního příjemce informace

---

⁸ VYBÍRAL, Z. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8812-0. S. 20.

⁹ REIFOVÁ, I., aj. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7. S. 87.

¹⁰ MLEZIVA, E. *Diktatura informací: jak s námi informace manipulují*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-868-9812-1. S. 9.

- **Rozsah přiměřený jejímu účelu**
  - neúplný rozsah snižuje informační hodnotu sdělení, nadměrný rozsah jej zase zatěžuje na úkor přehlednosti a transparentnosti
- **Aktuálnost**
  - aktuálnost není splněna, pokud se informace prezentuje předčasně a její předpověď se nenaplní, nebo je naopak informace prezentována pozdě, kdy už není tak zajímavá a dostatečně oceněna
- **Pravdivost, správnost, objektivnost, shoda se skutečností**
  - jedná se o rozhodující znak, jehož nedostatek zásadně znehodnocuje celou informaci
- **Ověřitelnost pravdivosti a platnosti**
  - informace fakultativní kvality jsou takové, u nichž nelze zjistit míru jejich pravdivosti

Dalšími znaky, které mohou informaci zhodnocovat, jsou například kulturní úroveň podání, estetická působivost (bohatství výrazových prvků, pestrý slovník, stylistická vyříbenost) nebo úroveň vyjadřování (žádné osočující výrazy a hrubá slova, vulgarismy, dvojsmyslnosti apod.).¹¹

Autoři publikace *Manipulace v médiích* uvádějí pravidla dobrého informování. Ve své knize vymezují pro práci s informacemi tyto normy:

- Informace musí být pravdivé
- Informace musí být vyčerpávající
- Informace musí být nestranné
- Informace musí být věrohodné
- Informace musí souviset
- Informace musí být zdokumentované
- Informace musí být oddělené od komentáře
- Informace se musí předávat kompetentně a srozumitelně
- Informace musí být v mezích zákona
- Televizní zpravodajství má významný vliv na kulturu, jazyk, názory a postoje diváků¹²

Pro hodnotu informace může být mimo jiné významné i to, za jakým smyslem, cílem a účelem bývá sdělována. Tato funkce informace se často opomíjí, přestože je někdy mnohem významnější než samotný obsah informace. Informaci často obecně chápeme především

---

¹¹ MLEZIVA, E. *Diktatura informací: jak s námi informace manipulují*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-868-9812-1. S. 42-44.

¹² IŁOWIECKI, M., ŽANTOVSKÝ P. *Manipulace v médiích*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-50-1. S. 103-104.

jako sdělení, zatímco její skrytý záměr si neuvědomujeme. Původce informace „svůj záměr vkládá do informace, spojuje jej s ní a vytváří tak funkční celek, který má adresáta nejen informovat, něco mu sdělit, ale navíc na něj působit. Vlastní sdělení pak považuje původce jen za prostředek k ovlivnění.“¹³ Emil Mleziva ve své knize uvádí některé mnohokrát osvědčené postupy, které původci informací používají, aby mohli získat příjemce pro své záměry:

- Využití neznalostí a omezených vědomostí adresáta v příslušné oblasti.
- Volba důvěřivého člověka, který bude informace přijímat a souhlasit s nimi.
- Předložení informací adresátovi přesvědčivým způsobem.
- Doplnění informací argumenty a naznačení, že jsou tyto informace správné.
- Odvolávání se na mínění většiny, odborné autority a známé osobnosti.¹⁴

2.4. Dezinformace

S manipulací souvisí také dezinformace, která se pokládá za jeden z možných způsobů klamání.

Autoři Slovníku mediální komunikace vymezují dezinformaci jako informaci, která je úmyslně nesprávná nebo zkreslená a kterou původce tajně implantoval do informační soustavy adresáta, aby ovlivnil jeho aktivity či názory, pro původce dezinformace žádoucí. Účelem dezinformace je tedy oklamat adresáta (často protivníka) a přimět ho k jednání či orientaci v tématu, které plánuje dezinformátor. Dezinformace často napadá adresátovo národní, vlastenecké či kulturní cítění nebo náboženské přesvědčení. Pojem dezinformace však nezahrnuje pouze věcný obsah informace. Rozumíme jím také proces rozšiřování dezinformace a její recepce adresátem. Příkladem šíření dezinformací v kontextu mediální manipulace mohou být dezinformátoři v komunistickém Československu, kteří často pracovali pod novinářským krytím. Československé zpravodajské materiály využívaly těchto typů tvorby dezinformací:

- Falšování

Šíření zcela nepravdivých informací. Tento způsob šíření dezinformací se používal v případě, neměl-li protivník možnost ověření pravdivosti informací.

- Obehrávání

---

¹³ MLEZIVA, E. *Diktatura informací: jak s námi informace manipulují*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-868-9812-1. S. 56.

¹⁴ MLEZIVA, E. *Diktatura informací: jak s námi informace manipulují*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-868-9812-1. S. 61.

Uvedení informací, které byly částečně nepravdivé. Tento způsob se používal v případě potřeby zavedení protivníka na jiný cíl.

- Využití opaku

Šíření zcela pravdivé informace. V tomto případě se předpokládalo, že bude protivník považovat pravdivou informaci za nepravdivou.

Dezinformátoři často používali tyto techniky:

- zveličení (zlehčení jevu)
- změna povahy nebo okolnosti (času, místa)
- úplná záměna jevu za jiný

Úspěšnost dezinformace byla většinou zaručena tím, že vycházela z pravdivých pramenů, dostala se k protivníkovi více kanály a byla přizpůsobena jeho kulturnímu kontextu. Moderní dezinformační kampaň, která je cílená na veřejnost, obvykle využívá publikování nějakého skandálního materiálu v méně známém médiu. Pokud je dezinformace úspěšná, začnou si ji přebírat další média, a dochází tak ke kumulování jejího efektu.¹⁵

Ladislav Bittman ve své publikaci upozorňuje na to, že za dezinformace nelze označit falešné zprávy z denního tisku, které jsou pouze výsledkem omylu, předsudku, neznalosti nebo hlouposti jejich autora. Ladislav Bittman definuje dezinformaci jako úmyslně zkreslenou informaci, která má za cíl oklamat a ovlivnit oponenta v jeho politických, hospodářských či vojenských akcích, přičemž pachatel implantuje dezinformaci do informační soustavy oponenta tajně. Některé dezinformace jsou šířeny za účelem oklamat protivníka a přinutit ho k rychlé reakci, jiné jsou součástí dlouhodobých kampaní, které mají mít kumulativní vliv. Podle Ladislava Bittmana můžeme rozlišit dezinformace dvojího druhu:

- Propagandistické dezinformace

Úkolem těchto dezinformací je oklamat a ovlivnit veřejné mínění. Jejich úspěch závisí na slabínách a omylech protivníkovy politiky a na předsudcích veřejného mínění.

- Tajné operace

Jejich cílem je oklamat a ovlivnit protivníkův vládní aparát nebo jeho politickou, hospodářskou či vojenskou elitu. Tento druh dezinformací obvykle publicitu nevyhledává a

---

¹⁵ REIFOVÁ, I., aj. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7. S. 45.

dezinformačním kanálem často bývá tajný nebo anonymní kanál, například vlivný agent nebo anonymní dopis.¹⁶

Dezinformací se ve své publikaci zabývá také Emil Mleziva. Podle tohoto autora představuje dezinformace autonomní způsob klamání. Dezinformaci definuje jako „*nesprávnou, zkreslenou, klamnou informaci, která má v určitém pojetí obsahovat, má-li být účinná, i část pravdivých informací.*“¹⁷ Původcem dezinformace často bývá instituce nebo společenský systém adresující dezinformaci většímu počtu lidí. Zaměřuje se na závažnější skutečnosti s širším dosahem. Podle Emila Mlezivy se dezinformace nejčastěji využívají ve zpravodajství, a to zejména válečném. Dále se objevují v politice, publicistice, v propagandě nebo v reklamě.¹⁸

2.5. Propaganda

Propaganda je také významnou součástí mediální manipulace.

Pavel Verner uvádí ve své publikaci tuto definici propagandy: „*Propaganda je cílené kampaňovité rozšiřování názorů a informací za účelem vyvolání nebo podpoření určitých postojů nebo jednání. Může být oslavná i očerňující.*“¹⁹ Cílem propagandy je tedy získat stoupence, příznivce, spojence nebo budoucí voliče. Podle autora je ovlivnění, přesvědčení a zmanipulování lidí poměrně snadné, neboť k tomu stačí použití jednoduchých, názorných a na první pohled velmi srozumitelných argumentů. Pokud nebudou argumenty dostačující, přicházejí na řadu různé metody přesvědčování.²⁰

Pavel Verner v knize dále odkazuje na P. J. Goebbelse.²¹ Ten vypracoval principy propagandy, které se úspěšně využívají v jistých modifikacích i v současnosti. V této práci zmiňuje principy, které mohou souviset s mediální manipulací:

- 1) Propagandista musí mít přístup k informacím o událostech ve společnosti a k informacím o veřejném mínění.

---

¹⁶ BITTMAN, L. *Mezinárodní dezinformace a černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-204-0843-6. S. 95-96.

¹⁷ MLEZIVA, E. *Encyklopedie lži, podvádění a klamání: s příklady a obrana proti nim*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-702-1391-4. S. 56.

¹⁸ MLEZIVA, E. *Encyklopedie lži, podvádění a klamání: s příklady a obrana proti nim*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-702-1391-4. S. 56.

¹⁹ VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0. S. 18.

²⁰ VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0. S. 18-19.

²¹ (1897-1945) Paul Joseph Goebbels byl jeden z nejvyšších představitelů nacismu v Německu. Byl mimo jiné říšským ministrem propagandy (vedl ministerstvo pro lidovou osvětu a propagandu) a jeden z nejbližších spolupracovníků Adolfa Hitlera.

- 2) Pro spuštění propagandistické kampaně musí být dostupné neutajované operační informace.
- 3) Propaganda musí vzbudit zájem veřejnosti a musí být proto šířena sdělovacími prostředky, které vzbuzují pozornost.
- 4) Věrohodnost propagandy určuje, zda ji veřejnost bude považovat za pravdivou, nebo lživou.
- 5) Věrohodnost, informační obsah a metody šíření ovlivňují, zda propagandistické materiály budou cenzurovány.
- 6) Propaganda musí být správně načasována. Propagandistická kampaň musí začít v optimálním okamžiku a téma propagandy se musí opakovat do té doby, dokud nepoklesne její účinek pod určitou hranici.
- 7) Propaganda musí označit události a lidi jasnými frázemi nebo slogany, které musí vzbudit požadovanou odezvu, již veřejnost reagovala v minulosti.
- 8) Propaganda musí usměrňovat agresivitu veřejnosti jasným označením terčů nenávisti.
- 9) Propaganda nemůže bezprostředně ovlivnit silné opačné tendence, ale může nabízet určité kompenzační činnosti nebo odvádějící zábavy.²²

Autoři publikace *Manipulace v médiích* vymezují propagandu jako „*záměrný a systematický pokus ovlivňovat chápání, manipulovat smýšlením a bezprostředním jednáním lidí s cílem dosáhnout reakcí, které budou shodné se záměry propagátora.*“²³

Podle Slovníku mediální komunikace se o propagandu jedná tehdy, pokud se propagátor záměrně a systematicky snaží formovat představy, ovlivňovat a usměrňovat city, vůli, postoje, názory mínění a chování lidí, aby dosáhl takové reakce, která se bude shodovat s jeho úmysly a potřebami. Propaganda se šíří především prostřednictvím masových médií, kdy úmyslně manipuluje s myšlenkami, postoji a chováním za pomoci symbolů. „*Dochází přitom k vědomé úpravě informací a skutečností, například selekcí, formulací, zkreslováním, falšováním atd.*“²⁴ Příjemci sdělení také někdy nemají možnost konfrontace s jiným zdrojem.²⁵

---

²² VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0. S. 35-36.

²³ IŁOWIECKI, M., ŽANTOVSKÝ P. *Manipulace v médiích*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-50-1. S. 115.

²⁴ REIFOVÁ, I., aj. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7. S. 192.

²⁵ REIFOVÁ, I., aj. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7. S. 192.

2.6. Fáma

Každá informace se může stát fámou a šířit se prostřednictvím masové komunikace.

Fáma vzniká prostřednictvím verbální komunikace mezi lidmi „*všude tam, kde dochází k sociálním interakcím v reálně existujících mezilidských vztazích.*“²⁶ Šíří se také prostřednictvím médií. Fáma může vzniknout z každé informace. Jedná se o ústně šířenou informaci, zvěst, povídačku nebo nezaručenou zprávu tvářící se pravdivě, která vzniká za spolupráce slovního sdělení faktu s jeho okamžitou interpretací. Fáma se považuje za informaci, kterou lze objektivně ověřit. Její další významnou charakteristikou je „*subjektivní hodnocení, do kterého se projevují předsudky, emočně zabarvené soudy nebo sebesplňující proroctví.*“²⁷ Nelze ji ale považovat za dezinformaci nebo lež. Fáma je výsledkem každodenních konverzací a anonymním zdrojem informací.²⁸

Podle Slovníku mediální komunikace determinují fámou jako mediální realitu tyto faktory:

- a) informační nejistota
- b) sugestibilita zúčastněných
- c) nejasnost a mlhavost formy sdělování
- d) otevřený prostor pro různé dohady
- e) polysémie
- f) zatajování a obava před únikem informací
- g) omyly v sociální atribuci a percepce
- h) vlivy sociální a politické mimikry²⁹

Jean-Noël Kapferer se ve své publikaci odkazuje na zakladatele teorie vzniku a šíření fám G. W. Allporta³⁰ a L. Postmana,³¹ podle kterých je fáma ústně šířené sdělení související

---

²⁶ REIFOVÁ, I., aj. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7. S. 63.

²⁷ REIFOVÁ, I., aj. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7. S. 63.

²⁸ REIFOVÁ, I., aj. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7. S. 62-63.

²⁹ REIFOVÁ, I., aj. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7. S. 63.

³⁰ (1897-1967) Americký psycholog a průkopník psychologie osobnosti, věnoval se například problematice předsudků a hodnot.

³¹ (1918-2004) Americký profesor psychologie, zabýval se především studiem lidské paměti.

s aktuálním děním. Jedním ze základních rysů fámy je její důvěryhodnost. Fáma však neobsahuje údaje, podle kterých bychom si mohli ověřit její pravdivost.³²

Podle Jeana-Noëla Kapferera je označení sdělení za fámou či informaci výsledkem našeho subjektivního rozhodnutí a vlastního přesvědčení. Pokud bude člověk nějakému sdělení věřit, bude jej považovat za informaci. Pokud však bude o tomto sdělení pochybovat, označí jej za fámou. Autor zde opět zdůrazňuje důvěryhodnost fámy. Pokud bude veřejnost určité sdělení považovat za pochybné, nebude se toto sdělení šířit. Pokud však veřejnost označí sdělení za důvěryhodné, bude se šířit dál. Fáma je tak „*projevem přesvědčení lidí o její pravdivosti*“.³³ Teprve poté, co se člověk rozhodne obsahu sdělení věřit, či nevěřit, vzniká označení „informace“ nebo „fáma“.³⁴ Na věrohodnost fámy má vliv jednak osobnost, která fámou sděluje, a jednak obsah samotné fámy.³⁵ Podle Jeana-Noëla Kapferera není tolik podstatné, zda se jedná o fámou ověřeného, či neověřeného charakteru. Obsah fámy charakterizuje především její neoficiální zdroj. Autor tedy fámou označuje jako „*vznik a šíření takových informací, které ještě nebyly veřejně potvrzeny nebo popřeny z oficiálních zdrojů*“.³⁶

3. Specifika dospívajících

V této práci se zaměřuji na žáky ve věku od jedenácti do patnácti let, neboť druhý stupeň základní školy obvykle navštěvují žáci tohoto věku. Dospívající v tomto období procházejí komplexní změnou osobnosti v oblasti somatické, psychické i sociální. Abychom mohli mít na tyto jedince co největší vliv a výuka měla co nejlepší efekt, měli bychom dostatečně porozumět změnám, kterými dospívající procházejí, a umět adekvátně reagovat na různé situace. Přestože fyzické změny mají vliv na psychickou a sociální oblast, v diplomové práci se těmito změnami nezabývám, neboť pro ni nejsou podstatné. Významné jsou naopak psychické a sociální změny, proto se jim věnuji blíže.

Klíčový je pro tuto práci popis období pubescence, které začíná přibližně ve věku jedenácti let a svého vrcholu dosahuje přibližně v patnácti letech. Při vymezení jednotlivých fází dospívání je však nutné počítat s intraindividuální a interindividuální variabilitou. U některých

---

³² Allport a Postman in KAPFERER, J. N. *Fáma - nejstarší médium světa*. 1. vyd. Praha: Práce, 1992. ISBN 80-208-0262-2. S. 9.

³³ KAPFERER, J. N. *Fáma - nejstarší médium světa*. 1. vyd. Praha: Práce, 1992. ISBN 80-208-0262-2. S. 18.

³⁴ KAPFERER, J. N. *Fáma - nejstarší médium světa*. 1. vyd. Praha: Práce, 1992. ISBN 80-208-0262-2. S. 17-18.

³⁵ KAPFERER, J. N. *Fáma - nejstarší médium světa*. 1. vyd. Praha: Práce, 1992. ISBN 80-208-0262-2. S. 57.

³⁶ KAPFERER, J. N. *Fáma - nejstarší médium světa*. 1. vyd. Praha: Práce, 1992. ISBN 80-208-0262-2. S. 19.

dívek se mohou například sekundární pohlavní znaky objevit již v osmi letech, u jiných dívek teprve v patnácti. V této práci vycházím z vymezení období dospívání, které popsali autoři Vývojové psychologie a které se v odborné literatuře často vyskytuje.

Autoři Vývojové psychologie vymezují období dospívání, které je platné pro většinu jedinců, takto:

- **Období pubescence** (přibližně od 11 do 15 let)

- a) Fáze prepuberty (první pubertální fáze)

Tato fáze začíná prvními známkami pohlavního dospívání. U dívek trvá fáze prepuberty přibližně od 11 do 13 let a končí nástupem menstruace. U chlapců probíhá fyzický vývoj asi o 1 až 2 roky později a končí první ejakulací.

- b) Fáze vlastní puberty (druhá pubertální fáze)

Začíná dokončením prepuberty a končí dosažením reprodukčních schopností.

- **Období adolescence** (přibližně od 15 do 22 let)

V tomto období se postupně dosáhne plné reprodukční zralosti. Výrazně se také mění jedincovo postavení ve společnosti. Dochází k přestupu na střední školu nebo do učebního poměru, vznikají hlubší erotické vztahy a zásadním způsobem se mění sebepojetí jedince.³⁷

3.1. Vývojové změny v období dospívání

3.1.1. Kognitivní změny

Nový způsob myšlení, ke kterému dochází v období dospívání, umožňuje dospívajícím kriticky přistupovat k vlastnímu i cizímu myšlení. Jedinec se nyní nespokojí pouze s tím, co vidí a slyší. Pokud zjistí, že se jeho domněnka fakticky neprokáže, nahradí ji jinou a lepší. Jean Piaget³⁸ nazývá toto období, kdy dochází ke kvalitativní proměně způsobu uvažování, stádiem formálních logických operací. Kognitivní vývoj je výsledkem interakcí zrání a učení.

Pavel Řičan se ve své publikaci zmiňuje o těchto kognitivních změnách:

- Myšlení o myšlení

Dospívající nyní dokáže uvažovat o skutečnosti i o svých úsudcích. Dokáže si říci: „*Ano, já myslím. A já také myslím na to, že myslím. Ale vždyť já také myslím na to, že myslím na to,*

---

³⁷ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. uprav. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. S. 143.

³⁸ (1896-1980) Švýcarský filozof, přírodní vědec a vývojový psycholog, který se proslavil mimo jiné studiem dětského myšlení a teorií kognitivního vývoje.

že *myslím. A tak to může jít do nekonečna.*³⁹ Dospívající si tak uvědomuje různé možnosti abstraktního myšlení.

- Formální logické operace

Myslet formálně znamená podle Pavla Říčana myslet nezávisle na obsahu. Jako příklad uvádí tento autor tvrzení „*Všichni Čoru jsou Ungu. Všichni Ungu jsou opice. Co víme o Čoru?*“ Mladšího školáka by zajímalo, co znamená Čoru a Ungu. Pubescent se však bez této informace obejde, protože ji při formálním myšlení nepotřebuje.

- Myšlení o neskutečném, neexistujícím „kdyby“

Tento způsob myšlení umožňuje formálně logické operace. Dospívající tak může přemýšlet například o tom, co by se stalo, kdyby všichni lidé začali jednat důsledně v souladu s tím, co říkají. Pubescent dokáže přijít na velké množství důsledků. Tato schopnost podle Pavla Říčana podněcuje i mravní usuzování a s tím spojené přísné posuzování například toho, jak jednají dospělí. Dospívající rád srovnává realitu s vyhlašovanými ideály.

- Kritické uvažování o smyslu hodnot, které mu společnost vštěpuje

Pubescent také dokáže uvažovat o různých hypotézách, předpokladech a spojovat myšlenky do nejrůznějších souvislostí. Přemýšlí o vzdálené budoucnosti, o lidském životě, vesmíru i smrti.

- Přemýšlení o abstraktních pojmech

Pubescent dokáže hlouběji přemýšlet o pojmech jako je například hmota, čas, příčina, pravda či spravedlnost a právo. Dokáže také psychologicky myslet – zajímá se o to, jaké pohnutky vedou k lidskému jednání či jaké odlišnosti lze najít v lidské povaze.⁴⁰

Marie Vágnerová ve své publikaci shrnuje typické znaky způsobu myšlení dospívajících:

- Dospívající připouštějí variabilitu různých možností

Díky formálně logickým operacím může dospívající posuzovat problém z více hledisek, a dochází tak k rozšiřování a obohacování úvah.

- Dospívající dovede uvažovat systematictěji

U dospívajících dochází ke změně způsobu manipulace s informacemi. Jsou schopni stanovit si různé hypotézy a postupnými kroky je vyloučit, nebo potvrdit. Díky akceptování

---

³⁹ ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-736-7124-7. S. 174.

⁴⁰ ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-736-7124-7. S. 174-176.

více možností uvažují o různých způsobech řešení. Myšlení na této úrovni směřuje od možného k reálnému.

- Dospívající dovedou experimentovat s vlastními úvahami

Vlastní úvahy dovedou dospívající kombinovat a integrovat v jeden celek, přičemž se také rozvíjí flexibilita myšlení.⁴¹

Pubescentův pohled na svět se mění, což může vést k dočasnému posílení poznávacího egocentrismu. Marie Vágnerová se v souvislosti s vývojem poznávacích procesů odkazuje na Davida Elkinda,⁴² který posílení poznávacího egocentrismu charakterizuje takto:

- Dospívající bývají nadměrně kritičtí a mají sklon polemizovat

Pubescenti chtějí procvičovat své schopnosti a dokázat, co dovedou. Jsou přesvědčeni o jasnosti svých argumentů a skutečnosti, že tyto argumenty každý pochopí a přijme. Odlišný názor chápou díky svému radikalismu jako projev neochoty či omezenosti. Dospívající často preferují jeden názor, o kterém jsou přesvědčeni, že je bez pochyby nejlepší. Tento postoj může být výsledkem zaujetí vlastními úvahami nebo nejistoty.

- Dospívající podléhají klamu, že jejich úvahy jsou zcela výjimečné

Jsou přesvědčeni o tom, že je jejich způsob uvažování odlišný. K tomuto závěru dochází díky subjektivnímu prožitku proměny vlastního myšlení. Neznalost způsobu uvažování jiných lidí je navíc podporována jejich pocitem výjimečnosti.

- Dospívající bývají přecitlivělí a vztahovační

David Elkind tento stav označuje za „iluzi imaginárního publika“. Dospívající jsou přesvědčeni o tom, že je někdo neustále sleduje a kritizuje, což je projevem jejich nezralosti a nevyrovnanosti. Tento jev však s pokračujícím vývojem zmizí.⁴³

Důležité jsou poznatky autorky, která napsala publikaci *Možek teenagera*. Vědci byli údajně donedávna přesvědčeni o tom, že je vývoj mozku více méně dokončen v předškolním věku. Na základě nejnovějších výzkumů se však ukazuje, že to tak není. Mozek dospívajícího se nachází ve velmi specifickém stádiu vývoje. Liší se fungováním, strukturou i kapacitou.⁴⁴

---

⁴¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 332-333.

⁴² (1931-) Dětský psycholog pocházející z USA. Významná je jeho teorie egocentrismu u adolescentů.

⁴³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 336-337.

⁴⁴ JENSEN, F., NUTT, E. A. *Možek teenagera*. 1. vyd. Praha: Dobrovský s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7390-190-5. S. 9-11.

Přibližně před deseti lety provedly Národní instituty zdraví rozsáhlou studii, která zkoumala, jak se oblasti mozku vzájemně aktivují během prvních jedenadvaceti let života. Výsledkem byl zásadní poznatek. Vnitřní propojení mozku se vyvíjí nejprve vzadu a nejpozději v přední části. Místa, která se plně propojí jako poslední, jsou čelní laloky. Mozek dospívajícího je tedy ve skutečnosti „dospělý“ pouze na 80%. Těch zbylých 20%, kde k úplnému napojení ještě nedošlo, představuje naprosto zásadní rozdíl, který nám může pomoci vysvětlit, proč je chování dospívajících tak zvláštní. Proto ty náhlé změny nálad, podrážděnost apod. Považujeme-li se my dospělí za civilizované a inteligentní, může za to frontální a nefrontální kortex (kůra). Náctiletí však ještě čelní laloky nemají zcela vyvinuté. Tento vývoj probíhá přibližně až do dvaceti let.⁴⁵

Frances Jensenová dodává, že mají dospívající sníženou schopnost rozumného uvažování. Amygdala sice „hlásí“ nebezpečí, ale laloky dospívajících na to nedokáží patřičně zareagovat. Podle výsledků nejrůznějších studií sídlí dovednost rozumného uvažování ve frontálních a nefrontálních lalocích, kterým ale trvá dlouho, než se plně vyvinou. Mozek dospívajícího je však podle autorky pozoruhodný orgán, který je možné téměř neomezeně stimulovat a jehož schopnost učit se je ohromující.⁴⁶

3.1.2. Emoční vývoj

V dospívání dochází také ke změnám v oblasti citového prožívání, na které mají mimo jiné vliv hormonální změny. Pro dospívající je v tomto období typická větší labilita, dráždivost a kolísavost emočního ladění. Charakteristický je nárůst emočního zmatku. Dospívající mají tendenci reagovat přecitlivěle i na běžné podněty, a to často nepřiměřeným způsobem. Citová jistota a stabilita se v tomto období ztrácí. Citové prožitky pubescentů mají spíše krátkodobý a proměnlivý charakter a mohou být velmi intenzivní. Pro dospělého tak může být mnohdy velice obtížné předvídat, jak bude pubescent reagovat příště. Pro samotné pubescenty je častá změna vlastních pocitů překvapující a nepříjemná. Protože často neznají příčinu těchto změn, reagují na své vlastní pocity podrážděně a rozmrzele. V raném období pubescence se také dospívající ještě nedokážou tolik ovládat. „*Změna emočního prožívání se navenek může projevat větší impulzivitou a nedostatkem sebeovládání.*“⁴⁷ Změny nálad mohou mít vliv na aktivitu jedince (vysokou aktivitu může velmi snadno

---

⁴⁵ JENSEN, F., NUTT, E. A. *Mozek teenagera*. 1. vyd. Praha: Dobrovský s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7390-190-5. S. 36-37.

⁴⁶ JENSEN, F., NUTT, E. A. *Mozek teenagera*. 1. vyd. Praha: Dobrovský s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7390-190-5. S. 55.

⁴⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 341.

vystřídat apatie a nechuť k jakékoliv činnosti) a v neposlední řadě mohou být důvodem vzniku konfliktů v mezilidských vztazích.⁴⁸

Pavel Říčan ve své publikaci uvádí, že se v období pubescence musí počítat s větším „citovým rozkyvem“, který může pubescenta zaskočit. Pubescent změny nálad hodnotí jako něco podivného a nenormálního a reaguje podrážděně. I když často dochází ke změnám nálad, převládají u pubescentů negativní emoce, jako je například rozmrzelost, nepokoj, neklid, horečná aktivita nebo apatie hraničící s depresí. Tyto nové, problematické a protichůdné city se pak mohou projevit výbuchem destruktivního chování, který však nemusí nutně znamenat, že by byly city prožívané velice intenzivně a do hloubky. Jedná se spíše o labilitu a nedostatek sebeovládání. Pubescent se tak nechá ovládnout citem, který u něho v danou chvíli zrovna převažuje. Pavel Říčan dodává, že i přes citovou labilitu v tomto období ubývá citové bezprostřednosti a dochází ke zvyšování sebekontroly.⁴⁹

Podle Marie Vágnerové je pro toto období charakteristický emoční egocentrismus. Pubescenti se více zabývají svými pocity a prožitky, přemýšlí o nich a analyzují je. Věří, že jejich intenzivní prožitky a pocity jsou výjimečné. Považují je za intimní součást své osobnosti a nejsou ochotni je s někým sdílet. Svoje pocity neradi projevují navenek, zvláště pokud se jedná o negativní emoce (smutek, trapnost, ponížení apod.). Bývají také uzavřenější a introvertnější než dříve. V období pubescence také dochází k zlepšování se v sebekontroli a vytrvalosti. Na to však může mít negativní vliv emoční rozladění. Pokud dojde k afektivně vyhocené situaci, je pro dospívajícího velice snadné přestat se ovládat a jednat impulzivně. V pozdějším věku jsou už dospívající schopni se ovládat, a to i v emočně vyhocených situacích.

Celková nejistota a emoční nevyrovnanost dospívajících souvisí s výkyvy v sebehodnocení. *„Nejistota a zranitelnost sebeúcty se projevuje přecitlivělostí na projevy jiných lidí, které bývají, vesměs ne zcela adekvátně, interpretovány jako urážlivé nebo nepřátelské.“*⁵⁰ Pubescent tak může zareagovat podrážděně kvůli zdánlivým maličkostem, jako je například nedostatek času, který na něho dospělý údajně má, nebo nevhodné žertování na jeho adresu. V období dospívání je běžný negativismus, hostilita, agresivita a vztahovačnost či znechucení projevující se jako důsledek osobní nejistoty. Na negativní emoce mohou mít vliv kromě nejistoty také kritické reakce druhých lidí (pozitivní i negativní), které pubescentům

---

⁴⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 340–341.

⁴⁹ ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-736-7124-7. S. 177-178.

⁵⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 342.

poskytují zpětnou vazbu. Je vhodné si uvědomit, že dospívající mohou mít negativní postoj nejen ke svému okolí, ale i k sobě samému. V pozdějším věku se emoční prožívání většinou stabilizuje, náladovost a citová labilita ustoupí. Organismus se totiž adaptuje na pohlavní dospělost a dojde také k hormonálnímu vyrovnání. Toto období emoční stability se často označuje za „období vystřízlivění“.⁵¹

Petr Macek k tomuto období dodává, že puberta nemusí být pokaždé tak emociálně bouřlivá a dramatická. Na průběh puberty mohou mít vliv individuálně typologické rozdíly, ale také kulturní a sociální faktory či způsob a styl výchovy.⁵²

Podle Frances Jensenové se mozek dospívajícího setkává s některými hormony poprvé a nedokáže proto správně ovlivnit reakci těla na tento nový příliv chemikálií. Pohlavní hormony jsou aktivní obzvláště v limbickém systému, který lze označit za emočním centrem mozku. Tím lze vysvětlit emoční nestálost dospívajících i jejich touhu po zážitcích nabitých emocemi. Autorka dodává, že se pohlavní hormony staly po celý zbytek dvacátého století dominantní teorií a oblíbeným vysvětlením chování dospívajících. Problém je však v tom, že dospívající nemají vyšší hladinu hormonů než mladí dospělí, pouze na přítomnost hormonů jinak reagují. Dospívající citlivěji reaguje na stres a nemá vůči němu takovou odolnost jako dospělí. Podle autorky v roce 2007 vědci z institutu Downstate Medical Center při Státní univerzitě v New Yorku (SUNY) zjistili, že hormon tetrahydropregnanolon (THP), vylučující se v reakci na stres s cílem zmírnit úzkost, má na dospívající opačný dopad. To znamená, že úzkostné stavy posiluje, místo aby je tlumil. Výsledkem stresu u dospívajících je tedy další stres. Pokud tedy chceme pochopit, proč jsou dospívající tak náladoví a impulzivní, měli bychom se snažit porozumět tomu, co se děje v jejich mozcích. Měli bychom si ale také uvědomit, že díky neuvěřitelné flexibilitě a růstu mozku mají dospívající neopakovatelnou příležitost dosáhnout nevídaných výsledků.⁵³

3.1.3. Oblast vztahů

Pro období pubescence je charakteristické odpoutávání se od rodiny a intenzivnější navazování vztahů k druhým jedincům přibližně stejného věku. Pro dospívajícího jsou v tomto období vrstevníci velmi důležití. Nejen, že spolu často sdílí názory, hodnoty, normy, způsob komunikace a způsob života. Mají také podobné problémy a prochází stejnými změnami, jejichž projevy se ale mohou u každého jedince lišit.

---

⁵¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 341–343.

⁵² MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7. S. 47.

⁵³ JENSEN, F., NUTT, E. A. *Mozek teenagera*. 1. vyd. Praha: Dobrovský s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7390-190-5. S. 24-26.

Pro dospívající je charakteristické experimentování s mezilidskými vztahy. Běžné je odmítání formální nadřazenosti autorit, jako jsou rodiče nebo učitelé. Dospívající k nim bývá kritický a často jejich nadřazenou pozici přiznává jen v případě, že si ji příslušné autority podle jeho názoru zaslouží. O názorech a rozhodnutích autorit pubescent ale přemýšlí a snaží se o nich diskutovat. Neustále se opakující diskuze s dospělými jej uspokojuje. Tato diskuze totiž potvrzuje hodnotu pubescentova vlastních schopností.⁵⁴ „*Tím, že dospělým dokáže úspěšně oponovat a logicky argumentovat, dosahuje potřebného pocitu jistoty, že se jim může vyrovnat.*“⁵⁵

Petr Macek se ve své publikaci také zabývá oblastí vztahů u dospívajících. Uvádí, že „*způsobilost pubescenta obstat v interpersonálních vztazích je zdrojem jeho sebedůvěry, pocitu autonomie a vědomí vlastní účinnosti a také kritériem samostatnosti při jeho rozhodování.*“⁵⁶

Velmi důležitý je v tomto období proces emancipace. Dospívající se chtějí odpoutat od rodiny, odmítají manipulaci ze strany rodičů a chtějí o sobě rozhodovat sami. Proces odpoutávání se od rodiny je jedním z hlavních úkolů dospívání a souvisí také s proměnou citové vazby k rodičům. Závislost na rodičích má být vystřídána zralejším a vyrovnanějším citovým vztahem. Ke svým rodičům bývají dospívající často kritičtí, ale dovedou je i ocenit. Cení si na nich zejména upřímnosti a spolehlivosti, nejvíce kritizují naopak podrážděnost, hádavost a malichernost. Vadí jim také, když rodiče příliš narušují jejich osobní intimitu a zajímají se o důvěrnosti.⁵⁷

Podle Zdeňka Heluse je důležité uchování, resp. obnova významu rodinného zázemí, které by pro dospívajícího mělo být útočištěm nabízejícím vyslechnutí, porozumění a poskytnutí pomoci.⁵⁸

Důležitá je pro pubescenta také vrstevnická skupina, a to zejména v procesu vytváření individuální identity. Ta je v tomto období nestabilní, neboť prochází zásadními změnami. Vrstevnická skupina v tomto procesu slouží jako opora. Tzv. skupinová identita, kterou se dospívající definuje příslušností ke skupině, pomáhá pubescentovi v překonávání nejistoty

---

⁵⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 346.

⁵⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 346.

⁵⁶ MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7. S. 52.

⁵⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 350–352.

⁵⁸ HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8888-0. S. 213.

v rámci procesu individuace. Díky tomu, že je dospívající členem vrstevnické skupiny, snižuje se jeho individuální zodpovědnost a dochází ke zvyšování sebevědomí a sebejistoty. Vztahy s vrstevníky mohou také uspokojovat různé psychické potřeby dospívajícího. Vrstevníci představují například zdroj sociálního učení. Dospívající také mohou díky vrstevnické skupině porovnávat své zkušenosti, dostávat užitečnou zpětnou vazbu a částečně uspokojovat potřebu jistoty a bezpečí. Důležité je pro pubescenta někam patřit a být akceptován.⁵⁹

Pavel Říčan dodává, že dochází ke zřetelnému konfliktu mezi konformitou dospívajících vůči vrstevníkům (mluvit a oblékat se jako ostatní apod.) a mezi zároveň působící touhou po individualitě (být něčím výjimečný).⁶⁰

Zdeněk Helus se ve své publikaci také zabývá vrstevnickými vztahy. Uvádí, že v období pubescence je důležité pojetí a akceptace sebe samého a svého postavení ve vrstevnických vztazích. Podle tohoto autora mají pro vývoj osobnosti zásadní význam například otázky typu:

- Jak dalece mohu připustit vliv kamarádů na sebe a jaký vliv bych měl uplatňovat já na ně?
- Jakou mám odpovědnost za svou osobu, za své kamarády a za svou partu?
- Kde a jak mám vytyčit hranici mezi přátelskou vcítivostí a obětavostí na jedné straně a sobeckým či hloupým zneužíváním silných vzájemných citů na straně druhé?
- Jak se vyrovnávat s konflikty a kde hledat jejich řešení?⁶¹

Pavel Říčan upozorňuje na veřejné mínění třídy nebo jiné skupiny vrstevníků, jejichž odsouzení pubescent velmi těžko nese. Než by se nechal od svých vrstevníků odsoudit, raději bude riskovat konflikt s rodiči nebo učiteli. Pubescent se dá také velmi snadno donutit svými vrstevníky k jednání, které se neslučuje s jeho povahou (např. zkusí drogy, chová se bezohledně apod.).⁶²

---

⁵⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 371–372.

⁶⁰ ŘÍČAN, P. *Psychologie: příručka pro studenty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-717-8923-2. S. 274.

⁶¹ HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8888-0. S. 212.

⁶² ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-736-7124-7. S. 184.

3.1.4. Vývoj osobnosti a identity dospívajících

Utváření identity nelze zahrnout pouze do období dospívání. Mnoho autorů však tento proces probíhající v období pubescence považuje za zásadní. Dospívající v této fázi vývoje hledá odpovědi na řadu základních otázek (kým jsem, jaký jsem, kam patřím, kam směřuji, jaké hodnoty jsou pro mě významné apod.). Na utváření identity působí různé sociální vlivy. Pro každou společnost je charakteristický určitý model chování, který je považován za žádoucí. Společnost pak podle tohoto modelu podporuje rozvoj určitých vlastností a projevů chování, případně tyto projevy chování odsoudí, pokud je bude považovat za nežádoucí.

Petr Macek ve své publikaci odkazuje na Ruthellen Josselson,⁶³ která popisuje proces individuace osobnosti dospívajících ve čtyřech etapách:

1) Psychologická diferenciacce

Začíná v pubescenci. Dospívající si v této fázi uvědomuje odlišnost své osobnosti od ostatních, a to zejména od rodičů (jejich postojů, hodnot, rad apod.). Zvyšuje se kritičnost dospívajícího, dospělí (zejména rodiče) již často nejsou považováni za neomylné autority a kladné vzory.

2) Fáze zkoušení a experimentování

Projevuje se kolem čtrnáctého až patnáctého roku života. Dospívající získává pocit, že ví sám, co je pro něho nejlepší. Snaží se zbavit všech „závislostí“ na formálních autoritách. Typické je časté soupeření s rodiči a vyhledávání příležitostí, ve kterých může nad rodiči „vítězit“. Zvyšuje se zodpovědnost a závazky vůči vrstevníkům. Pro většinu dospívajících nemá dlouhodobá osobní perspektiva ještě velký význam, přestože jsou už v této době nuceni vybrat si střední školu a rozhodnout o své budoucnosti. Zajímá je především blízká budoucnost, do které směřuje většina seberealizačních snah a aktivit.

3) Období navazování přátelství

Tato fáze se objevuje kolem šestnáctého až sedmnáctého roku života. V tomto období dochází k obnovování vazeb s rodiči, jejichž autorita je přijímána selektivně. Zvyšuje se sebezodpovědnost za vlastní chování a jeho důsledky. Typické je hledání nových pravidel a norem ve vztahu k druhým lidem. Důležitá jsou blízká přátelství a erotické vztahy, které přispívají k uvědomění si zvláštní hodnoty a specifického významu vztahu k oběma rodičům a k dalším autoritám.

4) Konsolidace vztahu k sobě

---

⁶³ (1946-) Profesorka klinické psychologie na Fielding Graduate University v USA a psychoterapeutka.

Tato etapa je charakteristická pro pozdní adolescenci. Je založena na pocitu vlastní autonomie a jedinečnosti. Dospívající si uvědomuje sebe samého v širším časovém horizontu, propojuje vlastní minulost, přítomnost a další perspektivy svého života. I v tomto období však ještě stále hledá, dopouští se omylů a pochybností.⁶⁴

Podle Marie Vágnerové může být identita pubescentů vymezena různým způsobem:

- Předčasné uzavření identity

V tomto případě pubescenti přijmou identitu, která byla k dispozici ve formě dostupného vzoru nebo vyplývala ze společenského kontextu. Jedinec o vytvoření identity sám neusiluje ani nerealizuje vlastní představy. Jedná se o pouhé převzetí přijatelné varianty chování a jednání. Dospívající jen napodobuje vzory, které zná a které považuje za přijatelné. Nemá potřebu ověřovat si je vlastní zkušeností. Tento způsob utváření identity je charakteristický zejména pro dospívající, kteří byli konformní už od dětství a přijímali nabízené společenské standardy.

- Aktivně a samostatně vytvořená identita

V tomto případě se jedinec aktivně a samostatně podílí na vytváření vlastní identity, která pak bývá originálnější, konzistentnější a v budoucnu bude pravděpodobně lépe odolávat různým tlakům.⁶⁵

Marie Vágnerová dodává, že se v pozdní adolescenci nerozvíjejí všechny složky identity stejným způsobem a ve stejném tempu. Dospívající může být například v některé oblasti velice kreativní, jinde zase může pouze přijímat nejdostupnější variantu. Někdo se může vymezovat svou atraktivitou, jiný zase svými výkony ve sportu. Na identitu pubescentů má také vliv pocit značné svobody a získání mnoha privilegií. Egocentrismus pubescentů ignoruje vše, co by znemožnilo užívat si svobodu. Typické je přesvědčení, že je třeba neustále zkoušet něco nového a užívat si. U dospívajících také přetrvává pocit vlastní privilegovanosti a tendence k akcentování prožitků. Dospívající potřebují riskovat a ověřovat si tak meze vlastních možností.

- Dospívající preferují intenzivní prožitky

Ať už se jedná o návštěvy koncertů a nejrůznějších festivalů, rychlou jízdu nebo zlézání vysokých vrcholů. Podstatné je zažít vzrušení, které vyvolávají nejen adrenalinové sporty.

- Dospívající usilují o absolutní řešení

---

⁶⁴ Josselson in MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7. S. 63-64.

⁶⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 413–414.

Akceptují pouze to, co má například v citovém vztahu nebo morálním hodnocení podle jejich názoru absolutní platnost, a je to tedy hodnotné a jisté. Takové hodnoty pak dospívající podporují svým chováním. Příkladem mohou být různé aktivity, které podporují určitou ideu, například Greenpeace.

- Dospívající mají potřebu neodkladného uspokojení

Odklad nebo prodloužení doby, která je nezbytná k dosažení nějakého cíle, prožívají dospívající jako velkou zátěž a reagují specifickým způsobem. Mohou například utéci z domova, ukrást auto atd.⁶⁶

Marie Vágnerová se ve své publikaci také zmiňuje o generačně typickém způsobu vyjádření, který ovlivňuje vymezení skupinové i individuální identity příslušníků vlastní alternativní kultury. Pro velké množství dospívajících je například významný určitý typ hudby, který je symbolem příslušnosti k vlastní generaci a je také prostředkem ke kontaktu s vrstevníky (koncerty, festivaly). K dalšímu specifickému způsobu vyjádření patří tvorba graffiti, která však není tak běžná. Většina dospělých považuje graffiti za projev vandalismu a právě fakt, že je tato činnost zakázána, dospívající motivuje, už kvůli adrenalinovému zážitku. Prostřednictvím graffiti vyjadřují dospívající mimo jiné svoji svobodu, moc a revoltu vůči společnosti. Zajímavé je, že dospívajícím příliš nevadí, že se jejich graffiti lidem nelíbí. Podstatný je pro ně šok, který ve společnosti vyvolají, protože tím upoutají pozornost. Prostřednictvím graffiti sdělují ostatním, že jsou tady a že si jejich uměleckého díla musí dospělí všimnout za každou cenu.⁶⁷ „*Graffiti je symbolické sdělení o vlastní existenci a o svém vidění světa*“⁶⁸

Podle autorů Vývojové psychologie byla individuace v období dospívání úspěšná, pokud bylo dosaženo:

- a) Psychické diferenciaci

Jedinec je schopný vnímat sám sebe jako psychicky odlišného od svých rodičů a vrstevníků. Uvědomuje si a akceptuje omezení a chyby svých rodičů a přijímá za sebe odpovědnost.

- b) Psychické nezávislosti

---

⁶⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 415–414.

⁶⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 417–418.

⁶⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 418.

Jedinec je schopný vnímat sám sebe jako osobu jednající nezávisle na ostatních i na jejich mínění, a to bez nepřiměřených pocitů viny nebo úzkosti.⁶⁹

3.1.5. Morální uvažování dospívajících

V období dospívání se začínají rozlišovat různé normativní systémy, se kterými pak souvisí i chování. Morální uvažování se výrazněji mění teprve při dosažení schopnosti abstraktního myšlení a při pochopení podstaty obecných mravních norem a jejich významů. Když je dospívající schopný uvažovat o různých možnostech, automaticky přestává tolerovat dosud respektované normy chování. V období dospívání se často může jednat o projev generalizovaného negativismu, který zahrnuje i normy chování. Díky této vývojové změně pak mohou nastat konflikty mezi dospívajícími a dospělými. Kritičnost dospívajícího ke společenským pravidlům lze chápat jako signál přechodu na další stupeň morálního uvažování.⁷⁰

Autoři publikace *Vývojová psychologie* odkazují na Kohlbergova⁷¹ stádia morálního vývoje, ve kterých tento psycholog rozeznává ještě další dva oddělené typy. V období dospívání se mnozí jedinci posouvají z konvenční úrovně na úroveň postkonvenční, která je podle L. Kohlberga vymezena takto:

3. stádium morálního vývoje – postkonvenční, principiální úroveň

Rozhodování jedince o tom, co je, nebo není správné, co jedinec má, nebo nemá dělat, je založeno na principech, které jedinec sám vědomě přijímá za své, a předpokládá, že se na nich mohou dohodnout všichni lidé.

- *Typ V – morálka jako forma určité společenské smlouvy nebo společenské užitečnosti na straně jedné a individuálních práv na straně druhé*

Jedinec v tomto případě uznává, že práva jednotlivce i celého společenství mají být chráněna a respektována. Ve shodě se společenskými normami se tedy chová proto, aby si zachoval uznání nezúčastněného pozorovatele, posuzujícího jednání z hlediska obecného dobra.

- *Typ VI – morálka vyplývající z univerzálních etických principů*

---

⁶⁹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. uprav. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. S. 161.

⁷⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 396.

⁷¹ (1927-1987) Významný americký psycholog, známý svým studiem morální výchovy, morálního zdůvodňování a morálního vývoje.

Jedinec se chová ve shodě s normami proto, aby nemusel odsuzovat sám sebe. Musí jednat podle obecných mravních principů, které jsou platné pro všechny, tedy i pro něho.⁷²

Dospívající již nepřijímá názory autority jako kritérium správnosti určitého jednání. Normativní systém a obecně platné hodnoty, které dospělí považují za důležité, přestává akceptovat. Chce si vytvořit vlastní názor a sám chce vybrat pravidla, kterými se bude řídit. Významné jsou pro dospívající generalizovaně platné principy, které by měly zajistit spravedlnost členům vlastní skupiny i všem lidem. Dospívající dokáží hypoteticky uvažovat o morálních pravidlech i o způsobu jejich dodržování. Tento přístup je možné definovat jako „morálku obecné spravedlnosti.“ V prosazování pravidel bývají dospívající radikální a nekompromisní, což může mít mimo jiné vliv na vztah k neformálním vrstevnickým pravidlům. Dospívající, který se identifikuje s normami skupiny, většinou hodnotí chování jejích členů zaujatě a subjektivně. V této souvislosti můžeme hovořit o tzv. morálce sociální konformity, kdy je kladen důraz na dodržování pravidel skupiny, a to často bez ohledu na situaci a kontext. Pubescenti považují za správné to, co považuje za správné i jejich okolí. Teprve později dochází k výraznějšímu rozlišování významů různých norem.⁷³

Podle Marie Vágnerové můžeme charakteristické rysy morálního postoje dospívajících shrnout do několika bodů:

- Dospívající potřebují uvažovat o morálních principech a zaujímat k nim vlastní stanovisko.
- Typická je tendence k absolutizujícím a akcentovaným závěrům.
- Dospívající vyžadují dodržování uznávaných principů, někdy až v absolutní a nekompromisní míře. Z toho pak vyplývá netolerance k lidem s jinými názory, kteří dospívající matou a jsou jim proto nepříjemní.⁷⁴

Kromě pochopení podstaty mravních norem a jejich akceptace je také důležitá schopnost jedince řídit podle nich své chování. Tuto schopnost však ovlivňuje emoční nestabilita dospívajících a dosažená úroveň zralosti jejich osobnosti. Ne všichni dospívající vždy přijmou hodnoty a normy, které jsou v dané společnosti běžné. Může dojít i k tzv. antiidentifikaci s platným společenským řádem. Dospívající tak může protestovat proti společnosti, ve které se mu nedaří získat přijatelnou pozici. *„Antiidentifikace může být výrazem potřeby přijetí, která se aktuálně projevuje jediným dostupným způsobem, tj. její*

---

⁷² Kohlberg in LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. uprav. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. S. 133-134.

⁷³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 396-397.

⁷⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 397.

*negací:*⁷⁵ Pokud nemůže dospívající dosáhnout pozitivní seberealizace, snaží se alespoň o její negativní variantu. Pubescent, který je odmítaný a frustrovaný, chce šokovat, a dosáhnout tak alespoň nějaké citové odezvy. Negace obecně platných norem a hodnot se pak může projevit různým způsobem. Dospívající se například může dopouštět vandalismu, jehož cílem však není uspokojení ze zničené věci či vlastní zisk. Důvodem tohoto jednání mohou být podrážděné reakce společnosti, která by si daného jedince jinak vůbec nevšimla.⁷⁶

Také autoři publikace *Vývojová psychologie* se zabývají morálkou v období dospívání. Zmiňují se o tom, že je morálka dospívajícího většinou absolutní, kdy jsou pro něj všechny přijaté morální normy platné pro všechny a za všech okolností, bez jakýchkoliv omezení. Charakteristické je také černobílé vidění světa a odmítání kompromisů. Dospívající totiž v přijetí kompromisu vidí projev pohodlnosti nebo zbabělosti. Citlivé jsou také reakce na nespravedlnost. Dospívající odsuzují i drobné lži a důraz kladou především na absolutní upřímnost mezi lidmi. Absolutní morálka dospívajících je často zdrojem konfliktů s okolím a může být také příčinou zklamání z neuskutečnitelnosti určitého mravního ideálu, což se může projevit až hrubým cynismem či bezohledným egoismem.⁷⁷

3.2. Specifika dospívajících, která se projevují ve škole

Nejen učitelé by se měli zajímat o to, jakým způsobem žáci ke škole přistupují a co je pro ně důležité, ať už se jedná o motivaci k učení či charakterové vlastnosti, které by měl učitel podle žáků mít. Pokud budeme znát možné příčiny chování a jednání žáků, nemusíme hned vyvolávat konflikty. Můžeme vše vyřešit racionálním způsobem.

Marie Vágnerová se ve své publikaci věnuje škole v souvislosti s dospíváním jedinců. Jejich subjektivní hodnocení školy, ať už pozitivní či negativní, je velmi různorodé a často vůbec nesouvisí se vzděláváním, které je primárním úkolem školské instituce. Dospívající tak mohou hodnotit školu kladně například z toho důvodu, že mají ve škole pěknou tělocvičnu nebo učebnu výpočetní techniky. U dospívajících se také mění motivace k učení. *„Zkušenost s určitým hodnocením vlastního výkonu a z toho vyplývající pozicí ve třídě vede ke stabilizaci individuálních norem, tj. osobního standardu. Ten je definován jako výsledek školní práce*

---

⁷⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 400.

⁷⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 398-400.

⁷⁷ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. uprav. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. S. 162.

*akceptovaný rodiči a učiteli, jehož žák dosahuje bez většího úsilí.*⁷⁸ Dospívající nechtějí vynaložit velké úsilí, vyhoví pouze nezbytným nárokům. Primárním cílem ve škole už není úspěšnost, důležitější jsou konkrétní, osobně významné cíle jako např. přijetí na určitý obor. Mladší školáci se učí proto, aby dostali dobrou známku a byli za ni dospělými pochváleni. Pro dospívající už známka není samoučelná. Snahu vynaloží pouze v případě přesvědčení, že má nějaké jednání smysl. Dospívající jsou motivováni k učení na základně subjektivního významu, který pro ně učivo má. Postoj k jednotlivým předmětům se liší podle zábavnosti předmětu, úspěšnosti v něm a jeho užitečnosti nebo zbytečnosti. Postoj k výuce se také diferencuje v závislosti na studijních aspiracích. Typická je motivace k osvojení takových znalostí, které budou využitelné v budoucí profesi a na střední škole. Dospívající však často nedovedou odhadnout, které znalosti a dovednosti by pro ně mohly být v budoucnu důležité.⁷⁹

Ve vztahu k učitelům bývají dospívající kritičtější, ať už se jedná o požadavky učitele nebo školní normy. Dospívající přestávají zcela bezvýhradně a automaticky přijímat formální autority. Protože jsou schopni uvažovat zralejším způsobem a chtějí se odpoutat ze závislosti na autoritě, mění se jejich vztah k učitelům. Starší pubescenti velmi přísně hodnotí chování i profesní kompetence učitelů a bývají k nim netolerantní. Charakteristická je tendence k určitému atribučnímu stylu. Důsledkem může být zkreslené a nepřesné hodnocení učitelů, které je více ovlivněno emocemi než racionálním uvažováním. Dospívající někdy spíše potřebují demonstrovat kritičnost a nemusí se tedy jednat o skutečné zhoršení vztahu k učiteli. Ve škole je pro pubescenty také důležitá rovnoprávná diskuze. Dospívající chtějí mít možnost projevit svůj názor, vydobýt si přijatelnou pozici a především být respektováni. Typická je tendence polemizovat s učiteli, což může vést až k negativistickému odmítání jejich požadavků. Tímto způsobem chování se dospívající běžně brání, když nedokáží reagovat zralejším způsobem. Obdobné je to také s tendencí provokovat učitele, jejímž cílem je snížení učitelovy sociální prestiže. Učitel totiž nemusí zvládnout žákovu provokování a výsledkem je pak učitelova afektivní a nepřiměřená reakce. Kritičnost dospívajících se však nemusí vždy odrazit v jejich chování, neboť se může projevit strach z možných sankcí. Své názory pak dospívající například sdělí ve skupině vrstevníků. Podle Marie Vágnerové lze tento způsob vyjádření kritického postoje chápat jako symbolickou konfrontaci. Patří sem také například vymýšlení přezdivek učitele, napodobování jeho chování, kreslení jeho karikatur apod. Pubescent toleruje učitele jako autoritu jen v případě,

---

⁷⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 363.

⁷⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 362-364.

že mu učitel něčím imponuje a dospívající si ho může vážit. Důvodem však není formální autorita učitele, ale jeho vlastnosti a chování, které žák hodnotí. V postoji dospívajících také dochází k určitému rozporu. Dospívající jednak přísně kritizují učitele, ale zároveň mají potřebu imponujícího vzoru sloužícího jako zdroj jistoty.

Marie Vágnerová shrnuje vlastnosti učitele, které dospívající požadují, do několika bodů:

- Stabilita názoru, jeho spolehlivost a jistota neměnnosti

Učitel by neměl bezdůvodně měnit své požadavky, názory a hodnocení, aby nenarušil kognitivní jistotu svých žáků.

- Stabilita emocí a převaha pozitivního emočního ladění

Náladový a nervózní učitel působí na žáky nepříjemně a vyvolává v nich pocit nejistoty a napětí. Díky tomu pak může hrozit konflikt. Dospívající naopak oceňují dobrou náladu a smysl pro humor.

- Spravedlnost, hodnocení všech žáků stejným způsobem a podle stejných kritérií

Pro dospívající je typické odmítání manipulace s řádem i se svou osobou. Trvají na rigidním dodržování pravidel.

- Profesní schopnosti, umění vysvětlit učivo a přesné vymezení toho, co a jak se bude zkoušet⁸⁰

„Obsah a smysl role učitele je z pohledu dospívajícího dán především jeho vztahem k výuce.“⁸¹ Učitel, který nezdůrazňuje svou formálně danou nadřazenost a autoritu a který má pro žáky pochopení a ochotně vyslechne jejich názor, je u dospívajících oceňován. Učitel, který do jisté míry akceptuje dospívající jako rovnocenné bytosti, posiluje jistotu svých žáků. Učitel zdůrazňující svou moc naopak vyvolává u žáků obranné reakce, které jsou většinou negativistické.⁸²

Pavel Říčan se ve své publikaci zmiňuje o kritice učitelů, která je podle něho velice běžná. Kladný vztah k učitelům projevuje dospívající opatrně a s ostychem, aby nebyl svými vrstevníky označován za „šplhouna“. Pavel Říčan se zmiňuje o jedné z příčin kritiky učitele, která podle jeho názoru není tak známá. Na učitele se snadno přenesou city odporu, vzpoury a nenávisti, které vznikly ve vztahu k rodičům. Pubescent si například nechce uvědomit

---

⁸⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 365–367.

⁸¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 367.

⁸² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. S. 367.

nenávist k otci, protože by to mohlo rozvrátit jeho nezralou osobnost. Část této nenávisti proto převede na učitele. V hodině učitel odmlouvá, ruší ho v práci a mezi spolužáky jej hrubě pomlouvá. Nemusí se však jednat o hluboký cit nenávisti k učiteli, ale o snahu ulevit si. Úlevy jedinec dosáhne právě přenesením nenávisti, kterou cítí k některému z rodičů.⁸³

4. Mediální výchova

4.1. Vývoj mediální výchovy

Vývojem mediální výchovy v Čechách i ve světě se věnuji velice stručně, neboť není pro tuto práci klíčový.

4.1.1. Vývoj mediální výchovy ve světě

Podle autorů Příručky mediální výchovy byly prvními impulzy k rozvoji mediální výchovy program tzv. denacifikace, komercializace médií a v neposlední řadě amerikanizace mediálního průmyslu.

K podstatnému rozvoji mediální výchovy v podobě, kterou známe dnes, došlo po druhé světové válce. V té době se projevila zejména potřeba vyrovnat se s negativními zkušenostmi s médii a goebbelsovskou propagandou, která v meziválečném a válečném období zaznamenala značný úspěch. V poválečném Německu se prosadila mediální výchova v podobě kritického čtení novin a stala se součástí programu denacifikace. V Německu se mediální produkce spojovala především s užíváním mateřského jazyka a jazykového kódu. Čtení novin a rozbory zpráv tak byly zařazeny do výuky mateřského jazyka. V Německu také probíhala výuka tradičního samostatného oboru mediální pedagogika, který rozvíjel metody mediální výchovy. Součástí mediální pedagogiky byl i vlastní výzkum zabývající se zejména vlivem médií na psychiku a chování dětí a dospívající mládeže.⁸⁴ Cílem mediální výchovy bylo zabránit masové indoktrinaci a vytvoření kritického a racionálního přístupu k médiím.⁸⁵

Přibližně od 50. let 20. století docházelo ke komercializaci médií, a to zejména v USA. Od sklonku 70. let 20. století se o potřebě vzdělávání v oblasti médií začínalo diskutovat také v evropském prostředí. Mediální výchova byla zařazena do vzdělávacího procesu nejprve

---

⁸³ ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-736-7124-7. S. 182.

⁸⁴ MIČIENKA, M., JIRÁK, J. *Základy mediální výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4. S. 10.

⁸⁵ Media Set: Příručka mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.mediasetbox.cz/data/text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf> S. 13.

v USA, a to především vlivem nátlaku ze strany rodičů a pedagogů. Podle amerických výzkumů z 60. let 20. století bylo pro nastupující generaci stále obtížnější rozlišit v televizi zpravodajskou informaci od reklamního sdělení, přičemž údajům ze zpráv přikládaly děti a dospívající stejnou důležitost jako údajům z reklamy. Rodiče v USA tak apelovali na školy, aby opravily obsah výuky. V Evropě se mediální výchova rozvíjela mnohem pomaleji (s výjimkou Německa), protože zde komercializace televizního vysílání až do sklonku 70. let nebyla tak silná. Jedním z důvodů pomalého rozvoje byl například téměř výlučný monopol státních a veřejnoprávních médií. Až od osmdesátých let se začala rozvíjet mediální výchova především ve skandinávských zemích a Velké Británii.⁸⁶ Na rozvoj výuky mediální výchovy v Evropě měly vliv také obavy evropských zemí z toho, že by působením americké kultury mohlo dojít k potlačení národních a lokálních kulturních tradic a k tzv. amerikanizaci kultury.⁸⁷

V současné době je mediální výchova zařazena do všeobecného vzdělávání v zemích západní Evropy, Ameriky, Afriky i Asie (včetně Austrálie, Oceánie i Nového Zélandu). Začíná se prosazovat i v zemích bývalého východního bloku.⁸⁸ Podle autorů Příručky mediální výchovy se o rozvoj mediální výchovy nejvíce zasadila mezinárodní organizace UNESCO. Především díky této organizaci byla mediální výchova zařazena do učebních osnov a mimoškolních vzdělávacích programů v jednotlivých zemích. V evropském prostředí byli v oblasti mediální výchovy nejaktivnější Britové. V roce 1991 vydali komplexní soubor teoretických statí a praktických metodických pomůcek zabývajících se mediální gramotností.⁸⁹

4.1.2. Vývoj mediální výchovy v Čechách

První náznaky snah o výchovu v oblasti médií se objevily už v době J. A. Komenského. Podle tohoto významného pedagoga mělo být čtení „novin“ zahrnuto do výuky jedenáctiletých a dvanáctiletých žáků, neboť mělo významný vliv na formování žákovy osobnosti. J. A. Komenský se v díle *Labyrint světa a ráj srdce* z roku 1631 zabýval, mimo jiné, rozdílnými účinky médií. Domníval se, že publikum vnímá mediální sdělení diferencovaně. J. A. Komenský byl toho názoru, že někomu znějí noviny trpce a jinému

---

⁸⁶ MIČIENKA, M., JIRÁK, J. *Základy mediální výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4. S. 10-11.

⁸⁷ Media Set: Příručka mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.mediasetbox.cz/data/text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf> S. 13-14.

⁸⁸ MIČIENKA, M., JIRÁK, J. *Základy mediální výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4. S. 11.

⁸⁹ Media Set: Příručka mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.mediasetbox.cz/data/text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf> S. 13.

sladce.⁹⁰ Podle autorů publikace *Základy mediální výchovy* byl J. A. Komenský prvním autorem, který se zabýval působením médií ve společnosti. V knize *Labyrint světa a ráj srdce* píše o novinářích (šifřících zpráv) jako o pištcích lákajících lidi na různé melodie.⁹¹ K dalšímu rozvoji výchovy v oblasti médií bohužel v Čechách dlouho nedocházelo.

Teprve až v meziválečném období, v letech 1928 – 1931, začínal vycházet československý časopis *Duch novin*. Autoři tohoto časopisu se snažili prosadit rozvoj studia médií a usilovali také o to, aby vznikl samostatný obor a aby se čtení novin zařadilo do školní výuky. Podle autorů *Příručky mediální výchovy* se tyto snahy daly do jisté míry označit za nadčasové, ale nelze je pokládat za předchůdce výchovy k mediální gramotnosti.

Politický převrat v roce 1989 byl začátkem demokratizačních změn. Ve společnosti došlo k politickému uvolnění a k pronikání globalizačních vlivů v oblasti médií. Posílila se tak komercializace mediální produkce a posílil se i vliv médií na děti a mládež.⁹² S tím se objevily obavy spojené s důsledky masivní mediální produkce (nárůst násilných obsahů, popírání některých tabu nebo rozvoj interaktivních médií). Ve většině zemí světa tak vznikl požadavek mediální výchovy.⁹³

U nás je téma mediální výchovy seriózně rozvíjeno až od poloviny 90. let 20. století, a to na několika úrovních (akademická, politická, školská).⁹⁴ Do vznikajícího Rámcového vzdělávacího programu bylo zařazeno průřezové téma *Mediální výchova* a od školního roku 2006/2007 představuje část realizované kurikulární reformy.⁹⁵

4.2. Osobnosti v ČR zabývající se problematikou médií

Osobnosti, kterými se podrobněji zabývám, představují přední české odborníky věnující se problematice médií. Zároveň jsou také členy Centra pro mediální studia, které se věnuje studiu současné role českých masových médií ve světovém kontextu.

- **Prof. PhDr. Jan Jiráček, Ph.D.**

---

⁹⁰ Media Set: *Příručka mediální výchovy*. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.mediasetbox.cz/data/text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf> S. 14.

⁹¹ MIČIENKA, M., JIRÁK, J. *Základy mediální výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4. S. 10.

⁹² Media Set: *Příručka mediální výchovy*. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.mediasetbox.cz/data/text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf> S. 14-15.

⁹³ MIČIENKA, M., JIRÁK, J. *Základy mediální výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4. S. 11.

⁹⁴ Media Set: *Příručka mediální výchovy*. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.mediasetbox.cz/data/text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf> S. 15.

⁹⁵ MIČIENKA, M., JIRÁK, J. *Základy mediální výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4. S. 11.

Profesor mediálních studií, mediální teoretik, překladatel a publicista působí na katedře mediálních studií Institutu komunikačních studií a žurnalistiky (KMS IKSŽ) Fakulty sociálních věd UK v Praze (UK FSV) a v Centru pro mediální studia (CEMES). Zabývá se mimo jiné rolí médií v současné společnosti a jeho specializací je rozvoj koncepce mediální gramotnosti. Podílel se na přípravě kurikulární reformy českého základního a středního školství tématem mediální výchova. V rámci působení v CEMES se zabývá řešením problematiky mediální výchovy, rolí médií v současném politickém rozhodování a analýzou mediálních sdělení.

- **doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Jedná se o významnou mediální historičku, překladatelku, autorku a spoluautorku množství publikací o médiích a mediální komunikaci a vedoucí Centra pro mediální studia. Na katedře mediálních studií se zabývá dějinami a současností masových médií (zaměřuje se na porovnávání vývoje českých médií ve světovém kontextu).

- **PhDr. Irena Reifová, PhD.**

Působí na katedře mediálních studií Institutu komunikačních studií a žurnalistiky (IKSŽ) Fakulty sociálních věd UK v Praze (UK FSV) a v Centru pro mediální studia (CEMES). Ve výuce se věnuje především kritické teorii médií, kulturním studiím, teoriím populární kultury, koncepcím mediálních publik a problematice reprezentace a konstrukce reality v médiích.

- **Mgr. Radim Wolák**

Je členem katedry mediálních studií Institutu komunikačních studií a žurnalistiky (IKSŽ) Fakulty sociálních věd UK v Praze (UK FSV) a Centra pro mediální studia (CEMES). Specializuje se na problematiku mediální gramotnosti a mediální výchovy. Pořádá kurzy zaměřené na mediální problematiku pro učitele základních i středních škol a podílí se na tvorbě metodických materiálů určených pro podporu zavádění mediální tematiky do výuky. Je také učitelem mediální výchovy na gymnáziu.⁹⁶

Dalšími členy Centra pro mediální studia, kteří se zabývají problematikou médií, jsou Jakub Končelík, Jan Křeček, Otakar Šoltys, Vlastimil Nečas, Tomáš Trampota a Jitka Kryšpínová.

Manipulaci v médiích se věnovali například novináři Pavel Verner a Petr Žantovský. Tito dva žurnalisté však nejsou členy Centra pro mediální studia.

---

⁹⁶ Centrum pro mediální studia: Řešitelský tým. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://cemes.fsv.cuni.cz/CEMES-5.html>

4.3. Metodické materiály pro učitele mediální výchovy

V souvislosti se zaváděním průřezového tématu mediální výchova do Rámcového vzdělávacího programu vzniklo spoustu metodických materiálů, učebnic a pomůcek usnadňujících výuku mediální výchovy. Při výběru metodických materiálů do diplomové práce jsem vycházela ze studie Radima Woláka. Studie totiž obsahuje základní přehled učebnic a metodických pomůcek, které jsou přímo určeny pro učitele základních a středních škol (nejedná se o odbornou či popularizační literaturu z oboru mediální studia). Ze studie jsem také vycházela vzhledem k jejímu autorovi, který se v rámci své profese zaměřuje na problematiku mediální gramotnosti a mediální výchovy. Pořádá také kurzy zaměřené na mediální problematiku pro učitele základních i středních škol a v neposlední řadě mediální výchovu sám vyučuje. Radim Wolák ve své studii dodává, že uvádí zdroje, které jsou snadno přístupné a se kterými mají učitelé kladné zkušenosti. Wolákův výběr metodických materiálů doplňuji o několik učebnic a webových portálů, ze kterých jsem při výuce mediální výchovy sama vycházela a o kterých se Radim Wolák ve studii nezmiňuje. Některé webové portály, které uvádím, jsou také určeny široké veřejnosti.

Podle Radima Woláka je možné metodické materiály pro učitele rozdělit do čtyř skupin:

- Metodické příručky pro učitele
- Učebnice pro žáky
- Webové portály
- Multimediální pomůcky a další materiály⁹⁷

V úvodu studie se Radim Wolák zmiňuje o dvou publikacích, které nejsou primárně určeny pro učitele mediální výchovy, ale je možné z nich vycházet. Jedná se o tyto publikace:

- Úvod do studia médií⁹⁸

Jedná se o první česky psanou učebnici mediálních studií. Její předností je zejména přehlednost, srozumitelnost a množství námětů na praktická cvičení, která mohou rozvíjet mediální gramotnost a která lze vhodně zařadit do výuky.

- Mediální výchova v Čechách⁹⁹

Podle autora této publikace se jedná o subjektivní pohled člověka, který se pohybuje v mediálním prostředí. Text je však doplněn mnohými praktickými příklady, ukázkami a

---

⁹⁷ Medialnigramotnost.cz: Učebnice a portály mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/zobraz/clanek/ucebnice-a-portaly-medialni-vychovy-v-cr>

⁹⁸ BURTON, G. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister, 2001. ISBN 80-859-4767-6.

⁹⁹ ROTH, J. *Mediální výchova v Čechách*. 1. vyd. Praha: Tutor, 2005. ISBN 80-867-0025-9.

ilustračním obrazovým materiálem. Protože každá kapitola obsahuje shrnutí základních zjištění a nabízí náměty k procvičování, může tato publikace sloužit jako užitečný doplněk při hodinách mediální výchovy.¹⁰⁰

1) Metodické příručky pro učitele

Publikace, kterými se podrobněji zabývám a kterým se ve studii věnuje i Radim Wolák, jsou určeny pro pedagogy druhého stupně základních škol a pro středoškolské učitele. Předností těchto publikací jsou scénáře výukových hodin pokrývající tematické okruhy, které jsou definované průřezovým tématem mediální výchova. Na scénářích výukových hodin se podíleli odborníci z oblasti mediální teorie i praxe a aktivity byly prověřeny a oponovány zkušenými učiteli a lektory. Jedná se o tyto publikace:

- Rozumět médiím: základy mediální výchovy pro učitele

Jedná se o první ucelený metodický materiál, který vznikl v roce 2006 pro učitele mediální výchovy. Tento materiál se skládá z metodické příručky obsahově rozdělené do osmi tematických celků. Kapitoly se skládají z teoretického základu a metodických materiálů v podobě modelových vyučovacích hodin. Součástí jsou i pracovní listy. Multimediální CD-ROM obsahuje elektronickou verzi příručky, ukázky a materiály (mediální obsahy). Příručka byla vydána na základě projektu Rozumět médiím, který byl však v roce 2008 ukončen. Příručky jsou v současné době bohužel rozebrány učiteli, kteří projekt absolvovali. Pro zájemce je však k dispozici publikace Základy mediální výchovy,¹⁰¹ která na metodickou příručku navazuje. CD-ROM již k dispozici bohužel není.

- Být v obraze: mediální vzdělávání s využitím audiovizuálních prostředků¹⁰²

Tento metodický materiál společnosti Člověk v tísni z roku 2007 obsahuje audiovizuální materiály (převážně dokumentární filmy vztahující se k problematice médií) a metodickou příručku pro učitele. Materiály se skládají z 15 lekcí, jejichž součástí jsou postupy pro práci s ukázkami, včetně pracovních listů a aktivit.

- Média tvořivě¹⁰³

---

¹⁰⁰ Medialnigramotnost.cz: Učebnice a portály mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/zobraz/clanek/ucebnice-a-portaly-medialni-vychovy-v-cr>

¹⁰¹ MIČIENKA, M., JIRÁK, J. *Základy mediální výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4.

¹⁰² STRACHOTA, K., VALÚCH, J. *Být v obraze: mediální vzdělávání s využitím audiovizuálních prostředků*. Praha: Člověk v tísni, 2007. ISBN 978-80-86961-35-4.

¹⁰³ BROKLOVÁ, Z. *Média tvořivě: pro 2. stupeň ZŠ a střední školy: mediální tvorba, mediální výchova, využití médií ve výuce, technické dovednosti*. Kladno: AISIS, 2008. ISBN 978-80-904071-1-4.

Autory této didakticko-metodické příručky jsou odborní lektoři, kteří v letech 2007 a 2008 vedli kurzy mediální výchovy pro učitele. V publikaci převažují zejména náměty na začlenění prvků mediální tematiky do některých předmětů. Příručka obsahuje také doprovodný CD-ROM.

- Mediální výchova¹⁰⁴

Tato publikace obsahuje podrobné scénáře vyučovacích hodin a pracovní listy pro žáky.¹⁰⁵

Podle Radima Woláka lze čerpat náměty do výuky také z těchto metodických publikací:

- Mediální pedagogika: média a komunikace v učitelské praxi¹⁰⁶

Součástí každé kapitoly je teoretický základ sledované problematiky, po němž následuje nabídka několika námětů na to, jak dané téma začlenit do pedagogické praxe.

- Mediální gramotnost a mediální výchova¹⁰⁷

Soubor těchto studijních textů nabízí vysvětlení základních pojmů z oblasti mediálních studií. Součástí je také CD-ROM.

- Mediální výchova¹⁰⁸

Součástí publikace je stručný přehled základních tematických okruhů mediální výchovy.

- K mediální výchově¹⁰⁹

Obsahem publikace je mediální výchova a komunikační strategie v praxi.¹¹⁰

- Média: kdo koho ovládá?¹¹¹

Tato publikace obsahuje podrobné scénáře vyučovacích hodin a pracovní listy pro žáky. Kniha například obsahuje náměty na výuku s názvy: Jsem snad masa?; Čtení mezi řádky;

---

¹⁰⁴ *Mediální výchova*. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-87553-19-0.

¹⁰⁵ Medialnigramotnost.cz: Učebnice a portály mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/zobraz/clanek/ucebnice-a-portaly-medialni-vychovy-v-cr>

¹⁰⁶ PAVLIČÍKOVÁ, H., aj. *Mediální pedagogika: média a komunikace v teorii a učitelské praxi*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2009. ISBN 978-80-7394-190-1.

¹⁰⁷ NIKLESOVÁ, E., BÍNA, D. *Mediální gramotnost a mediální výchova: studijní texty*. 1. vyd. České Budějovice: Vlastimil Johanus, 2010. ISBN 978-80-904247-6-0.

¹⁰⁸ VERNER, P., BEZCHLEBOVÁ, M. *Mediální výchova: průřezové téma*. 1. vyd. Úvaly: Albra, 2007. ISBN 978-80-7361-042-5.

¹⁰⁹ FRANK, T., JIRÁSKOVÁ, V. *K mediální výchově*. 1. vyd. Praha: Občanské sdružení SPHV, 2008. ISBN 978-80-904187-4-5.

¹¹⁰ Medialnigramotnost.cz: Učebnice a portály mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/zobraz/clanek/ucebnice-a-portaly-medialni-vychovy-v-cr>

¹¹¹ KAŠOVÁ, J. *Média - kdo koho ovládá?: tvořivé náměty pro výuku průřezových témat na 2. stupni ZŠ*. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-86307-73-2.

Manipulace s lidským myšlením I. či Manipulace s lidským myšlením II. Výhodou této publikace jsou připravené pracovní listy či ukázky textů.

- Příručka mediální výchovy¹¹²

Součástí této publikace je například kapitola Média v politice, v níž se autoři zmiňují o propagandě a manipulaci v mediálních sděleních.

2) Učebnice pro žáky

- Mediální výchova¹¹³

Tato publikace je prvním učebním textem určeným studentům u nás (primárně je určen pro středoškoláky). Obsahuje základní tematické oblasti průřezového tématu mediální výchova. Součástí jsou také obrazové přílohy, grafy, schémata a příklady.

- Mediální výchova: cvičebnice¹¹⁴

Jedná se o doplněk k předchozí učebnici. Obsahuje cvičení, kvízy, doplňovačky a zhodnocení vědomostí, které žáci či studenti nabyli při práci s učebnicí. K dispozici jsou dva sešity (zadání a řešení).¹¹⁵

3) Webové portály

- www.rvp.cz

Jedná se o metodický portál Výzkumného ústavu pedagogického, na kterém mohou nejen učitelé mediální výchovy nalézt mnoho textů a metodických materiálů. Na těch pracovali teoretici mediálních studií i samotní učitelé. Jako inspirace mohou sloužit také videozáznamy z výuky, které lze najít v sekci AudioVideo.

- www.medialnigramotnost.fsv.cuni.cz

Portál FSV UK pro rozvoj mediální gramotnosti a podporu mediální výchovy je určen pro všechny, kteří se zajímají o problematiku mediální výchovy. K dispozici jsou například volně přístupné metodické náměty do výuky, na jejichž tvorbě se podíleli studenti oboru Mediální studia FSV UK. Vhodné jsou také různé články a odkazy na webové stránky, které jsou určeny pro rodiče.

---

¹¹² Media Set: Příručka mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.mediasetbox.cz/data/text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf>

¹¹³ POSPÍŠIL, J., ZÁVODNÁ, S. L. *Mediální výchova*. 1. vyd. Kralice na Hané: Computer Media, 2009. ISBN 978-80-7402-022-3.

¹¹⁴ POSPÍŠIL, J., ZÁVODNÁ, S. L. *Mediální výchova: cvičebnice: řešení*. 1. vyd. Kralice na Hané: Computer Media, 2010. ISBN 978-80-7402-055-1.

¹¹⁵ Medialnigramotnost.cz: Učebnice a portály mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/zobraz/clanek/ucebnice-a-portaly-medialni-vychovy-v-cr>

Co se týče tématu manipulace v médiích, je na tomto webovém portálu k dispozici například metodický materiál „Důležité je nejen vědět, co říkáme, ale i jak to říkáme! Aneb jak moc lze ovlivnit percepci diváka tím jak je zpráva přednesená“ (autorkou je Joanna Bilanová) nebo sekce Stereotypy v médiích či Média a realita, které obsahují spoustu materiálů týkajících se mediální manipulace.

- www.ctenarska-gramotnost.cz

Webový portál pro učitele základních škol, který se jmenuje Čtenářská gramotnost a projektové vyučování, obsahuje mimo jiné sekci Mediální výchova. Součástí této sekce je například článek České weby pro mediální výchovu aj.

K tématu mediální manipulace lze použít sekci Filmy k mediální výchově. Filmy mohou žákům názorně přiblížit, co dokáže manipulace a propaganda. Vhodná je také sekce Manipulace filmem, která obsahuje kromě článku také zajímavé odkazy.

- www.skolamedii.cz

Jedná se o projekt Škola médií v etických souvislostech, který provozuje Vyšší odborná škola publicistiky v Praze pod záštitou Arcibiskupství pražského a České biskupské konference. Kromě využití volně přístupných metodických materiálů je zde možné přihlásit se na kurzy mediální výchovy, které VOŠP pořádá.

V metodických materiálech, v sekci Mediální realita, se objevuje téma mediální manipulace. Zajímavá je také sekce Mediální nástroje, v níž je například zmiňováno působení na emoce prostřednictvím médií.

- www.mediasetbox.cz

Portál projektu Media set, který představuje metodickou a informační podporu mediální výchovy, nabízí ke stažení příručku mediální výchovy, pracovní listy, příručku dobré praxe či výukové filmy (na webových stránkách jsem filmy bohužel nedohledala).

- www.jsns.cz

Audiovizuální vzdělávací portál Jeden svět na školách společnosti Člověk v tísni obsahuje sekci Mediální vzdělávání, ve které jsou k dispozici filmy zabývající se problematikou médií. Tématy filmů jsou například Média a mladí lidé, Mediální aktivismus či Současná ruská propaganda. Ke každému filmu lze stáhnout výukové, doprovodné a doporučené materiály. Učitelé, kteří chtějí získat přístup k filmům, materiálům a projektům, se musí nejprve zaregistrovat.

K tématu mediální manipulace lze využít sekci Propaganda a Současná česká propaganda. V sekci Zpravodajství se nachází zajímavý film o tom, co může způsobit jedna neověřená zpráva.

- www.kritickemysleni.cz

Webové stránky jsou součástí vzdělávacího programu „Čtením a psaním ke kritickému myšlení“. Učitelům jsou zde nabízeny například celoroční kurzy kritického myšlení, letní školy kritického myšlení, časopis Kritické listy, členství v Informační a nabídkové síti KM, různé lekce a konzultační podpora. Učitelé zde mohou také získat certifikát a zúčastnit se různých projektů. Na webových stránkách jsou dále přístupné materiály týkající se kritického myšlení, a to především ukázkové lekce s metodami kritického myšlení.

- www.detiamedia.cz

Webové stránky představují platformu pro prezentaci a výměnu odborných názorů a zároveň si kladou za cíl nabídnout pomoc a informace rodičům, kteří chtějí eliminovat rizika negativního působení médií na děti. K dispozici jsou zajímavé články, různé zajímavosti a doporučená literatura.

- www.mediapodlupou.cz

Tento vzdělávací portál byl součástí projektu Zvyšování mediální gramotnosti v ČR. Jeho cílem bylo zvýšit znalosti veřejnosti o médiích, dosáhnout většího kritického myšlení veřejnosti při užívání médií a dosáhnout toho, aby veřejnost rozpoznala manipulativní techniky na internetu a v reklamě obecně. Projekt byl v říjnu 2013 ukončen, na webových stránkách je však stále volně přístupná publikace. Prostřednictvím e-learningového vzdělávání lze také získat certifikát o úspěšném absolvování kurzu.

- www.slideslive.com

Tyto webové stránky obsahují velké množství profesionálně natočených záznamů nejrůznějších konferencí. Na stránkách je například k dispozici záznam konference uspořádané firmou GrowJOB Institute, jejíž členové vyhledávají a zpracovávají aktuální vědecké výzkumy, o kterých pak přednášejí, a pomáhají tak firmám a jednotlivcům růst. Konference se mimo jiné věnuje tématům mediální manipulace a kritického myšlení (např. Petr Ludwig: Proč je dobrá objektivita a kritické myšlení?; Martin Uhlíř: Jak funguje propaganda Kremlu a jak jí čelit; Leoš Kyša: Novináři vs. kritické myšlení). Kromě kvalitně natočených záznamů konferencí jsou na webových stránkách k dispozici také prezentace, které odborníci na konferenci promítali.

- www.clovekamedia.cz

Jedná se o webové stránky, které odkazují na konference Člověk a média. Konference pořádá dvakrát ročně Hnutí fokoláre v České republice ve spolupráci s občanským sdružením Pontes, nadací Josefa Luxe, a od roku 2005 i s Konrad-Adenauer-Stiftung. Základním tématem všech konferencí je poslání médií, jejich uplatňování etických principů a působení v občanské společnosti. Kromě možnosti podání přihlášky na konferenci jsou zde k dispozici záznamy konference v tištěné podobě (například Manipulativní praktiky v médiích; Vliv médií, Mládež a média: otázka výchovy?).

- www.demagog.cz

Na činnosti tohoto převážně dobrovolnického a zcela neziskového projektu se podílí především studenti Masarykovy univerzity v Brně. Webové stránky lze použít v případě, kdy bychom se chtěli přesvědčit, zda byl nějaký výrok konkrétního politika pravdivý, nepravdivý, zavádějící nebo neověřitelný. Lidé, kteří na tomto projektu pracují, sledují ověřitelná tvrzení politiků postavená na faktech v různých podobách. Cílem projektu Demagog.cz je upozorňovat na množství faktických chyb, které zazní v množině takových výroků, které pracovníci projektu hodnotí. Podrobněji se těmito webovými stránkami zabývám v bakalářské práci Dezinformace v médiích.

- www.rpr.cz

Na těchto webových stránkách je možné vyplnit formulář pro stížnosti, a to například v případě, že jsme přesvědčeni o klamavosti reklamy. Rada pro reklamu je nestátní a nezisková organizace, která se zabývá posuzováním stížností na reklamu v tisku, na internetu, v rozhlasovém a televizním vysílání aj. Snahou této organizace je zajišťovat a prosazovat na území České republiky čestnou, legální, pravdivou a decentní reklamu. Na webových stránkách jsou také dostupné konkrétní kauzy, které byly Arbitrážní komisí Rady pro reklamu řešeny. Podrobněji se těmito webovými stránkami zabývám v bakalářské práci Dezinformace v médiích.

- www.manipulatori.cz

Tento publicistický web se věnuje oblasti politického marketingu, public relations a komunikačním strategiím s přesahem do dalších společenských věd. Autoři podporují nezávislé, otevřené myšlení za účelem otevírání kritické debaty o společenském a politickém dění v souvislostech České republiky. Tento zdroj uvádím z toho důvodu, že obsahuje zajímavé články, zamyšlení se nad problémy a příklady hoaxů, které jsou také součástí mediální manipulace. Dále tyto webové stránky obsahují odkazy na videa, zajímavé články, odkazy na různé studie apod.

Další inspirací pro učitele mediální výchovy mohou být různé webové portály českých základních a středních škol, jejichž prostřednictvím se učitelé dělí o své zkušenosti, případně nabízejí metodické materiály. Zajímavé jsou webové stránky Centra pro mediální vzdělávání www.medialni-vzdelavani.cz či Asociace pro mediální pedagogiku www.medialnipedagogika.cz. Učitelé také často využívají různé webové portály, které se přímo nezabývají problematikou médií, ale jsou vhodným zdrojem zajímavých a praktických materiálů. Jedná se například o různé mediální blogy, webové stránky mediálních institucí či výzkumných center, portály zaměřené na bezpečné užívání internetu apod.¹¹⁶

4) Multimediální pomůcky a další materiály

- Mediální studia na přelomu tisíciletí

Tento multimediální CD-ROM vznikl v roce 2000 pod Centrem pro mediální studia CEMES UK FSV a Národního muzea v Praze. Jedná se o vhodný doplněk mediální výchovy, neboť obsahuje množství obrazového materiálu a odborné statě z oblasti mediálních studií.

- Česká média v proměnách 20. století

Toto DVD vydaly v roce 2008 FSV UK a Národní muzeum v Praze. DVD obsahuje všechny multimediální materiály, které byly představeny na úspěšné výstavě Zlaté časy médií, pořádané v roce 2005 Národním muzeem v Praze.¹¹⁷

- Věřte, nevěřte¹¹⁸

Jedná se o vzdělávací televizní pořad ČT 24, který se věnuje problematice médií. Do pořadu jsou také zváni odborníci z oblasti médií. Na webových stránkách České televize jsou jednotlivé díly tohoto pořadu volně přístupné.

- Být v obraze¹¹⁹

Tento vzdělávací cyklus o médiích je určen přímo pro učitele mediální výchovy. Na webových stránkách České televize jsou volně přístupné jednotlivé díly, jejichž tématem je problematika médií (například Cenzura médií, Ověření pravosti informací apod.) Učitelé mohou tímto pořadem, který trvá přibližně 27 minut, vhodně doplnit výuku.

---

¹¹⁶ Medialnigramotnost.cz: Učebnice a portály mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/zobraz/clanek/ucebnice-a-portaly-medialni-vychovy-v-cr>

¹¹⁷ Medialnigramotnost.cz: Učebnice a portály mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/zobraz/clanek/ucebnice-a-portaly-medialni-vychovy-v-cr>

¹¹⁸ Česká televize: Věřte, nevěřte. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10286282617-verte-neverte/>

¹¹⁹ Česká televize: Být v obraze. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10214728740-byt-v-obraze/>

5. Mediální výchova na 2. stupni ZŠ

Obsah mediální výchovy sestavují učitelé mimo jiné na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

5.1. Mediální výchova jako průřezové téma v RVP ZV

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) představuje mediální výchova samostatné průřezové téma.

Stále větší množství příjemců využívá v současné době média a komunikaci, které jsou důležitým zdrojem zkušeností, poznatků a prožitků. Aby se jedinec dokázal ve společnosti uplatnit, měl by umět zpracovat, vyhodnotit a využít podněty, které se k němu skrze média dostávají. Média také představují důležitý socializační faktor a výrazně ovlivňují chování jedince a společnosti, ať už se jedná o životní styl nebo kvalitu života vůbec. Média však nabízejí sdělení nestejnorodého charakteru s různými záměry, které jsou často nepřiznané, a tedy potencionálně manipulativní. Pro příjemce sdělení je tak důležitá schopnost umět správně vyhodnotit tato sdělení z hlediska záměru jejich vzniku (informovat, manipulovat, přesvědčit, pobavit) a z hlediska jejich vztahu k realitě (věcná správnost, logická argumentační stavba, hodnotová platnost). Dokázat správně vyhodnotit záměr sdělení médií je však často obtížné a vyžaduje zkušenosti a znalosti. Mediální výchova umožňuje získat základní poznatky a dovednosti týkající se mediální komunikace a práce s médii. Žák by si měl v průběhu mediální výchovy osvojit základní úroveň mediální gramotnosti. Do té jsou podle RVP ZV zahrnuty:

- některé základní poznatky o fungování a společenské roli současných médií (o jejich historii, struktuře fungování)
- získání dovedností podporujících poučené, aktivní a nezávislé zapojení jednotlivce do mediální komunikace
- schopnost analyzovat nabízená sdělení, posoudit jejich věrohodnost a vyhodnotit jejich komunikační záměr, popřípadě je asociovat s jinými sděleními
- orientace v mediovaných obsazích a schopnost volby odpovídajícího média jako prostředku pro naplnění nejrůznějších potřeb – od získávání informací přes vzdělávání až po naplnění volného času¹²⁰

---

¹²⁰ MŠMT: Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. [online]. [cit. 2015-10-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani> S. 115.

Mediální výchova je propojena se vzdělávacími oblastmi Člověk a společnost, Jazyk a jazyková komunikace, Informační a komunikační technologie a Umění a kultura. V souvislosti se vzdělávací oblastí Člověk a společnost umožňuje mediální výchova systematicky vytvářet kritický odstup od sdělení médií a naučit se interpretovat tato sdělení z hlediska jeho informační kvality (v rámci zpravodajství posoudit význam a věrohodnost zprávy a události, v rámci reklamy posoudit účinek nabízených informací apod.). V kontextu se vzdělávací oblastí Jazyk a jazyková komunikace žák rozliší funkci vybraných jazykových prostředků v mediálním sdělení. V souvislosti se vzdělávací oblastí Informační a komunikační technologie žák kriticky analyzuje věcnou správnost a přesnost sdělení. Propojení se vzdělávací oblastí Umění a kultura spočívá ve schopnosti vnímat, interpretovat a kriticky hodnotit artefakty umělecké i běžné mediální produkce.¹²¹

V rámci průřezového tématu mediální výchova je v RVP ZV uvedeno množství přínosů k rozvoji osobnosti žáka v oblasti vědomostí, dovedností a schopností. Na základě tématu diplomové práce jsem vybrala jen takové přínosy k rozvoji osobnosti žáka, které souvisí s vyučovaným tématem. V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- umožňuje rozvíjet schopnost analytického přístupu k mediálním obsahům a kritického odstupu od nich
- umožňuje pochopení cílů a strategií vybraných mediálních obsahů
- vede k osvojení si základních principů vzniku významných mediálních obsahů (zvl. zpravodajských)
- vede k rozeznávání platnosti a významu argumentů ve veřejné komunikaci

Co se týče oblasti postojů a hodnot, umožňuje průřezové téma:

- rozvíjet citlivost vůči stereotypům v obsahu médií i způsobu zpracování mediálních sdělení
- rozvíjet citlivost vůči předsudkům a zjednodušujícím soudům o společnosti (zejména o menšinách) i jednotlivci¹²²

V rámci mediální výchovy na úrovni základního vzdělávání by si žáci měli osvojit základní poznatky a dovednosti týkající se médií a mediální komunikace. RVP ZV obsahuje tematické okruhy mediální výchovy, které se dále člení na tematické okruhy receptivních činností a na

---

¹²¹ MŠMT: Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. [online]. [cit. 2015-10-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani> S. 115-116.

¹²² MŠMT: Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. [online]. [cit. 2015-10-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani> S. 116.

tematické okruhy produktivních činností. Ve výuce mediální výchovy se v souvislosti s vyučovaným tématem zaměřím na tyto tematické okruhy receptivních činností:

1) Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení

- pěstování kritického přístupu ke zpravodajství a reklamě; rozlišování zábavních („bulvárních“) prvků ve sdělení od informativních a společensky významných; hodnotící prvky ve sdělení (výběr slov a záběrů); hledání rozdílu mezi informativním, zábavním a reklamním sdělením; chápání podstaty mediálního sdělení, objasňování jeho cílů a pravidel

2) Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality

- rozdíl mezi „faktickým“ a „fiktivním“ obsahem; hlavní rysy reprezentativnosti (rozlišení reality od médií zobrazovaných stereotypů, jako reprezentace reality); vztah mediálního sdělení a sociální zkušenosti (rozlišení sdělení potvrzujících předsudky a představy od sdělení vycházejících ze znalosti problematiky a nezaujatého postoje); identifikace společensky významných hodnot v textu, prvky signalizující hodnotu, o kterou se sdělení opírá; identifikace zjednodušení mediovaných sdělení, opakované užívání prostředků (ve zpravodajství, reklamě i zábavě)

3) Stavba mediálních sdělení

- příklady pravidelností v uspořádání mediovaných sdělení, zejména ve zpravodajství (zpravodajství jako vyprávění, sestavování příspěvků podle kritérií); principy sestavování zpravodajství a jejich identifikace

4) Vnímání autora mediálních sdělení

- identifikování postojů a názorů autora v mediovaném sdělení; výrazové prostředky a jejich uplatnění pro vyjádření či zastření názoru a postoje i pro záměrnou manipulaci; prvky signalizující explicitní či implicitní vyjádření hodnocení, výběr a kombinace slov, obrazů a zvuků z hlediska záměru a hodnotového významu¹²³

Ve výuce mediální výchovy se budu soustředit na receptivní činnost žáků. Tematické okruhy produktivních činností proto neuvádím.

5.2. Teoretický podklad pro téma manipulace v médiích

Abychom mohli účinně vychovávat žáky k obraně proti mediální manipulaci, měli bychom znát definici mediální manipulace a především metody a prostředky, které manipulátoři v médiích běžně používají.

---

¹²³ MŠMT: Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. [online]. [cit. 2015-10-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani> S. 116-117.

Autoři Slovníku mediální komunikace se zmiňují o manipulaci s v souvislosti s médií jako o nepřiznaném zpracovávání vědomí lidí, jehož účelem je systematické a cílevědomé řízení a formování vědomí, myšlenek a pocitů příjemce mediálního sdělení. Manipulátor prostřednictvím médií může zkreslovat, zadržovat nebo neadekvátně doplňovat a usouvztažňovat informace. Nástrojem manipulace bývá zejména masová komunikace, která probíhá prostřednictvím masových médií.¹²⁴

Emil Mleziva ve své publikaci definuje manipulaci jako „operaci s informacemi, která je mění podle daných záměrů.“¹²⁵

Podle Pavla Venera by o způsobech manipulace s veřejností v médiích měla pojednávat mediální výchova. Tento autor uvádí ve své publikaci hlavní kategorie manipulačních praktik:

- a) Cílená manipulace za účelem změny postoje příjemce
- b) Zkreslení skutečnosti pro zábavu (bulvár)
- c) Omyly novinářů z důvodů objektivních (vzdálenost od zdroje, zkreslení překladem) a subjektivních (vzdělání, výchova)¹²⁶

Pavel Verner se ve své publikaci Mediální výchova také podrobněji zabývá některými manipulačními praktikami v médiích. Vybrala jsem z nich takové, které jsou podle mého názoru v médiích běžně používané:

- Spin-doctoring neboli manipulace médií

Manipulátorem je v tomto případě tiskový mluvčí nebo specialista – tzv. „Spin-doctor“. Informace, kterou ve vhodnou dobu vypustí, připadá novinářům neodkladná, proto ji těsně před uzávěrkou vydání zpravodajské relace zveřejní, aniž by si ověřili její důvěryhodnost.

- Styl zpracování

Na příjemce sdělení může mít kladný i záporný vliv například použití ironie, přirovnání nebo ich-forma.

- Zveličování, nadsázka či zlehčování ve zpravodajství

Na základě přídavných jmen s významem jedinečnosti mohou příjemci sdělení přikládat určité zpravodajské události vyšší váhu (např. infarktová záležitost, historická událost).

- Zevšeobecňování ve zpravodajství

---

¹²⁴ REIFOVÁ, I., aj. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7. S. 127.

¹²⁵ MLEZIVA, E. *Diktatura informací: jak s námi informace manipulují*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-868-9812-1. S. 6.

¹²⁶ VERNER, P., BEZCHLEBOVÁ, M. *Mediální výchova: průřezové téma*. 1. vyd. Úvaly: Albra, 2007. ISBN 978-80-7361-042-5. S. 66.

Zevšeobecňování má vliv na sdělení v tom smyslu, že snižuje hodnověrnost sdělení u jeho příjemce.

- Opakování informací

V tomto případě se vychází z přísloví „Opakovaná lež se stává pravdou“. Tato metoda byla využívána zejména v nacistickém Německu formou propagandy. Podle autora se stává opakovaná lež stereotypem, na který si člověk snadno přivykne. Člověk se naučí stejně reagovat na stejný opakující se podnět, a může tak snadno převzít názor od jiných, i když se jedná o lež.

- Význam neštěstí v závislosti na vzdálenosti

Zpráva o neštěstí, která se dostane do zpravodajské relace regionálního masmédia, musí splňovat podmínku přímé úměry závislosti velikosti neštěstí na vzdálenost od regionu, postihujícího příslušným masmédiem. Smrt jednoho člověka, ke které došlo na železničním přejezdu kvůli srážce auta a vlaku, patří v České republice do hlavní zpravodajské relace. Obdobná událost ze sousedních států už do ní však nepatří. Stejně tak neštěstí, které se stane mimo evropský kontinent, musí mít více než deset obětí, aby se dostalo do hlavní zpravodajské relace. Měřítkem může být i to, zda je mezi oběťmi člen EU, případně nějaký Američan. Média tak do vysílání zařazují události, které splňují určitá kritéria.

- Zavádějící statistické údaje

Jako příklad Pavel Verner uvádí tvrzení, že se v Československu za posledních deset let zdvojnásobil počet vyrobených osobních aut. Za stejné období došlo ke zvýšení objemu vyrobených automobilů v Americe o deset procent. Z tohoto tvrzení by však vyplývalo, že bylo Československo v tomto období v automobilismu dál než Amerika.

- Jazykové prostředky

Expresivně zabarvená slova, výrazy slangu, profesí hantýrky, zvolené pořadí slov ve větě, zvolené jazykové prostředky charakterizující jednotlivé postavy. To vše může mít velmi silný vliv na pocity příjemce sdělení, ať už v pozitivním, nebo negativním smyslu. Pavel Verner uvádí některé příklady: „*Lékaři Petru Novákovi poskytli v cizině první pomoc při tonutí (dvojnásobný význam). Kup chleba, a když budou mít rohlíky, kup jich deset! (má dotyčný koupit deset rohlíků, nebo deset chlebů?)*“¹²⁷

- Fotografie v médiích

---

¹²⁷ VERNER, P., BEZCHLEBOVÁ, M. *Mediální výchova: průřezové téma*. 1. vyd. Úvaly: Albra, 2007. ISBN 978-80-7361-042-5. S. 78.

V současné době běžně dochází k různým grafickým úpravám fotografií v médiích. Fotografie tak může být velmi zavádějící. Nemusí se však jednat jen o úpravu samotné fotografie, ale i o neadekvátní přiložení ilustrační fotografie k nějakému článku v novinách. Fotografie jsou lidmi často vnímány jako dokumenty určité události. Jedním z příkladů, jak mohou fotografie manipulovat s příjemci sdělení, jsou fotografie zasažených domů po nočních izraelských útocích. Domy na fotografiích byly podle Pavla Vernerera opakovaně prezentovány světu jako čerstvě zničené.¹²⁸

Také autoři učebnice Mediální výchova se věnují negativnímu ovlivňování prostřednictvím médií. Zdůrazňují, že publikum si vybírá mediální obsahy na základě svých zájmů, životního stylu či aktuální nálady. Média v dané společnosti pak na toto publikum reagují a přizpůsobují mu své obsahy, čímž mohou ovlivnit jednání a postoje lidí. Autoři popisují některé účinky, které mohou mít média na publikum:

- Zesilující účinek

Pokud média věnují některému tématu nebo osobě více času, zvyšují v publiku pocit jejich důležitosti. Jako klasický příklad uvádějí autoři různé celebrity.

- Potvrzující účinek

Existuje velké množství témat, o kterých nemáme ucelené informace. Na základě toho mála, které víme, si vytváříme domněnky. Pokud nám média tyto domněnky potvrdí, často je považujeme za pravdu. Tento způsob ovlivňování je nebezpečný, neboť může docházet ke zkreslování obrazu světa či uvádění v omyl při orientaci a rozhodování.

- Znecitlivující účinek

Člověk si brzy zvykne na podněty, kterým je dlouhodobě vystavován, a považuje je za normální. Některá dříve tabuizovaná témata se tak vlivem znecitlivění považují za normální (např. zobrazování ženské nahoty nebo násilí).

- Nastolování témat či agendy (agenda-setting)

Média si vybírají témata, která zařadí do svých obsahů a která nikoliv. Tímto způsobem určují důležitost některých otázek v dané době. Mohou tak vyzdvihnout i důležitost některého vybraného tématu. Autoři dodávají, že účinky nastolování agendy nemusí být na každého jedince stejné. Zdůrazňují však, že čím má člověk menší zkušenost s daným tématem a jeho

---

¹²⁸ VERNER, P., BEZCHLEBOVÁ, M. *Mediální výchova: průřezové téma*. 1. vyd. Úvaly: Albra, 2007. ISBN 978-80-7361-042-5. S. 71-82.

znalostí v dané oblasti, tím větší na něho mají média prostřednictvím nastolování agendy vliv.¹²⁹

Autoři učebnice Mediální výchova se v souvislosti s negativními účinky médií věnují stereotypům a předsudkům v médiích, které považují za speciální typ informací. Stereotyp definují jako „ustálený, navyký vzorec myšlení nebo chování, který vzniká na základě zjednodušení reality.“¹³⁰ Obraz v médiích nemůže plně odpovídat předloze, neboť jsou média technologicky, ekonomicky i prakticky omezena. Zprostředkovaný obraz je omezený, zkratkovitý, zjednodušený, a často tedy stereotypní. Předsudky autoři definují jako „přisuzování vlastností (většinou negativních) lidem dopředu, aniž bychom je znali. Předsudek obsahuje záporné hodnocení a je projevem negativního vztahu.“¹³¹ Člověk přebírá názory z médií a vytváří si tak často nesprávnou představu o nějakém tématu, se kterým nemá vlastní zkušenosti. Pokud například uvidíme v televizních zprávách sdělení o tom, že skupina Romů vykrádá obchod, budeme pak automaticky považovat všechny Romy za kapsáře. Na naše názory mají také vliv celebrity a jiné uznávané osobnosti. Pokud se náš oblíbený zpěvák vyjádří o nějakém tématu, o kterém toho moc nevíme, budeme automaticky považovat jeho názor za správný.¹³²

Metodami a prostředky mediální manipulace se zabývá Josef Musil ve své publikaci Sociální a mediální komunikace. Podle tohoto autora se jedná o postupy, jejichž cílem je ovlivnit vědomí i nevědomí diváka, posluchače nebo čtenáře. Z metod a prostředků, které autor uvádí, jsem vybrala ty, které jsou pro tuto práci významné:

- Směšování zprávy a komentáře

V současné době se často přidává hodnotící soud k jednotlivým zprávám. Toto hodnocení je obvykle součástí úvodní věty, a proto je obtížné jej rozeznat. Podle Josefa Musila je tento jev v současnosti jednou z nejpoužívanějších manipulačních technik. Může se objevit i v nadpisech zpráv v novinách. Často je příčinou tohoto jevu také nevzdělanost nebo neschopnost autora vytvořit dobrou zprávu.

Nejen ve zpravodajství dochází podle Josefa Musila ke zkreslování skutečnosti, kdy se využívá různých technických postupů a prostředků:

---

¹²⁹ POSPÍŠIL, J., ZÁVODNÁ, S. L. *Mediální výchova*. 1. vyd. Kralice na Hané: Computer Media, 2009. ISBN 978-80-7402-022-3. S. 57.

¹³⁰ POSPÍŠIL, J., ZÁVODNÁ, S. L. *Mediální výchova*. 1. vyd. Kralice na Hané: Computer Media, 2009. ISBN 978-80-7402-022-3. S. 61.

¹³¹ POSPÍŠIL, J., ZÁVODNÁ, S. L. *Mediální výchova*. 1. vyd. Kralice na Hané: Computer Media, 2009. ISBN 978-80-7402-022-3. S. 61.

¹³² POSPÍŠIL, J., ZÁVODNÁ, S. L. *Mediální výchova*. 1. vyd. Kralice na Hané: Computer Media, 2009. ISBN 978-80-7402-022-3. S. 61-62.

- Střih, tj. vynechání částí obrazové nebo zvukové výpovědi
- Přerazení záběrů oproti skutečnosti (může navodit dojem jiné příčiny nebo následku)
- Zkreslující nebo zavádějící slovní doprovod (divák tak může například nevědomě přehlédnout část obrazu)
- Ovlivňující barevné nebo tónové přeladění (skutečnost tak může vyznít jako negativní, i když taková ve skutečnosti není)
- Podložení obrazu sugestivní hudbou
- Neobjektivní hlasový doprovod k realistickému obrazu (účinný je zejména v záběrech klipového charakteru, kdy může ovlivnit celkový dojem)
- Cílený výběr osob do diskusních pořadů
- Jednostranné moderování diskuzí a debat (moderátor má možnost připravit si otázky a strategii vedení diskuze dopředu, a může tak využít slabin účastníků diskuze).¹³³

Autor dodává, že je možné tyto metody různě kombinovat a aplikovat je na jakákoliv témata. Zmiňuje se také o goebbelsovských metodách. Současná forma zobecněných goebbelsovských metod má podle tohoto autora podobu přesvědčivého a adaptivního přitakávání divákovi, kdy autor sdělení utvrzuje diváka v jeho postojích a preferencích, přičemž ale zamlčuje nežádoucí pravdu, kterou příjemce sdělení také vnímá jako nežádoucí. Teprve později se přidává manipulativní obsah.¹³⁴

Josef Musil uvádí, že média pracují především s vědomím příjemců nějakého sdělení. Jsou jim často předkládány zkreslené informace nebo dezinformace, které se týkají určitých faktů a jejich interpretace. Manipulace tak ovlivňuje vědomí recipientů na operacionální úrovni. Autor se také zmiňuje o indoktrinaci, kterou definuje jako „*vnucované uplatnění určité ideologie s vylučováním nebo znesnadňováním kritického uvažování. Většinou jde o ovlivnění velmi obecných názorů, postojů a hodnotových stupnic.*“¹³⁵ Indoktrinace je médií realizována prostřednictvím sdělování informací, reklamy a především zábavy. Od falšování konkrétních informací a šíření konkrétních dezinformací se liší svou obecností. Systematické sdělování informací a šíření dezinformací s jednotným cílem může posloužit indoktrinačním cílům. Ty jsou většinou politické, neboť je záměrem prosadit politické ideologie a jejich implantování do vědomí i nevědomí recipientů. Josef Musil se také zmiňuje o implicitní percepci, kterou vymezuje jako „*specifický typ vnášení obsahů do nevědomí za účelem*

---

¹³³ MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-002-0. S. 169-172.

¹³⁴ MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-002-0. S. 172.

¹³⁵ MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-002-0. S. 167.

*manipulace, kdy se využívá podprahových podnětů, jejichž vjem si recipient nemůže uvědomit.*¹³⁶ Co se týče sluchových vjemů, jedná se o zvuky těsně pod hranicí slyšitelnosti, které se většinou objeví mezi jinými silnějšími zvuky. Do televizního obrazu jsou vkládány obrazová políčka (framy) v takovém počtu, který recipient nestačí vědomě zpozorovat (obvykle se jedná o 2 – 4 framy, tj. cca 0,06 – 0,2 s). Zvukové či obrazové podněty se ukládají do nevědomí recipienta a prostřednictvím asociací pak ovlivňují jeho rozhodování nebo reakce, aniž by si toto skryté ovlivňování uvědomil. Tato sublimální technika je v elektronických médiích zakázána, přesto se v médiích mohou objevit pokusy o tuto manipulativní praktiku.¹³⁷

Autoři publikace *Manipulace v médiích* definují manipulaci jako způsob ovlivňování jednotlivce, skupiny či celé společnosti, s cílem změnit jejich názory a postoje, aniž by si toho příjemci sdělení všimli a považovali je za své. Autoři se blíže věnují některým manipulačním praktikám. Z nich jsem vybrala ty, které považuji za závažné a běžně používané:

- Zamlčování nepohodlných informací

Podle autorů se jedná o druh manipulace, který je nejčastější a nejlehčí. Byl charakteristický zejména pro totalitní státy. V současnosti se tento druh manipulace objevuje v propracovanější formě – zpravodajství se často prolíná s komentáři, které vyjadřují postoj novináře či média. Cílem komentáře je nenápadné vnuknutí postoje či názoru příjemci sdělení. Jako příklad autoři uvádějí prezidentské volby v ČR z roku 2003. Vítěz voleb Václav Klaus byl médiu spíše kritizován. Média se aktivněji a s většími sympatiemi věnovala jeho protikandidátům. Poskytovala jim větší prostor k vyjádření různých témat, zatímco Klausovi věnovala tohoto prostoru jen část.

- Zveřejňování neověřených informací

Podle autorů je zveřejňování neověřených informací, které mohou být falešné, klasickým modelem politické manipulace, jejímž cílem bývá politický zájem. „*Takové informace se zpravidla týkají událostí pravděpodobných za stanovených okolností, takových, které se mohly stát. Pravděpodobnost činí informaci věrohodnou a všeobecný informační chaos neumožňuje rozlišit falešné informace od pravdivých.*“¹³⁸ Autoři dodávají, že se také často jedná o nesvědomitě shromažďování a ověřování informací, neboť je mnohem snazší říci „je všeobecně známo“ nebo „jak jsme se neoficiálně dozvěděli“ než si ověřit zdroje informací.

---

¹³⁶ MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-002-0. S. 168.

¹³⁷ MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-002-0. S. 167-169.

¹³⁸ ŁOWIECKI, M., ŽANTOVSKÝ, P. *Manipulace v médiích*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-50-1. S. 83-84.

Politici také mohou sdělit nějakou „hlášku“, což může být testovací informace (někdy i zcela falešná) vypuštěná s cílem oklamat novináře a zjistit před jejím oficiálním zveřejněním reakci médií a veřejného mínění. Jako příklad autoři uvádějí kauzu s tzv. Kubicovou zprávou před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2002. Jan Kubice tvrdil, že se zájmy České strany sociálně demokratické slučují se zájmy organizovaného zločinu. Přestože se Kubicovo tvrzení nepodařilo beze zbytku prokázat a vysvětlit, ovlivnilo několik dní před volbami voliče.

- Invektivy a nálepky

Novináři často používají různé nálepky a přívlastky, které si podle nich lidé snadno zapamatují a které se „nalepí“ na určitou osobu či instituci, aniž by si kdokoli ověřoval, zda je toto označení spravedlivé a pravdivé. Některým příjemcům se invektivy, které působí na city, líbí a novináře s ostrým jazykem považují za důvěryhodný zdroj. *„Jazyk zpravodajství, jeho slovní či vizuální struktura, může už předem vnucovat určité úsudky a některá mínění činit trvalými.“*¹³⁹ Jako příklad autoři uvádějí titulky, který byl zveřejněn pod fotografií bývalého papeže (Poláka) Jana Pavla II. v belgickém týdeníku *Soir Illustré*: „Papež pocházející ze země, která vymyslela Osvětim“. Podle autorů je dokázáno, že podobné jednoduché formulace, které se snadno zapamatují, mají vliv na historické vědomí mladých lidí. Ti pak díky manipulaci v tomto případě dospějí k závěru, že vyhlazovací tábory vymysleli Poláci k likvidaci svých spoluobčanů Židů.

- Manipulace pomocí titulků a perexů

V současné době je běžné, obzvláště v internetovém zpravodajství, že si lidé přečtou pouze perex (krátký úvod k článku nebo k informaci, který má často jiný typ písma). Lidé si snadno zapamatují pouze titulky, první informace, úvodní obrazy atd. Často však dochází k tomu, že se v titulcích a perexech nacházejí obsahy posouvající nebo zcela dezinterpretující obsah následující zprávy. Cílem je upevnění určitého hodnocení ve vědomí příjemců. Příkladem je titulky otištěný jedním z největších izraelských deníků. Po vítězství Billa Clintona v prezidentských volbách v USA a zároveň po návštěvě tehdejšího izraelského premiéra Jicchaka Rabina vytiskl deník titulky: „Clinton bude pokračovat v Bushově politice vůči Izraeli.“ Teprve z textu se mohli čtenáři dozvědět, že se jednalo pouze o Rabinův názor vyjádřený v podobě přání, a nikoli o potvrzení faktu.

- Metoda „překrytí“

Tato metoda se používá v případě, že chce manipulátor odvrátit pozornost lidí od nějakého tématu (problému) a překrýt tak něco, co by mělo být skryto před veřejným zájmem. Aby

---

¹³⁹ IŁOWIECKI, M., ŽANTOVSKÝ, P. *Manipulace v médiích*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-50-1. S. 89.

manipulátor odvrátil pozornost, nadhodí nějakou zajímavou nebo senzační informaci ve správný okamžik. Jako příklad autoři uvádějí zprávu o bývalém pražském primátorovi Pavlu Bémovi, který si údajně pronajal za nápadně výhodných podmínek dům od firmy, která byla příjemcem zakázek z pražského veřejného rozpočtu. Tato zpráva plnila nějakou dobu přední stránky médií, ačkoliv se nic neprokázalo. Autoři publikace spekulují o tom, že zprávu poskytl médiím tehdejší ministr vnitra Ivan Langer proto, že chtěl tímto sdělením mimo jiné odpoutat pozornost.

- Využívání strachu

Autoři upozorňují na „uplatnění“ strachu v politické propagandě. Manipulátor přehnaným a velmi exponovaným způsobem předává informace o různých hrozbách, které mohou vzniknout důsledkem působení jiných podnětů, politických protivníků či institucí. Manipulátor tak využívá strachu ke své propagandě. Příkladem manipulátora, který používá tento způsob manipulace, může být Blok proti Islámu.¹⁴⁰

Autoři závěrem kapitoly shrnují nejčastější a nejjednodušší způsoby manipulace, ke kterým dochází prostřednictvím informací a které jsou podle nich nejdůležitější:

- 1) Užívání a argumentace nepravdivou informací (lhaní)
- 2) Zatajování pravdivé informace (zatajování pravdy)
- 3) Využívání méně důležitých informací současně s obcházením podstatných a důležitých informací
- 4) Prezentace velmi důležitých informací jako málo důležitých nebo nepodstatných
- 5) Manipulace informací tak, aby byla nejasná a mnohovýznamová
- 6) „Nadpráce“ s informací (informační chaos)
- 7) Zpoždování, blokace informací
- 8) Vymýšlení dějové osnovy informace přidáváním různých atraktivních dějových souvislostí s úmyslem odvést pozornost od podstaty věci
- 9) Fragmentace (zveřejňování informace po částech), vynechávají se velmi důležité části podstatné pro pochopení celku (informace je vytržena z kontextu)¹⁴¹

5.3. Modelové vyučovací hodiny mediální výchovy

Náplň modelových vyučovacích hodin byla přizpůsobena tématu diplomové práce. Obsah vyučovacích hodin je zpracován tak, aby na sebe jednotlivé hodiny navazovaly. Pokud by

---

¹⁴⁰ Blok proti Islámu je spolek založený v České republice v roce 2015 jako organizovaná nadstavba občanské iniciativy Islám v České republice nechceme. Sdružuje lidi, kteří se staví na odpor islamizaci České republiky, a jeho cílem je zastavení šíření islámu na území České republiky.

¹⁴¹ IŁOWIECKI, M., ŽANTOVSKÝ, P. *Manipulace v médiích*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-50-1. S. 77-101.

učitelé mediální výchovy v budoucnu čerpali z těchto návrhů vyučovacích hodin, měli by jejich obsah přizpůsobit konkrétním žákům, které budou tuto látku vyučovat. Obsah výuky by měl být přizpůsoben vědomostem, dovednostem a celkově schopnostem žáků v jednotlivých třídách (pro některé je učivo zcela nové, někteří se s ním již v hodinách mediální výchovy setkali apod.). Učitelé by také měli vzít na vědomí, že na probrání veškerého učiva bude pravděpodobně potřeba více času než jen tři vyučovací hodiny. Možné je proto obsah vyučovacích hodin zkrátit, ale také doplnit.

Měla jsem možnost vyučovat následující tři modelové vyučovací hodiny mediální výchovy na základní škole, a to osmý a devátý ročník. Obě třídy jsem učila to samé, přesto se mezi jednotlivými třídami objevily rozdíly (například v aktivitě žáků nebo v jejich znalostech). Nevýhodou pro mě bylo to, že žáci ve škole mediální výchovu v předchozích letech neměli a v mých hodinách se s ní setkali poprvé. Žákům tedy chyběly základní znalosti a kontext. V hodinách jsem se proto musela zabývat například definicí samotných médií, jejich druhy apod. Další nevýhodou pro mě byl omezený čas, který jsem na vyučování tématu měla. K dispozici jsem měla pouze tři vyučovací hodiny (v průběhu vyučování jsem zjistila, že bude potřeba více času, než jsem si původně naplánovala). Musela jsem proto náplň hodiny přizpůsobit omezenému času. Pokud bych toto téma učila v samostatném předmětu, jistě bych mu věnovala více času, a to především práci s praktickými ukázkami (analýza video ukázek, článků z novin apod.).

Text, který je v modelových vyučovacích hodinách psán kurzívou, se v připravené prezentaci pro žáky nenachází. Ve výuce by však měla zaznít alespoň přibližná podoba tohoto textu.

5.3.1. 1. vyučovací hodina

Ročník	8., 9.
Čas	45 minut (jedna vyučovací hodina)
Téma	Manipulace v médiích
Podtéma	Mediální manipulace a pojmy související s manipulací v médiích, vybrané manipulační praktiky v médiích
Vzdělávací cíl	Žáci si zapamatují pojmy manipulace, klamání, informace, dezinformace, propaganda a fáma, vysvětlí je vlastními slovy a uvedou příklad; žáci uvedou příklad manipulačních praktik v médiích a vysvětlí je vlastními slovy
Výchovný cíl	Žáci nebudou podléhat předsudkům a zjednodušujícím soudům o společnosti (zejména o menšinách) i jednotlivcích
Klíčové kompetence	Kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, občanské

Organizační formy výuky	Hromadné vyučování
Výukové metody	Brainstorming, výklad, vysvětlování, diskuse, rozhovor, práce s obrazovým materiálem
Mezipředmětové vztahy	Český jazyk, občanská výchova, zeměpis, dějepis, přírodopis, informatika
Vazba na další průřezová témata a vzdělávací oblasti	Multikulturní výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech; Jazyk a jazyková komunikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a společnost
Očekávané výstupy	U audiovizuálních médií žák vnímá významy práce s obrazem (střih, detail, nájezd, zpomalení, zrychlení) a roli zvuku (např. scénické hudby); žák na konkrétních příkladech doloží, že „faktická“ sdělení (např. přímý přenos) nejsou záznamem události, nýbrž její interpretací (rozmístění kamer, opakování akcí apod.); žák rozeznává v mediálním sdělení stereotypy a na příkladech uvede jejich zjednodušující a paušalizující vztah ke skutečnosti ¹⁴²
Klíčové pojmy	Manipulace, klamání, informace, dezinformace, propaganda, fáma, manipulační praktiky, média, kritické myšlení
Motivace	Brainstorming (žáci si uvědomí, že jsou prostřednictvím médií manipulováni, a budou se chtít této manipulaci bránit)
Pomůcky, materiály	Powerpointová prezentace, fixy na tabuli, poznámky k výuce

Průběh 1. vyučovací hodiny:

1) Organizační záležitosti (Čas: 2 minuty)

- pozdravení se s žáky, zápis do třídnice
- případně další organizační záležitosti (zprovoznění techniky apod.)

2) Úvod (Čas: 5 minut)

- uvedení do tříhodinového vyučovacího bloku mediální výchovy na téma manipulace v médiích (sdělím žákům, jak budou vyučovací hodiny probíhat, co bude jejich náplní a jaké jsou cíle a očekávané výstupy těchto vyučovacích hodin)
- uvedení do problematiky manipulace v médiích

Manipulace v médiích je téma velice aktuální. Jistě víte, že se nás reklama denně jako potencionální zákazník snaží oklamat. Věděli jste ale, že se může manipulace objevit i v

¹⁴² PASTOROVÁ, M., JIRÁK, J., PAVLIČÍKOVÁ, H. *Doporučené očekávané výstupy. Mediální výchova v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011. ISBN: 978-80-87000-76-2. S. 7-8.

televizním nebo novinovém zpravodajství? Manipulace v médiích probíhá denně, ať už se jedná o manipulaci vědomou nebo nevědomou. Bohužel velice snadným cílem manipulátorů se stáváte vy. Váš věk a malé množství zkušeností poskytuje manipulátorům velkou výhodu. Často ale manipulaci podlehnou i zkušení dospělí, kteří například netuší, jak mediální manipulace probíhá a jak se proti ní bránit. Ráda bych Vás proto seznámila s tím, co je to mediální manipulace, jaké může mít podoby a především, jak se manipulaci bránit. Cílem tohoto tříhodinového bloku mediální výchovy je, abyste analyzovali sdělení, která vám média nabízejí, posoudili jejich věrohodnost, vyhodnotili jejich komunikační záměr a vytvořili si od médií kritický odstup. Důležité také je, abyste nepodléhali předsudkům a zjednodušujícím soudům o společnosti (zejména o menšinách) i jednotlivcích, a především, abyste se naučili kriticky číst a vnímat mediální sdělení a věděli, jak se mediální manipulaci bránit.

3) Brainstorming (Čas: 10 minut)

- otázka k žákům: Když se řekne manipulace v médiích, co si pod tím představíte?
- další otázky k žákům: Už jste se s tím setkali? Můžete uvést konkrétní příklady? Dáváte si na možnou manipulaci pozor, nebo věříte všemu, co řeknou v televizi (ve zprávách)? Děláte rozdíly v jednotlivých typech pořadů, co se týče vaší důvěry k nim (např. večerní zprávy x pořady typu Prásk)? Jakým způsobem s námi mohou podle vás média manipulovat? Jaké prostředky k tomu používají?

4) Stručný úvod k tématu Manipulace v médiích (Čas: 1 minuta)

V dnešní době má (nebo by měl mít) téměř každý člověk alespoň minimální povědomí o tom, že je prostřednictvím masových médií manipulován (a to nejen prostřednictvím reklamy). I přes to, že víme o riziku manipulace, přijímáme většinou jakékoli informace bez kritického odstupu, a můžeme se tak snadno stát oběťmi manipulace. Je přeci mnohem snazší věřit každé informaci, než pátrat po tom, zda je tato informace skutečně pravdivá. Informace, které se k nám denně dostávají, však nemusí být pravdivé. Může se jednat o klamně a falešné informace, které v sobě skrývají negativní záměr manipulátora. Pokud přijímáme jakékoli sdělení, neměli bychom jej hned považovat za samozřejmé a pravdivé, ale kriticky toto sdělení zvážit a uvědomit si možnost skrytých záměrů.

5) Vymezení základních pojmů (Čas: 10 minut)

- spuštění prezentace (viz Příloha A)
- žáci si z prezentace opíší definice pojmů do sešitu
- definici každého pojmu rozvedu, vysvětlím, uvedu konkrétní příklad a ujistím se, že žáci pojmu rozumí
- základní pojmy:
  - **Manipulace**

= způsob ovlivňování lidí, jehož cílem je změnit názory a postoje těchto lidí, aniž by si toho všimli.

Konkrétní příklady manipulace uvedu později (až budeme hovořit o vybraných manipulačních praktikách).

- pojmy související s manipulací:

- **Klamání**

= záměrné uvádění někoho v omyl.

Příklady: Hamburger v restauraci nikdy nedostaneme v takové podobě, v jaké nám ho prezentuje reklama. Člověk vystupující před kamerou se může chovat zcela jinak než v reálném životě (klamání řečí, mimikou, gesty, vzhledem, celkovým dojmem apod.)

- **Informace**

= údaj, sdělení, zpráva o prostředí, jeho stavu a procesech v něm probíhajících.

- **Dezinformace**

= úmyslně nesprávná či zkreslená informace, jejímž záměrem je ovlivnit příjemce sdělení.

Příklad: Dezinformace o tom, že přistání na Měsíci byl podvod. Zeptám se žáků, zda se s touto dezinformací již setkali a zda jí věřili, nebo ne. Uvedu argumenty, díky kterým lidé této dezinformaci věřili (vlajka na Měsíci vlaje, i když je tam vakuum), a argumenty, díky kterým se vědcům podařilo tuto dezinformaci vyvrátit (družice vyfotografovala v roce 2009 místo přistání – na fotografiích byly vidět stopy po přistání). Zeptám se žáků, co bylo záměrem manipulátora.

- **Propaganda**

= záměrné ovlivňování lidí, v jehož důsledku se mění názory a postoje těchto lidí, aniž by si to uvědomovali (propaganda souvisí zejména s šířením ideologií).

Příklad: Dětská kniha z roku 1950 O zlém brouku bramborouku od Ondřeje Sekory, který byl členem KSČ a podílel se na komunistické propagandě. Ta šíření mandelinky bramborové vykreslovala jako imperialistický útok Západu a USA, které měly mandelinku na českém území uměle vysazovat z letadel nebo prostřednictvím diverzantů. Zeptám se žáků, co bylo cílem této propagandy.

- **Fáma**

= uvěřitelná informace pocházející z nejistého zdroje, která se šíří mezi lidmi (většinou ústně) a vztahuje se k nějaké aktuální události.

Příklad: Fáma o nastražených injekčních stříkačkách na sedadlech MHD. Zeptám se žáků, zda o této fámě slyšeli a zda jí věřili. Vysvětlím žákům, jakým způsobem tato fáma pravděpodobně vznikla (hoax) a sdělím žákům argumenty, proč se pravděpodobně jedná o lživou informaci (vyjádření odborníka).

6) Vybrané manipulační praktiky (Čas: 12 minut)

- zeptám se žáků, co „sděluje“ úvodní obrázek v prezentaci (viz Příloha A - realita, kterou nám prezentují média, může být ve skutečnosti zcela jiná)

- žáci si do sešitu zapíší vybrané manipulační praktiky

- nejprve se žáků vždy zeptám, jak si myslí, že vybraná manipulační praktika funguje, a zda už se s ní někdy setkali

žákům vždy vysvětlím, jak vybraná manipulační praktika probíhá, a uvedu konkrétní příklad

- vybrané manipulační praktiky:

- **Klamání sdělováním, chováním, prezentací objektů**

Příklady: Policista musí na obrazovce působit klidně, aby nevyvolal paniku, i když hovoří o velmi závažném případě. Zničený dům může být prezentován jako dům zničený válkou, ve skutečnosti ale mohl být zničen už mnohem dříve a za jiných okolností. Petr Kramný může klamat nejen svými výroky, ale i chováním (případně mimikou).

- **Spin – doctoring**

Příklad: Napadení Kazmy Rytmousem (nejedná se o klasický příklad manipulace s použitím spin-doctringu, avšak chtěla jsem na tomto příkladu zjednodušeně vysvětlit proces spin-doctringu) – aniž by si média informaci ověřila a zvážila, zda se jedná o pravdu, aktivně zprávu zveřejnila. Ukázalo se však, že informace není pravdivá. Na videu, které se o pár dní později dostalo na internet, se Kazma s Rytmousem přiznává, že bylo napadení zinscenované. Celebrity ve videu dodávají: „Nevěřte médiím“.

- **Stereotypy v médiích**

Příklad: Média nám často předkládají stereotypní představy některých lidí – například muslimy často vídáme ve zprávách jako mladé nebo starší muže s plnovousem a snědou pletí zachycené se zbraní v ruce. Málodky (většinou vůbec) nám média ukáží rodinu s dětmi nebo mladé studenty. Média v nás mohou utvrzovat například tuto představu (stereotyp) – co muslim, to potencionální terorista. Obdobně je to s Romy – média je často prezentují jako lidi, kteří vyvolávají konflikty apod., přitom u nás žije mnoho slušných rodin.

- **Výběr a řazení témat**

Příklad: Před informováním o pozitivních událostech se upřednostňují katastrofy, vraždy před uzdravením apod. (převládají negativní informace). Média také maximálně těží z válek.

Pokud média věnují některému tématu nebo osobě více času, zvyšují v publiku pocit jejich důležitosti (zesilující účinek, například u celebrit).

- **Titulky a perexy**

Příklad: „Chřipková epidemie trvá, zemřelo již 27 lidí“ – toto tvrzení může vyvolat strach a paniku, proto si lidé budou chtít článek přečíst. Teprve v článku se dozvedí, že se jednalo o smrt seniorů (lidí s oslabenou imunitou), případně o smrt neočkovaných lidí.

- **Použité jazykové prostředky**

Příklady: Zveličování, nadsázka nebo zlehčování, nepřiměřené použití přídavných jmen (např. historická událost, infarktová záležitost x slabomyslné projevy), použití ironie apod.

- **Použité fotografie**

Příklad: Fotografie jsou různě upravované, může se jednat také o fotomontáže. Velký vliv mají ilustrační fotografie a ilustrační záběry (upozornění, že se jedná o ilustrační záběry, se nachází většinou na snadno přehlédnutelném místě).

- **Vytváření fikcí skutečnosti**

Příklad: V roce 1938 v USA odvysílal rozhlas hru Herberta George Wellse Válka světů v podobě reportáže. Do běžného rozhlasového vysílání byly začleněny (fiktivní) zprávy o erupcích na Marsu, následovaly informace o dopadu několika obrovských meteoritů na Zemi, z nichž údajně vystupují podivné bytosti ničící všechno ve svém dosahu. Ačkoli bylo na počátku hry několikrát po sobě oznámeno, že se jedná pouze o dramatizaci literárního díla, v zemi vypukla panika.

- **Předstírání skutečnosti**

Příklad: Tvrzení Daniela Landy, že byl po písničce Nad Afghánistánem údajně kontaktován afghánskou komunitou a vyzván, aby se aktivně připojil k boji proti islámskému terorismu.

- **Omyly novinářů**

Příklad: Na internetu se objevil článek s titulkem „Zemřel Steve Jobs. Zakladatel společnosti CNN, vynálezce a vizionář“. Zakladatelem televize CNN je však Ted Turner a Steve Jobs je zakladatelem Applu.

- **Další prostředky a postupy zkreslování skutečnosti**

Příklady: Sestříhané záběry, přeřazení záběrů, zkreslující nebo zavádějící slovní doprovod, ovlivňující barevný doprovod, hudební doprovod, cílený výběr osob do diskusních pořadů, jednostranné moderování diskuzí a debat apod.

7) Shrnutí vyučovací hodiny (Čas: 5 min)

- otázky k žákům: Co byste si měli z této hodiny zapamatovat? Co je to nejdůležitější? (Uvědomit si, že ne všechno, co vidíme a slyšíme v televizi nebo si přečteme v novinách, může být pravda - může to být pravda jen částečně. Uvědomit si, že se v každém mediálním sdělení může skrývat záměr manipulovat s námi jako s příjemci tohoto sdělení. Měli bychom si udržovat kritický odstup od médií a kriticky vnímat informace, které získáváme) Vymenujte základní pojmy, se kterými jste se dnes seznámili, a vlastními slovy je vysvětlíte. Uveďte příklady některých manipulačních praktik a vysvětlíte je vlastními slovy.
- zhodnocení hodiny (zhodnotím, jak žáci pracovali, zda byli aktivní apod.)

5.3.2. 2. vyučovací hodina

Ročník	8., 9.
Čas	45 minut (jedna vyučovací hodina)
Téma	Manipulace v médiích
Podtéma	Možnosti obrany proti mediální manipulaci
Vzdělávací cíl	Žáci si zapamatují pojem mediální gramotnost, kritické myšlení a vysvětlí tyto pojmy vlastními slovy; žáci si zapamatují možnosti obrany proti mediální manipulaci a schopnosti kriticky myslícího člověka
Výchovný cíl	Žáci budou kriticky přijímat mediální sdělení
Klíčové kompetence	Kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální
Organizační formy výuky	Hromadné vyučování
Výukové metody	Rozhovor, brainstorming, výklad, vysvětlování, diskuse, práce s obrazovým materiálem
Mezipředmětové vztahy	Český jazyk, občanská výchova, zeměpis
Vazba na další průřezová témata a vzdělávací oblasti	Osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, multikulturní výchova; Jazyk a jazyková komunikace, Informační a komunikační technologie
Očekávané výstupy	Žák rozeznává zvolené výrazové prostředky jako příznakové a roli jejich citového zabarvení pro „navádění“ uživatele k určitému výkladu obsahu sdělení; žák rozlišuje jednotlivá mediální sdělení podle toho, jestli mají charakter „faktu“, nebo „fikce“, a identifikuje základní žánry a výrazové prostředky „fikce“ v jednotlivých médiích; žák zhodnotí přednosti a rizika získávání informací z internetových zdrojů (např. z Wikipedie)

	a umí takto získané informace ověřovat ¹⁴³
Klíčové pojmy	Manipulace, média, možnosti obrany, kritické myšlení, mediální gramotnost
Motivace	Práce s optickými klamy
Pomůcky, materiály	Powerpointová prezentace, fixy na tabuli, poznámky k výuce

Průběh 2. vyučovací hodiny:

1) Organizační záležitosti (Čas: 2 minuty)

- pozdravení se s žáky, zápis do třídnice
- případně další organizační záležitosti (zprovoznění techniky apod.)

2) Zopakování látky z předchozí vyučovací hodiny (Čas: 5 minut)

- otázky k žákům: Vysvětlíte vlastními slovy pojem manipulace a klamání. Jakými způsoby nás mohou média klamat? Vysvětlíte vlastními slovy pojem dezinformace a fáma, uveďte příklad. Jakými způsoby s námi mohou média manipulovat? Uveďte příklady.

3) Stručný úvod k tématu Možnosti obrany proti mediální manipulaci (Čas: 1minuta)

Denně se k nám nejen z médií dostává obrovský přísun informací. Jak si ale můžeme být jistí, že se jedná o pravdivé informace? Ve většině případů tuto jistotu nemáme. I přesto se informacemi necháváme snadno ovlivnit a věříme jim. Neměli bychom však hned podléhat prvnímu dojmu či tomu, co si myslí většina lidí, nebo se nechat zmást naléhavostí nějakého sdělení. Měli bychom naopak informace přijímat s kritickým odstupem a na základě vlastních vědomostí a zkušeností si vytvořit svůj vlastní názor.

4) Brainstorming (Čas: 3 minuty)

- otázka k žákům: Jak se můžeme proti mediální manipulaci bránit? A lze to vůbec?

5) Jak se můžeme mediální manipulaci bránit? (Čas: 30 minut)

- spuštění prezentace (viz Příloha A)
- žáci si opíšou text z prezentace do sešitu
- definici každého pojmu a text v prezentaci rozvedu, vysvětlím, uvedu konkrétní příklad a ujistím se, že žáci pojmu rozumí
- možnosti obrany:
  - **Povědomí o mediální manipulaci + znalost manipulačních prostředků a praktik**

¹⁴³ PASTOROVÁ, M., JIRÁK, J., PAVLIČÍKOVÁ, H. *Doporučené očekávané výstupy. Mediální výchova v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011. ISBN: 978-80-87000-76-2. S. 7-9.

Už jen naše povědomí o tom, že se s mediální manipulací denně setkáváme, a že jsme seznámeni s prostředky a metodami mediální manipulace, nám pomůže se bránit. Díky těmto znalostem máme výhodu oproti lidem, kteří si mediální manipulace nejsou vědomi nebo neznají manipulační praktiky. Jsou totiž více ovlivnitelní a mnohem snadněji mediální manipulaci podléhají.

- **Mediální gramotnost**

= schopnost vyhledávat, rozebrat, kriticky zhodnotit a dál předávat informace z médií, porozumění všem významům těchto informací.

Mediální gramotnost je hlavním cílem mediální výchovy, která se může na základních, středních i vysokých školách vyučovat jako samostatný předmět, nebo může být součástí jiného předmětu (občanská výchova). S mediální výchovou se lze také setkat v podobě zájmového kroužku. Mediální gramotnost lze zdokonalit i sebevzděláváním (čtení odborné literatury, sledování dokumentů týkajících se problematiky médií apod.)

- **Kritické myšlení**

- žáci si nejprve prohlédnou optické klamy (viz Příloha A)
- žáci odpoví na otázku, co na obrázku vidí (nejprve by měli vidět lidskou lebku, po pozornějším prohlédnutí obrázku dámu sedící před zrcadlem)
- komentář k této části prezentace:

Představte si, že by byl obrázek s lebkou záběrem, který se objeví v televizním zpravodajství. Média by tento záběr nechala na obrazovce jen pár vteřin, a poté by přešla na jiný záběr. Většina televizních diváků by zaregistrovala lidskou lebku. Kdyby však média nechala na obrazovce záběr déle, někteří pozorní diváci by si mohli všimnout, že na záběru ve skutečnosti není lebka, ale dáma sedící před zrcadlem. Stejně tak to může být s reálnými záběry v médiích. Cílem kritického myšlení je nacházet jiné, ničím nezátížené pohledy na tutéž skutečnost. Kriticky myslící člověk se nespokojí s prvním dojmem. Bude se snažit pátrat i po dalších významech sdělení.

- kritické myšlení = schopnost nepodléhat prvnímu dojmu, obecnému mínění nebo naléhavosti nějakého sdělení, dokázat zaujmout kritický odstup a vytvořit si vlastní názor na základě vědomostí a zkušeností vlastních i jiných důvěryhodných osob.

Naše myšlení je většinou zaujaté, zkreslené a neinformované. Pokud ale lidé kriticky myslí, jen tak něčemu neuvěří. Na sdělení z médií dlouho pohlížejí s odstupem a vykládají si je jen jako možné nebo pravděpodobné.

- s kritickým myšlením souvisí:

- **Pozorování**

Pozorování je velmi důležitou součástí kritického myšlení, není však vším. Kriticky myslící člověk dokáže prostřednictvím pozorování najít nové skutečnosti, s nimiž však musí dále pracovat. Na to, aby je mohl smysluplně využít, je musí zařadit do souvislostí - nesmí mu

chybět znalost kontextu. Dané skutečnosti musí důkladně rozebrat a vyhodnotit, případně je doplnit dalšími otázkami, otestovat různými způsoby apod.

Příklad: Optický klam s přímkami (viz Příloha A) – přímka vpravo se zdá na první pohled opticky delší, i když jsou ve skutečnosti obě přímky stejně dlouhé; obrázek s vůdcem francouzské krajně levicové strany Gauche Jean-Luc Mélenchonem, který mluví pro TF1 (francouzská soukromá televizní stanice) o protestech, které uspořádal v souvislosti s tím, co nazval "daňovou revolucí". Záběr byl natočen pár hodin před skutečným protestem.¹⁴⁴

- **Posuzování zdrojů**

- Odborný časopis vs. neznámý blog, primární vs. sekundární zdroje

Příklad: Informace pocházející z důvěryhodného zdroje (například z odborného časopisu) jsou mnohem spolehlivější, než informace pocházející z neznámého blogu na internetu. Informace pocházející z primárního zdroje (originální publikované materiály, například lékařské studie) jsou mnohem důvěryhodnější než zpráva v novinách, která se například opírá o lékařskou studii o obezitě a tlumočí ji čtenářům populárnějším jazykem. Právě interpretací, tj. převyprávěním, vzniká prostor pro nepřesnosti. Čtenář by si tohoto rizika měl být vědom a měl by přistupovat k informacím ze sekundárního zdroje obezřetněji. Primární zdroj bychom však také měli přijímat kriticky. Můžeme si například všimnout, zda jsou informace ve studii dostatečně podloženy výzkumem, nebo zda o daném tématu nevyšly jiné studie s odlišnými výsledky.

- **Fakta vs. předpoklady a názory**

Příklad: $1 + 1 = 2$; velkou násobilku se může každý naučit za 1 den; knihy od J. K. Rowlingové jsou skvělé.

Je důležité si uvědomit, zda nám média prezentují fakta, předpoklady nebo názory. Předpoklady a názory totiž mohou na příjemce sdělení působit jako fakta. Příjemce mediálního sdělení se tak může snadno nechat oklamat.

- **Analýza informací**

Pokud přijímáme sdělení z médií, měli bychom se pokusit zjistit, o čem je samotná informace, o co se autor informace snaží, jaký je jeho záměr, a identifikovat přesvědčovací prvky včetně manipulativních technik.

- **Ověřování logické správnosti informace**

Ověřovat bychom si měli i to, zda jsou fakta či předpoklady obsažené v informaci logicky správně. Informace by měly být přesné a měly by souviset s argumentem, který se snaží podepřít. Abychom zjistili, zda takové jsou, musíme se je pokusit posoudit a zamyslet se nad tím, jak byly tyto informace interpretovány.

---

¹⁴⁴ Monda.eu: Kritické myšlení. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://monda.eu/cs/modules/thinking/7>

Příklad: Všichni Švédové jsou strašně bohatí. Žádná chudoba, čistý luxus. Nenajdeš tam jediného bezdomovce. Když jsem tam byla loni na víkend, po ulicích jezdila jen samá drahá auta, všechno bylo totálně čisté a uspořádané.

- otázka k žákům: Proč je zvýrazněné tvrzení logicky nesprávné?

- **Analýza jazykových prostředků**

Měli bychom si všímat také toho, zda média používají například neurčitá slova, zavádějící eufemismy či předpojatý jazyk. Vágní, neurčitá nebo prázdná slova a věty poskytují několik možných výkladů, čímž dokáží odpoutat pozornost od podstaty. Tato slova rádi používají například politici, často se ale také využívají v reklamě.

Příklady: Kuře je připraveno na oběd (nevíme, zda se kuřetem myslí živý pták, nebo pečené jídlo); jedno ráno jsem vyfotil slona v pyžamu (nevíme, zda byl do pyžama oblečený autor fotografie, nebo slon); lidé si zaslouží jistoty (nikde však není řečeno, že lidé tyto jistoty skutečně získají); moji podřízení velmi pozorně monitorují situaci a mohu zodpovědně prohlásit, že je mou povinností přijmout přiměřená opatření, která zaručí, že se situace vyřeší férově pro všechny zúčastněné (nikde není explicitně řečeno, že dotyčný opatření skutečně přijme – tvrzení nám pouze říká, že je to jeho povinností); i někteří nebojechtiví muslimové vyznávají hodnoty, se kterými nemusíme souhlasit (příjemce sdělení by mohl zmást dvojitý zápor); spolužák z Číny Chu-Tii je, jak jinak, skvělý v matematice (toto tvrzení obsahuje předsudek – Číňané jsou velice inteligentní); Josef je skvělý sekretář, přestože je muž (toto tvrzení obsahuje předsudek – práce sekretářky je typicky ženská profese).

- **Rozeznání argumentů, které se odvolávají na neurčité, klamavé či nevhodné autority**

Některé argumenty v médiích (často v reklamě) se mohou odvolávat na neurčité, klamavé či nevhodné autority (na známé osobnosti nebo odborníky, instituce, ale i na určité skutečnosti či statistiky). Často se jako argument využívají autority z jiné oblasti, než o které argument hovoří.

Příklad: Albert Einstein: „Neexistuje nic zdraví prospěšnější a nic nezvyšuje šance na zachování života více než přechod na vegetariánství.“ (Albert Einstein byl sice geniální fyzik, ale odborník na výživu či zachování živočišných druhů ne. Jeho názor na vegetariánství proto nelze považovat za relevantní).

„Madonna nosí skvělé brýle, měla bych si koupit stejné.“ (Jedná se o odkaz na veřejně známou osobu, která se „přece nemůže mýlit“).

„Tuto zubní pastu doporučuje devět z deseti zubních lékařů.“ (Tento argument se odvolává na autoritu lékařů, ačkoli vůbec netušíme, o koho konkrétně jde. Navíc, jeden z deseti zubařů měl jiný názor (ačkoli se nedozvíme proč), díky čemuž tato statistika vyznívá, jako by byla postavena na skutečném průzkumu. Tato manipulativní technika je také příkladem

odvolávání se na množství, čímž zneužívá přirozenou tendenci lidí přidat se k většině. Většina přitom nemusí mít zákonitě pravdu).¹⁴⁵

- Kriticky myslet tedy znamená schopnost:

- naslouchat, pozorovat, zkoumat, kriticky přijímat, interpretovat, analyzovat, odvozovat, vyvozovat, rozlišovat, hodnotit, vysvětlovat mediální sdělení a na základě toho všeho tvořit vlastní závěry a argumenty.

6) Shrnutí vyučovací hodiny (Čas: 5 minut)

- otázky k žákům: Co byste si měli z této hodiny zapamatovat? Co je to nejdůležitější? (Měli bychom sdělení z médií přijímat s odstupem, kriticky je posoudit a vyhodnotit). Jak se můžeme mediální manipulaci bránit? Vysvětlete vlastními slovy kritické myšlení. Jakým způsobem pracuje s informacemi kriticky myslící člověk?
 - zhodnocení hodiny (zhodnotím, jak žáci pracovali, zda byli aktivní apod.)

5.3.3. 3. vyučovací hodina

Ročník	8., 9.
Čas	45 minut (jedna vyučovací hodina)
Téma	Manipulace v médiích
Podtéma	Práce s konkrétními ukázkami mediální manipulace
Vzdělávací cíl	Žáci vysvětlí vlastními slovy pojmy související s mediální manipulací (manipulace, klamání, informace, dezinformace, propaganda, fáma) a uvedou příklad; žáci vysvětlí vlastními slovy kritické myšlení a způsob práce kriticky myslícího člověka s informacemi; žáci provedou rozbor video ukázek, kriticky je posoudí, uvedou příklady manipulace a své argumenty zdůvodní a obhájí.
Výchovný cíl	Žáci si uvědomí, že modelky a celebrity nejsou ve skutečnosti vzhledově tak dokonalé jako na fotografiích, a nebudou se chtít za každou cenu jejich „dokonalosti“ přiblížit
Klíčové kompetence	Kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní
Organizační formy výuky	Hromadné vyučování
Výukové metody	Rozhovor, vysvětlování, předvádění a pozorování (video),

¹⁴⁵ Monda.eu: Kritické myšlení. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://monda.eu/cs/modules/thinking/1>

	kladení otázek, diskuze
Mezipředmětové vztahy	Český jazyk, občanská výchova, dějepis, informatika
Vazba na další průřezová témata a vzdělávací oblasti	Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana; Jazyk a jazyková komunikace, Informační a komunikační technologie
Očekávané výstupy	Žák rozeznává zvolené výrazové prostředky jako příznakové a roli jejich citového zabarvení pro „navádění“ uživatele k určitému výkladu obsahu sdělení; žák rozlišuje rozdíly v expresivním a citovém zabarvení ve významově blízkých slovech užívaných ve zpravodajství (např. „přiznal“ či „připustil“ místo „řekl“); žák na příkladech vysvětlí, jak volba záběru (např. u fotografie) směřuje diváka ke konkrétnímu výkladu sdělení; žák rozezná rozdíly mezi „seriózním“ a „bulvárním“ zpravodajstvím a výrazové prostředky, které jsou pro ně příznačné; žák u audiovizuálních médií vnímá významy práce s obrazem (střih, detail, nájezd, zpomalení, zrychlení) a roli zvuku (např. scénické hudby); žák na konkrétních příkladech doloží, že „faktická“ sdělení (např. přímý přenos) nejsou záznamem události, nýbrž její interpretací (rozmístění kamer, opakování akcí apod.) ¹⁴⁶
Klíčové pojmy	Manipulace, klamání, fáma, metody mediální manipulace, média, kritické myšlení, obrana proti mediální manipulaci
Motivace	Video ukázka – proměna modelky (žáci budou mít po zhlédnutí videa zájem o další konkrétní ukázkou mediální manipulace)
Pomůcky, materiály	Powerpointová prezentace, video ukázky, papíry s otázkami k video ukázce, fixy na tabuli, poznámky k výuce, dotazníky

Průběh 3. vyučovací hodiny:

1. Organizační záležitosti (Čas: 2 minuty)

- pozdravení se s žáky, zápis do třídnice
- případně další organizační záležitosti (zprovoznění techniky apod.)

¹⁴⁶ PASTOROVÁ, M., JIRÁK, J., PAVLIČÍKOVÁ, H. *Doporučené očekávané výstupy. Mediální výchova v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011. ISBN: 978-80-87000-76-2. S. 7-8.

2. Zopakování látky z předchozích vyučovacích hodin (Čas: 7 minut)

- otázky k žákům: Vysvětlete vlastními slovy pojem manipulace a klamání. Jakými způsoby nás mohou média klamat? Vysvětlete vlastními slovy pojem fáma a uveďte příklad. Vysvětlete vlastními slovy, jakým způsobem s námi média mohou manipulovat (jaké metody k manipulaci používají). Jak se můžeme mediální manipulaci bránit? Vysvětlete vlastními slovy kritické myšlení. Jakým způsobem pracuje s informacemi kriticky myslící člověk?

3. Práce s video ukázkou (Čas: 6 minut)

- stručné představení video ukázky žákům (ukázka o tom, jak probíhá proměna modelky, než se její fotografie dostane na titulní stránku časopisu, případně billboard)
- spuštění video ukázky Dove Evolution¹⁴⁷ (celkem dvakrát), délka trvání videa: 1 minuta
- otázka k žákům: Jakým způsobem se s námi v tomto případě manipuluje? (jedná se o klamání – modelka v reálném životě nevypadá tak jako na fotografii, fotografie byla graficky upravena, aby působila klamavým dojmem)
- případná diskuze s žáky

4. Práce s video ukázkou (Čas: 25 minut)

- rozdání papírů s otázkami žákům (odpovědi budou žáci zapisovat samostatně do sešitu):
  - Jakou událostí se reportáž zabývá?
  - Jakým způsobem je událost představena televizním divákům (rozhovor s účastníky události apod.)?
  - Napište použité jazykové prostředky, které událost zveličují a drammatizují.
  - Všimněte si hudby v pozadí reportáže. Jak na vás působí?
  - Věříte událostem v reportáži? Svě tvrzení zdůvodněte.
- stručné představení video ukázky žákům (reportáž odvysílaná v Televizních novinách v létě 2012 televizí Nova)
- vysvětlení otázek k video ukázce, ujištění se, že žáci otázkám rozumí
- spuštění reportáže¹⁴⁸ (celkem dvakrát), délka trvání videa: 2:17 minut
- žáci dostanou čas na zodpovězení otázek, společná kontrola odpovědí
- další spuštění reportáže, komentář a otázky učitele (video by se mělo zastavovat a komentovat):

---

¹⁴⁷ Youtube.com: Dove Evolution – With some images, all is not what it seems. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Q5qZedMTkkE>

¹⁴⁸ Youtube.com: Bába pod kořenem – zprávy TV Nova z 26.7.2012. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=r661Tt5mItU>

Jak víme, že je žena po leknutí skutečně v šoku? Nevymyslela si tuto informaci, aby působila zajímavě? Myslíte si, že by se člověk před kamerami „chlubil“, že ho zahřívala teplá moč? Jak byste se zachovali vy, kdybyste byli na místě kamarádů paní Zdeny? Nezavolali byste okamžitě policisty? Když měli kamarádi paní Zdeny strach, proč nezavolali pomoc?

- případná diskuze s žáky

Celá reportáž již na první pohled působí velmi úsměvně, především pak použitá hudba a výroky zúčastněných, včetně pokusu reportéra o dramatickou intonaci. Kritický rozbor reportáže (kladení si různých otázek, pozorování, diskutování, vytvoření si vlastního názoru apod.), který jsme si nyní vyzkoušeli, lze pokládat za kritické myšlení.

5. Shrnutí vyučovací hodiny (Čas: 8 min)

- otázky k žákům: Co bylo cílem puštění video ukázek? Přineslo vám to nějaké ponaučení, případně jaké? Setkali jste se v médiích s reportážemi, které měly jiné téma, ale byly obdobně natočené a představené divákům?

- rozdání dotazníků žákům (viz Příloha B), vyplnění dotazníků

- zhodnocení hodiny (zhodnotím, jak žáci pracovali, zda byli aktivní apod.)

- zakončení tříhodinového bloku mediální výchovy na téma Obrana proti mediální manipulaci

Média se s námi denně snaží manipulovat, ať už prostřednictvím samotného sdělení, nebo způsobem, jakým toto sdělení předávají. Záleží na nás, jak s informacemi, které získáme z médií, budeme dále pracovat. V tomto tříhodinovém bloku mediální výchovy jsem se snažila ukázat, jakou mohou mít informace pocházející z médií podobu a jak s nimi můžeme kriticky pracovat. Nyní byste již sdělení z médií měli přijímat s kritickým odstupem a neměli byste se nechat tak snadno ovlivnit.

5.4. Reflexe modelových vyučovacích hodin mediální výchovy

Jak jsem se již v diplomové práci zmínila, měla jsem možnost vyučovat modelové hodiny mediální výchovy na základní škole, a to osmý a devátý ročník. Reflexe tak souvisí právě s touto výukou. Ráda bych dodala, že se průběh výuky v každé třídě lišil, i když byl obsah vyučovacích hodin stejný. Rozdíl jsem zaznamenala především ve schopnostech žáků jednotlivých tříd. V průběhu výuky jsem také nestíhala probrat vše, co jsem si naplánovala. Pokud by učitelé chtěli postupovat přesně podle modelových vyučovacích hodin, měli by počítat s více než třemi vyučovacími hodinami.

5.4.1. 8. ročník

1. vyučovací hodina

Na výuku v této třídě jsem se velice těšila. Už jen z toho důvodu, že jsem tuto třídu znala z praxe (v rámci studia na VŠ) a měla jsem s ní dobré zkušenosti. Přestože tato třída nemá ve škole moc dobrou pověst, moje zkušenost s žáky byla dobrá. Žáci byli v mých hodinách aktivní a celkově se aktivně zapojovali do výuky. Na konci praxe moji výuku zhodnotili kladně, takže jsem předpokládala, že ani při výuce mediální výchovy nebude žádný problém.

Podle mého názoru žáky téma velice zaujalo. Žáci mě o hodině sledovali (nevšimla jsem si žádných znuděných výrazů) a aktivně se zapojovali do výuky (dokonce i žáci, kteří se v průběhu mé praxe moc neprojevovali). Na můj dotaz, co je to manipulace, odpovídali výstižně. Když jsem se zeptala na příklad manipulace v médiích, jeden žák řekl, že s námi mohou média manipulovat ve zprávách, když nějakou událost moc dramatizují. Byla jsem tak ráda, že se zmínil i jiný příklad než reklama. Jiný žák se zase přihlásil s tím, že v médiích zaregistroval zastrašování – média probírala možný konec světa v souvislosti s koncem mayského kalendáře. Někteří žáci si tak uvědomují, že se v nás media snaží vyvolat strach a paniku. I za tento příklad mediální manipulace jsem byla velice vděčná. Co se týče pojmů, které jsme si definovali, žáci neznali pojem dezinformace. S pojmem propaganda se setkali pouze v souvislosti s reklamou (propagace výrobku). Ostatní pojmy již znali. Když jsme probírali klamání, žáci správně zmínili, že výrobek prezentovaný v reklamě většinou neodpovídá skutečnosti (například je mnohem menší). Zajímavá byla diskuze s žáky o údajném podvodu s přistáním na Měsíci. Podle jedné skupiny žáků se jednalo o podvod, podle druhé skupiny žáků se přistání na Měsíci opravdu uskutečnilo. Vznikly tak dvě skupiny, které měly tendenci diskutovat o pravdě, či nepravdě tohoto tvrzení. Na otázku, co bylo cílem této dezinformace, žáci správně odpověděli, že tím chtěl manipulátor pravděpodobně znevážit USA. Na tomto příkladu žáci podle mého názoru dobře pochopili fungování dezinformace. Úspěch měl také příklad s injekční stříkačkou v souvislosti s fámou. Většina žáků tvrdila, že o této fámě slyšela. Žáci prý měli také strach, že se na nějakou injekční stříkačku v MHD posadí. Velice vhodná byla reakce jedné žákyně, která s vážnou tváří tvrdila, že to tak ale skutečně je, že jí to říkali ve vlaku lidi i sám průvodčí. Přitom si uvědomila: „No jo, vlastně, to je ta fáma...“ (neznáme přesný zdroj, ze kterého fáma pochází) – to byl dobře demonstrováný příklad toho, jak lidé fáme věří a jak se fáma přenáší dál, aniž by si někdo ověřoval, zda je to skutečně pravda.

Žáci byli v úvodní hodině více aktivní než devátý ročník, hlásili se, zapojovali se do výuky a byli rádi, když mohli k tématu něco říci. Domnívám se, že je téma skutečně zaujalo a bavilo

je. Ve výuce mi pomohlo i to, že několik žáků znalo kauzu s přistáním na Měsíci či fámu s injekční stříkačkou. Tito žáci tak mohli doplnit výuku vlastním komentářem.

2. vyučovací hodina

Ve druhé hodině jsme se zabývali manipulačními praktikami, neboť jsme je minulou hodinu bohužel nestihli probrat. Zajímavé bylo porovnání reakcí osmého a devátého ročníku (v obou třídách jsem učila to samé) na některé manipulační praktiky. Žáky zaujal spin-doctoring a příklad s Rytmusem a Kazmou. V osmém ročníku znalo Kazmu mnohem více žáků než v devátém ročníku, což mě překvapilo. Domnívala jsem se, že to bude naopak. Jeden žák, který Kazmu znal, údajnému napadení Kazmy nevěřil. Kdyby prý však Kazmu neznal, tomuto incidentu by pravděpodobně věřil. Vycházel tak ze svých zkušeností s touto celebritou. Žáci, kteří Kazmu neznali, incidentu s napadením věřili. Zajímavá byla diskuze o stereotypech v médiích. Když jsem se žáků zeptala, jak si představí běžného muslima, většina odpověděla, že si představí ženu s šátkem, která má odhalené pouze oči, nebo muže s vousy, který má po ruce kulomet. Běžného Roma si žáci představují jako člověka, který krade, nechodí do práce, bere sociální dávky apod. Co se týče Romů, domnívám se, že tyto názory žáci převzali především od dospělých, se kterými jsou v kontaktu. Možná jim tento stereotyp potvrdila také média, ale vzhledem k tomu, že zprávy údajně sledují jen v omezené míře nebo vůbec, přikláníla bych se k první variantě. Když jsem žákům sdělila, jakým způsobem v nás média stereotypy podporují, tvářili se celkem překvapeně. Přesto se mnou souhlasili (například s tím, že média nikdy neukáží slušné Romy, kteří chodí do práce apod.). Velice zajímavý byl komentář žáka pocházejícího z Ukrajiny. Média prý podporují stereotypní představy také o Ukrajincích a Rusech, což ho velmi uráží. Realita je totiž úplně jiná. Když jsme probírali stereotypy v souvislosti s muslimy, přihlásil se tento žák s tím, že zná osobně několik muslimů a že to jsou lidé jako my. Byla jsem za jeho komentáře velice vděčná - příklad demonstrováný spolužákem může mít pro žáky mnohem větší váhu než příklad řečený učitelem. Celkově měli žáci o muslimech velice zkreslené představy. Podle nich chodí muslimové zahalení v šátcích apod. Snažila jsem se proto žákům vysvětlit, že muslimové mohou vypadat stejně jako my a nemusí být vůbec zahalení v šátcích. Poukázala jsem přitom na fotografie muslimů v prezentaci. Většina žáků tvrdila, že muslimové na fotografiích vypadají sympaticky a zcela „normálně“. Na některé žáky ale muslimové působili nesympaticky. Žákům jsem se také snažila vysvětlit, že existuje několik odvětví islámské víry, které je třeba rozlišovat (reagovala jsem tak na představu muslimů zahalených v šátcích). Žákům však chyběla znalost kontextu a o to bylo vysvětlování náročnější. Podle mého názoru žáci disponovali pouze zkreslenými informacemi, které se k nim dostaly skrze média, případně od dospělých. Protože jsme se stereotypy zabývali dlouho (považovala jsem tuto část výuky za velmi důležitou, neboť jsou stereotypy v médiích velmi častým

jevem) musela jsem improvizovat a upravit náplň hodiny tak, abychom vše stihli. Konec hodiny jsme tak věnovali možnostem obrany proti mediální manipulaci. Největší úspěch měl příklad s optickými klamy. Na tomto příkladu žáci lehce pochopili, jak snadno může dojít ke zkreslení reality v médiích.

3. vyučovací hodina

Poslední hodinu mediální výchovy jsem vyučovala ve stejný den jako devátý ročník, takže jsem měla možnost bezprostředního porovnání. Na první video ukázkou žáci reagovali téměř stejně jako žáci z devátého ročníku. Správně identifikovali klamání. V případě této ukázky však nešlo ani tak o důkladný rozbor videa, jako spíše o demonstrativní ukázkou proměny modelky (jak probíhá celá proměna modelky, než se její fotografie dostane na titulní stranu časopisu či billboard). Co se týče druhé video nahrávky, reagovali žáci také obdobně jako v devátém ročníku. Projevovali se ovšem v mnohem větší míře – u videa se více bavili, smáli se a neustále video komentovali („To je vtip, že? To nemyslíte vážně. A to jako vážně bylo v televizních novinách?“ apod.). Žáci správně odpověděli na otázky, které jsem jim zadala. Už na začátku diskuze o video ukázce podotýkali, že se reportáž zabývá absolutně nepodstatnou událostí. Objevil se také komentář, že je tak „nesmyslná reportáž“ v případě Novy vůbec nepřekvapuje. Důkazem pozorného sledování reportáže byl komentář žákyně, která si všimla textového doplňku v reportáži („11 hodin hrůzy a beznaděje“). Na otázku, zda událostem v reportáži žáci věří, všichni odpověděli negativně. Svá tvrzení zdůvodňovali tím, že Nově nevěří vůbec, že je celá událost zveličená, přehnaně zdramatizovaná apod. Zajímavé bylo, že – stejně jako v devátém ročníku - žáky zaujal kořen stromu. Žáci tvrdili, že se paní Zdena mohla z kořene vyprostit, kdyby se alespoň trochu snažila. Také jim bylo divné, že kamarádi paní Zdeny neslyšeli bouchání do kořene, když od ní byli údajně jen kousek. Podle jednoho žáka nemohla být paní Zdeně zima - muselo ji prý zahřívat vyprošťování se z kořene. K ránu prý také paní Zdena nemohla být vyčerpaná, protože si přes noc jistě zdřímla. Jiná žákyně se pozastavila nad tím, že se žena pod kořen stromu vrátila, aby předvedla, jak se snažila vyprostit. Podle žákyně by žena měla být v šoku a rozhodně by se neměla chtít pod kořen stromu vrátit.

Práci s video ukázkou jsem shrnula tím, že všechny otázky, názory a komentáře žáků lze považovat za kritické myšlení a kritický přístup k mediálnímu sdělení. Kritické myšlení si žáci nejlépe osvojí rozbořením konkrétních ukázek z médií.

5.4.2. 9. ročník

1. vyučovací hodina

Jednou z předností výuky v deváté třídě byl nízký počet žáků. Ve třídě šel tedy snadno uplatnit individuální přístup, větší prostor byl také pro diskuzi apod. Výuka však neprobíhala tak snadno, jak by se dalo očekávat. Tuto třídu jsem také vyučovala v průběhu své praxe (v rámci studia na VŠ). Zkušenosti s touto třídou však nebyly příliš pozitivní. Kázeň ve třídě byla v pořádku, žáci se ale bohužel aktivně nezapojovali do výuky. Většinou jsem žáky musela vyvolávat - sami se přihlásili jen výjimečně. Problém také představoval způsob jejich odpovídání – žáci často odpovídali jednoslovně. Běžně tak docházelo k situacím, kdy jsem se podle jejich jednoslovné odpovědi domnívala, že je jejich myšlenka správná - chtěla jsem, aby svou odpověď rozvedli nebo alespoň odpověděli celou větou. Žáci však svoji snahu často ukončili slovem „nevím“. Tyto zkušenosti z praxe se bohužel projeví i v hodinách mediální výchovy.

Co se týče samotné výuky mediální výchovy, neměla jsem z první hodiny příliš pozitivní dojem. Domnívala jsem se, že žáky téma příliš nezaujalo. Tento dojem ve mně mohla vyvolat nízká aktivita žáků. Otázkou však je, zda za jejich nízkou aktivitu mohlo nezajímavé téma nebo něco jiného (například celková demotivace apod.). Když jsem s žáky probírala téma mediální manipulace, spojili si manipulaci v médiích především s reklamou. O možné manipulaci ve zpravodajství se nezmínili (žáky jsem tak upozornila na možnost této manipulace). Z probíraných pojmů byla pro žáky neznámá dezinformace. Ostatní pojmy už někde slyšeli. Překvapilo mě, že o údajném podvodu s přistáním na Měsíci slyšel pouze jeden žák. Využila jsem proto neznalosti ostatních žáků a zeptala jsem se, zda této informaci věří, či nikoliv. Podle poloviny žáků bylo přistání na Měsíci podvod, druhá polovina žáků se domnívala, že se přistání na Měsíc opravdu uskutečnilo. Když jsem žákům tuto konspirační teorii vysvětlovala, jejich zájem se zvýšil. Byla jsem ráda, že jsem je konečně něčím zaujala. Žáky také zajímal příklad související s fámou. Fámu o injekčních stříkačkách však slyšelo mnohem méně žáků než v osmém ročníku. Žáci fámě věřili a stejně jako v osmé třídě měli strach, že se o injekční stříkačku zraní.

Jak jsem se již zmínila, neměla jsem z této hodiny příliš pozitivní dojem. Očekávala jsem od žáků větší aktivitu a spolupráci. Žáci se však hlásili jen výjimečně a celkově nebyli příliš aktivní. Kdybych měla možnost tuto hodinu vyučovat znovu, více bych přizpůsobila obsah výuky této konkrétní třídě (zkrácení teorie, zaměření se na praktické ukázky apod.). Na začátku hodiny bych také žáky povzbudila a snažila se je co nejvíce motivovat. Příčinou nízké aktivity a domnělého nezájmu žáků mohla být také neznalost kontextu (ve škole neprobíhala výuka mediální výchovy), nevhodně zvolené vyučovací metody apod.

2. vyučovací hodina

Výuka druhé hodiny mediální výchovy probíhala o mnoho lépe než výuka té předchozí. Do třídy jsem nastoupila s tím, že ze mě musí „proudit“ energie, kterou jsem chtěla žáky „nakazit“. Snažila jsem se také zestručnit teorii a zaměřit se více na praktické příklady. Moje strategie jistě zabrala, neboť žáci tuto hodinu celkově projevovali větší zájem, byli aktivnější a více dávali pozor. V této hodině jsme se zabývali manipulativními praktikami, neboť jsme je minulou hodinu bohužel nestihli probrat. Například v souvislosti s klamáním jsem se žáků zeptala, zda znají z médií Petra Kramného. Toto jméno slyšelo jen několik žáků (z toho lze usoudit, že aktuální dění žáci příliš nesledují). Velice mě překvapilo, že žáci neznali Kazmu (tvůrce virálních videí, moderátor a hlavní protagonista internetového pořadu One Man Show). Na internetu je tato osobnost velice populární. Slovenského rappera Rytmuse znali všichni. Příklad související se spin-doctoringem žáky velice zaujal, přestože Kazmu neznali. Na můj dotaz, zda by incidentu s napadením Kazmy věřili, odpověděli pozitivně. V souvislosti s probíráním stereotypů v médiích jsem se žáků zeptala, jak si představí běžného muslima. Svou odpověď mě potěšila jedna žákyně – podle jejího názoru to mohou být lidé, kteří vypadají stejně jako my. Někteří žáci si představovali muslimy s šátkem na hlavě a s kulometem. Představa běžného Roma je u žáků stejná jako u žáků v osmém ročníku (člověk, který nepracuje apod.). Když jsem žákům vysvětlovala, jak v nás média podporují stereotypní představy, zeptal se jeden žák, proč muslimové utíkají ze své země. Na základě tohoto dotazu lze usoudit, že někteří žáci znají jen část informací (často zkreslených) a o aktuálním dění toho moc nevědí nebo se nezajímají (zprávy prý žáci sledují jen minimálně nebo vůbec - informace tak pravděpodobně získávají především od dospělých, se kterými jsou v kontaktu). Také v této třídě jsem se snažila vysvětlit, že je třeba rozlišovat jednotlivá odvětví islámské víry a že ne každý muslim musí být nutně terorista a bojovník Islámského státu (žáci vnímají hrozbu, ale neuvědomují si, že strach a paniku v nás vyvolávají především média, která zprostředkovávají zkreslené informace).

3. vyučovací hodina

Stejně jako v osmém ročníku byla tato hodina zaměřena prakticky s cílem propojit teoretické poznatky s praxí. Domnívám se, že obě video ukázky, které jsem si pro žáky připravila, měly úspěch. Po skončení první video ukázky (proměna modelky) žáci správně definovali klamání. Do procesu klamání zahrnuli kromě grafické úpravy fotografie i líčení a celkovou kosmetickou úpravu modelky. Žáci byli údajně již obeznámeni s tím, jak funguje proměna fotografií modelek a celebrit. Jistě však bylo vhodné potvrdit jejich představu video ukázkou z praxe. Cílem zhlédnutí videa bylo také to, aby si žáci uvědomili, že i ty nejkrásnější modelky nemusí ve skutečnosti vypadat tak „dokonale“, a aby proto žáci netrpěli komplexem ze svého vzhledu (z nedokonalostí své pleti apod.). Video ukázka s paní Zdenou zaujala žáky nejvíce. Žáci se v průběhu celého videa bavili. Objevily se také komentáře typu: „to

nemyslí vážně, to si snad dělají legraci“ apod. Stejně reakce nastaly i při opakovaném puštění ukázky. Nejzajímavější část hodiny však nastala při společném zhodnocení celé reportáže. Žáci správně odpověděli na všechny otázky, které jsem jim zadala. Celkově podle nich reportáž vyznívala až příliš dramaticky a tragicky, televize Nova celou událost prý zbytečně zveličila apod. Odpověď žáků na otázku, zda událostem v reportáži věří, byla jednoznačně negativní. Svě odpovědi žáci dále komentovali například tím, že Novu vůbec nesledují, protože tam dávají samé „nesmysly“, že Nova udělá reportáž o každé hlouposti, že jim celá událost připadala přehnaně zveličená a zdramatizovaná, i když se jednalo o nepodstatnou událost apod. Otázkou je, zda negativní názory žáků na televizi Nova pramení z jejich vlastní zkušenosti, nebo zda tento názor pouze převzali od svých rodičů, případně dalších dospělých, se kterými jsou v kontaktu. Žáci mohli mít také jen jednu negativní zkušenost, na základě které odsoudili celou televizi. Zajímavá byla také následující diskuze o reportáži. Žákům bylo například divné, že přátelé paní Zdeny nezavolali pomoc. Žáci by prý ženu nejprve zkusili sami hledat, poté by ale pomoc zavolali. Nejvíce však žáky zajímal způsob, jakým byla paní Zdena zaklíněná v kořeni stromu. Mohla se prý vyprostit, protože pod kořenem bylo ještě spousta místa. Žáci tak spekulovali o tom, zda se žena skutečně nemohla dostat ven. Také v deváté třídě jsem práci s video ukázkou shrnula tím, že všechny otázky, názory a komentáře žáků lze považovat za kritické myšlení a kritický přístup k mediálnímu sdělení. Žáci tak k reportáži přistupovali velice kriticky, aniž by si to možná sami uvědomovali.

6. Závěr

Na otázky, které jsem si kladla na začátku psaní diplomové práce, znám nyní odpověď. Osobně jsem se přesvědčila, že žáky vychovávat k obraně proti mediální manipulaci lze. Velkou podporu představuje mimo jiné velké množství materiálů, ze kterých mohou učitelé čerpat. Nejdůležitější je však přístup, se kterým se učitelé k výchově obrany proti mediální manipulaci postaví. Učitel by měl žáky vhodně motivovat, vysvětlit látku na příkladech, které jsou žákům blízké a dobře srozumitelné a celkově přizpůsobit výuku konkrétním žákům. Pokud se učitel na výuku pečlivě připraví, výchova k obraně proti mediální manipulaci bude jistě účinná. Důležité je si ale také uvědomit, že se manipulaci v médiích zcela ubránit nelze. Zachovat si nezaujatý postoj k mediálnímu sdělení je velice obtížné.

V teoretické části práce jsem vysvětlila základní pojmy, které s mediální manipulací souvisí, a to klamání, informaci, dezinformaci, propagandu a fámu. Stručně jsem definovala také pojem manipulace, a to se zaměřením na příjemce sdělení. Pojmy jsem vymezila a vysvětlila prostřednictvím definic autorů, kteří se touto problematikou zabývají, a to v kontextu prostředků mediální manipulace. Dále jsem se věnovala specifikům dospívajících. V oblasti vývoje jsem se zaměřila na kognitivní změny, emoční vývoj, problematiku vztahů, vývoj osobnosti a identity a morální uvažování jedinců v období dospívání. Věnovala jsem se také specifikům dospívajících, která se projevují ve škole. Dospívání je pro žáky velmi složitým obdobím. Pokud učitel změnám, kterými žák prochází, porozumí, bude mít ve výuce velkou výhodu. Může například zvolit vhodnou komunikaci s žáky, vhodné vyučovací metody apod. Dospívající mohou být díky vývojovým změnám, kterými prochází, mnohem více ovlivnitelní než dospělí. Často totiž podléhají především emocím než rozumnému úsudku. Toho také využívají manipulátoři, kteří se snaží ovlivnit dospívající prostřednictvím reklamy. Dospívající se však snadno mohou stát oběťmi mediální manipulace, která byla původně cílená na dospělé.

Ve druhé části práce jsem stručně zmínila vývoj mediální výchovy ve světě a v Čechách. Soustředila jsem se také na významné osobnosti, které se v České republice zabývají problematikou médií. Stručně jsem nastínila jejich profesní působení a podrobněji jsem se pak věnovala metodickým materiálům pro učitele mediální výchovy. Pozornost jsem věnovala zejména internetovým zdrojům, neboť je lze ve výuce vhodně uplatnit (možnost využití obrazových materiálů, videí, interaktivních cvičení apod.).

Závěrečnou část diplomové práce tvoří kapitola Mediální výchova na 2. stupni ZŠ, ve které se podrobně věnuji třem modelovým vyučovacím hodinám. Ty jsem sestavila na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, ve kterém je mediální výchova zařazena jako průřezové téma. V práci konkrétně uvádím, ze které části RVP ZV jsem

vycházela. Významnou součástí závěrečné kapitoly je i teoretický podklad pro téma manipulace v médiích. Co se týče vyučovacích hodin, jejich cílem bylo seznámit žáky s mediální manipulací, s metodami a prostředky mediální manipulace a především s možnostmi obrany proti mediální manipulaci. Soustředila jsem se na kritické myšlení, neboť jej považuji za jednu z nejúčinnějších metod obrany proti mediální manipulaci a domnívám se, že by mělo být důležitou součástí mediální výchovy. V hodinách jsem také kladla důraz na názorné ukázky a příklady mediální manipulace. Žákům jsem se tak snažila dokázat, jak snadné je podlehnout mediální manipulaci. Efektivní byla zejména práce s video ukázkami, při jejichž analýze mohli žáci uplatnit teoretické poznatky a dovednosti získané během výuky. V závěru kapitoly jsem se zaměřila na reflexi vyučovacích hodin. Protože jsem měla možnost vyučovat modelové hodiny na základní škole, reflektovala jsem výuku těchto reálně odučených hodin.

Cílem diplomové práce bylo popsat, jaké možnosti má učitel ve výchově k obraně proti mediální manipulaci. Mnoho lidí má v současné době alespoň minimální povědomí o tom, že je prostřednictvím médií manipulováno. Málo z nás však bohužel ví, jak se proti této manipulaci bránit. Pokud budeme jako učitelé po svých žácích vyžadovat, aby uplatňovali kritický přístup k mediálnímu sdělení, a pokud u nich budeme rozvíjet kritické myšlení ve věku, kdy je jejich schopnost učit se ideální, můžeme na ně mít velmi pozitivní vliv. V průběhu vyučování mediální výchovy jsem zjistila, že mají žáci jen minimální povědomí o tom, co se u nás nebo ve světě děje. Informace, které se k nim dostávají, jsou často neúplné a zkreslené. Jako budoucí pedagog bych tuto skutečnost ráda změnila. Snažila bych se o to, aby se žáci nejen zajímali o aktuální dění, ale aby také všechny informace přijímali s kritickým odstupem a nenechali se tak snadno ovlivnit, i když se mediální manipulaci zcela ubránit nelze.

7. Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

1. BITTMAN, L. *Mezinárodní dezinformace a černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-204-0843-6.
2. BROKLOVÁ, Z. *Média tvořivě: pro 2. stupeň ZŠ a střední školy: mediální tvorba, mediální výchova, využití médií ve výuce, technické dovednosti*. Kladno: AISIS, 2008. ISBN 978-80-904071-1-4.
3. BURTON, G. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister, 2001. ISBN 80-859-4767-6.
4. FRANK, T., JIRÁSKOVÁ, V. *K mediální výchově*. 1. vyd. Praha: Občanské sdružení SPHV, 2008. ISBN 978-80-904187-4-5.
5. HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8888-0
6. IŁOWIECKI, M., ŽANTOVSKÝ, P. *Manipulace v médiích*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-50-1. S. 31.
7. JENSEN, F., NUTT, E. A. *Mozek teenagera*. 1. vyd. Praha: Dobrovský s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7390-190-5.
8. KAPFERER, J. N. *Fáma - nejstarší médium světa*. 1. vyd. Praha: Práce, 1992. ISBN 80-208-0262-2.
9. KAŠOVÁ, J. *Média - kdo koho ovládá?: tvořivé náměty pro výuku průřezových témat na 2. stupni ZŠ*. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-86307-73-2.
10. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. uprav. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
11. MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7.
12. *Mediální výchova*. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-87553-19-0.
13. MIČIENKA, M., JIRÁK, J. *Základy mediální výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4.
14. MLEZIVA, E. *Diktatura informací: jak s námi informace manipulují*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-868-9812-1.
15. MLEZIVA, E. *Encyklopedie lži, podvádění a klamání: s příklady a obrana proti nim*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-702-1391-4.

16. MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-002-0.
17. NIKLESOVÁ, E., BÍNA, D. *Mediální gramotnost a mediální výchova: studijní texty*. 1. vyd. České Budějovice: Vlastimil Johanus, 2010. ISBN 978-80-904247-6-0.
18. PASTOROVÁ, M., JIRÁK, J., PAVLIČÍKOVÁ, H. *Doporučené očekávané výstupy. Mediální výchova v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011. ISBN: 978-80-87000-76-2.
19. PAVLIČÍKOVÁ, H., aj. *Mediální pedagogika: média a komunikace v teorii a učitelské praxi*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2009. ISBN 978-80-7394-190-1.
20. POSPÍŠIL, J., ZÁVODNÁ, S. L. *Mediální výchova*. 1. vyd. Kralice na Hané: Computer Media, 2009. ISBN 978-80-7402-022-3.
21. POSPÍŠIL, J., ZÁVODNÁ, S. L. *Mediální výchova: cvičebnice: řešení*. 1. vyd. Kralice na Hané: Computer Media, 2010. ISBN 978-80-7402-055-1.
22. REIFOVÁ, I., aj. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7. S. 127.
23. ROTH, J. *Mediální výchova v Čechách*. 1. vyd. Praha: Tutor, 2005. ISBN 80-867-0025-9.
24. ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-736-7124-7.
25. ŘÍČAN, P. *Psychologie: příručka pro studenty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-717-8923-2.
26. STRACHOTA, K., VALŮCH, J. *Být v obraze: mediální vzdělávání s využitím audiovizuálních prostředků*. Praha: Člověk v tísní, 2007. ISBN 978-80-86961-35-4.
27. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
28. VERNER, P., BEZCHLEBOVÁ, M. *Mediální výchova: průřezové téma*. 1. vyd. Úvaly: Albra, 2007. ISBN 978-80-7361-042-5.
29. VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0.
30. VYBÍRAL, Z. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8812-0.

31. ZELENKOVÁ, K. *Dezinformace v médiích*. Liberec, 2014. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická.

Internetové zdroje

1. Asociace pro mediální pedagogiku, o.s. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.medialnipedagogika.cz
2. Centrum mediálního vzdělávání. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.medialni-vzdelavani.cz
3. Centrum pro mediální studia: Řešitelský tým. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://cemes.fsv.cuni.cz/CEMES-5.html>
4. Česká televize: Být v obraze. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10214728740-byt-v-obraze/>
5. Česká televize: Věřte, nevěřte. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10286282617-verte-neverte/>
6. Člověk a média. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.clovekamedia.cz
7. Čtenářská gramotnost. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.ctenarska-gramotnost.cz
8. Čtením a psaním ke kritickému myšlení. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.kritickemysleni.cz
9. Demagog. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.demagog.cz
10. Děti a média. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.detiamedia.cz
11. Jeden svět na školách. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.jsns.cz
12. Manipulátoři.cz. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.manipulatori.cz
13. Medialnigramotnost.cz: Učebnice a portály mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/zobraz/clanek/ucebnice-a-portaly-medialni-vychovy-v-cr>
14. Medialnigramotnost.cz. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.medialnigramotnost.fsv.cuni.cz
15. Media Set: Příručka mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.mediasetbox.cz/data/text/000004/prirucka-medialni-vychovy.pdf>
16. MŠMT: Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. [online]. [cit. 2015-10-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

17. Metodická a informační podpora mediální výchovy. [online]. [cit.2016-12-04].
Dostupné z: www.mediasetbox.cz
18. Metodický portál RVP. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.rvp.cz
19. Monda.eu: Kritické myšlení. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z:
<http://monda.eu/cs/modules/thinking/7>
20. Monda.eu: Kritické myšlení. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z:
<http://monda.eu/cs/modules/thinking/1>
21. Rada pro reklamu. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.rpr.cz
22. SlidesLive. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.slideslive.com
23. Škola médií. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: www.skolamedii.cz
24. Youtube.com: Dove Evolution – With some images, all is not what it seems. [online].
[cit.2016-12-04]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Q5qZedMTkkE>
25. Youtube.com: Bába pod kořenem – zprávy TV Nova z 26.7.2012. [online]. [cit.2016-12-04].
Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=r661Tt5mltU>
26. Zvyšování mediální gramotnosti v ČR. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z:
www.mediapodlupou.cz

8. Seznam příloh

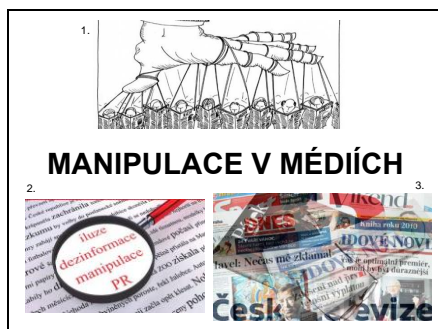
8.1. Příloha A

8.2. Příloha B

9. Přílohy

9.1. Příloha A

Snímek 1

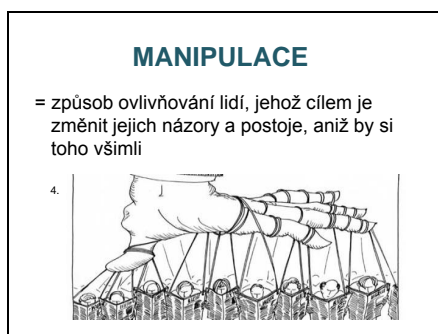

1. Mentální manipulace davu, horší než Ebola!. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://svobodnenoviny.eu/mentalni-manipulace-davu-horsi-nez-ebola/>

2. Mediální výchova jako téma celoživotního vzdělávání. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://svobodnenoviny.eu/mentalni-manipulace-davu-horsi-nez-ebola/>

3. Nejdůležitější způsoby manipulace s veřejným míněním. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.citarny.cz/index.php/knihy-lide/vzdelavani-a-souvislosti/souvislosti/4162-manipulace-verejne-mineni>

Snímek 2

4. Mentální manipulace davu, horší než Ebola!. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://svobodnenoviny.eu/mentalni-manipulace-davu-horsi-nez-ebola/>

Snímek 3

5. Fotomontáže ovoce. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://nikola2270.blog.cz/0809/fotomontaze-ovoce>

Snímek 4

KLAMÁNÍ

= záměrné uvádění někoho v omyl

6.

7.

ŘEKL x PŘIPUSTIL x NEPOPŘEL

6. What is the church's big mac. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://heidelblog.net/tag/big-mac/>

7. Otázky Václava Moravce. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/3043-rozhovor/#&gid=1&pid=2>

Snímek 5

INFORMACE

= údaj, sdělení, zpráva o prostředí, jeho stavu a procesech v něm probíhajících

8.

8. Nejdůležitější způsoby manipulace s veřejným míněním. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.citarny.cz/index.php/knihy-lide/vzdelavani-a-souvislosti/souvislosti/4162-manipulace-verejne-mineni>

Snímek 6

DEZINFORMACE

= úmyslně nesprávná či zkreslená informace, jejímž záměrem je ovlivnit příjemce sdělení

9.

10.

9. Záhady života. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.snadnatrafika.cz/sortiment/polozka/2210-zahady-zivota/76163>

10. Pravda o přistání na měsíci. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1162724736-pravda-o-pristani-na-mesici/20538252813/>

Snímek 7

PROPAGANDA

11. = způsob ovlivňování lidí, jehož cílem je změnit jejich názory a postoje, aniž by si toho všimli

11. O zlém brouku Bramborouku. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://cl.ff.cuni.cz/sorela/galerie/Bramborouk0001.htm>

Snímek 8

FÁMA

12. = uvěřitelná informace pocházející z nejistého zdroje, která se šíří mezi lidmi (většinou ústně) a vztahuje se k nějaké aktuální události

13. **Pozor na injekční jehly!**
CR (vir) - Dávejte pozor, na co si sedíte! Ide o zdraví i o život! Takové varování putuje po internetu. V textu jsou pak popsány případy, kdy se například návštěvníci kina při usednutí píchli o nastražené injekční stříkačky. Na jehle byl papír se vzkazem: »Právě jsi byl nakažen virem HIV!« Tyto případy se údajně staly v zahraničí i v Praze! Posaďte se v e-mailu tvrdí, že testované jehly opravdu obsahovaly virus HIV nebo žlutěnky.

12. Na sedačkách může číhat smrt. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné ze: http://jindrichohradecky.denik.cz/zpravy_region/jh_ad_ie_hly20070416.html

13. Jehly na sedadlech. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.hoax.cz/hoax/infikovane-jehly-na-sedadlech/>

Snímek 9

Vybrané manipulační praktiky

14.
Mediaální obraz

14. Kdo a proč určuje, o čem máme přemýšlet a mluvit. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://protiproud.parlamentnilisty.cz/politika/738-kdo-a-proc-urcuje-o-cem-mame-premyslet-a-mluvit-rusnokuv-mandela-starostuv-kypersky-skandal-a-dalsi-falesne-namety-zadane-nastolovaci-agendy.htm>

Snímek 10

15. Týdeník policie. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://bit.ly/22CTNHC>

16. Petr Kramný a jeho nový úřes. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://tn.nova.cz/clanek/petr-kramny-a-jeho-novy-uces.html>

17. Týden: V pásmu Gazy se páchaly válečné zločiny. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/asie-a-oceanie/v-pasmu-gazy-se-pachaly-valecne-zlociny-tvrdi-osn_346936.html

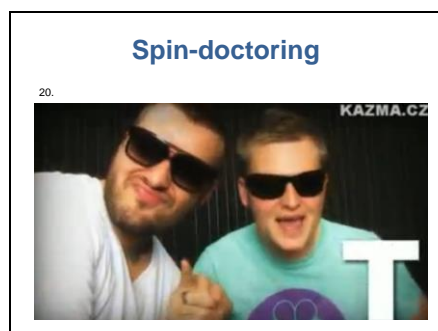
Snímek 11

18. Super.cz: Rytmus zmlátil Kazmu. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.super.cz/2233-rytmus-se-pomatl-brutalne-zmlatil-moderatora-kazmu-a-vse-si-natocil.html>

19. Blesk: Rytmus napadl Kazmu. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/celebrity-ceske-celebrity/154370/video-rytmus-brutalne-napadl-kazmu.html>

Snímek 12

20. Blesk: Rytmus vs Kazma. Byl to jen reklamný tah. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.mojevideo.sk/video/ea93/rytmus-vs-kazma-bol-to-len-reklamny-tah.html>

Snímek 13

Stereotypy v médiích

- **STEREOTYP** = ustálený, navyký vzorec myšlení nebo chování, který vzniká na základě zjednodušení reality

21.

22.

21. Ticho o těch uprchlících a islámu nebo tě vyhodíme z práce. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://hodik.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=482573>

22. Islámský stát. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.armadninoviny.cz/is-islamsky-stat.html>

Snímek 14

Stereotypy v médiích

23.

24.

23. Jan Vrobel: Fotogalerie. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: https://www.facebook.com/jan.vrobel.18/photos_all

24. Jan Vrobel: Fotogalerie. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10207674169313669&set=pb.1275192935.-2207520000.1460468663.&type=3&theater>

Snímek 15

Výběr a řazení témat

25.

26.

27.

25. Válka v Sýrii je také důsledkem sucha. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/363168-valka-v-syrii-je-take-dusledkem-sucha-ukazal-klimatolog.html>

26. České noviny: Fotogalerie. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/fotogalerie/?id=526>

27. Zoo Praha: První slůně v Zoo Praha. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <https://www.zoopraha.cz/aktualne/novinky-u-zvirat/7092-prvni-slune-v-zoo-praha>

Snímek 16

Titulky a perexy

- PEREX = krátký úvodní text, jehož účelem je uvést a upoutat pozornost na následující delší text článku a/nebo naznačit, o čem článek bude

28.a

28.b
Chřipková epidemie trvá, zemřelo již 27 lidí
V České republice stále pokračuje chřipková epidemie. Ulehlo pofty pacientů s akutními dýchacími infekcemi chřipkovou viru A(H3N2). Lékaři konstatují stále vzrůstající počet nemocných a zaznamenali 129 úmrtí způsobených onemocněním. Přičítá se 27 zemřelých. V příloze se uvádí seznam zdravotních ústavů, které jsou pro chřipku Martina Hrdličky.

**Má snad milence?
Manželka Daniela Landy
vyrazila na lyže s tímto
mladíkem**

28.a Má snad milence? Manželka Daniela Landy vyrazila na lyže s tímto mladíkem. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.super.cz/247599-ma-snad-milence-manzelka-daniela-landy-vyrazila-na-lyze-s-timto-mladikem.html>

28.b Chřipková epidemie trvá. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/396046-chripkova-epidemie-trva-zemrelo-jiz-27-lidi.html>

Snímek 17

Použité jazykové prostředky

= např. expresivně zabarvená slova, slang, přídavná jména, zvolené pořadí slov ve větě apod.

29.a [Novinky.cz](http://www.novinky.cz)

29.b
Uštknutí zmijí je vzácné, ale když kousne dítě, může jít o život.

29.c
Měsíc bloudil buší, jedl motýly a mlže
Celkem 28 dní strávil ztracen v buši Australan Stephen Currie. Ve středu odpovídal na otázky novinářů z ostrova Rihodos. Nevím, jak to všechno udělat, říká ještě v pátrání v domněnku, že je po sněhu.

29.d
Děsivá zpověď. Hráč NHL popsal praktiky silného otce

29.a Uštknutí zmijí je vzácné, ale když kousne dítě, může jít o život. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/310036-ustknuti-zmiji-je-vzacne-ale-kdyz-kousne-dite-muze-jit-o-zivot.html>

29.b Měsíc bloudil buší, jedl motýly a mlže. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/koktejl/326149-mesic-bloudil-busi-jedl-motyly-a-mlze.html>

29.c Scénář Gottovy tajné oslavy: Co dostal a kdo přišel? [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/celebrity-ceske-celebrity/262593/scenar-gottovy-tajne-oslav-y-co-dostal-a-kdo-prisel.html>

29.d Děsivá zpověď. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.hclctci.cz/clanek.asp?id=784>

Snímek 18

Použité fotografie

30. 32.

31.

30. Syrští uprchlíci v Evropě tvoří jen 4 % lidí, kteří utekli před válkou v zemi. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/cs/clanky/syrsti-uprchlici-v-evrope-tvori-jen-4-lidi-kteri-utekli-pred-vaalkou-v-zemi-pres-12-milionu-lidi-uvnitř-syrie-potrebuje-pomoc>

31. Je to podvod. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.national-geographic.cz/clanky/je-to-podvod-nejslavnejsi-upravene-fotografie-ktete-nikdy-neexistovaly.html#.VxKfm49OKUk>

32. JOY. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.mojmag.com/casopis-JOY-broj-izdanie-163-32>

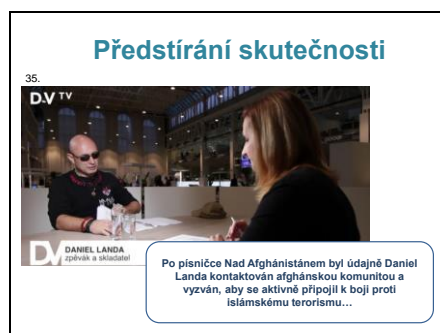
Snímek 19

33. Útok marfanů. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: http://xman.idnes.cz/medialni-mystifikace-053-/xman-styl.aspx?c=A130417_123952_xman-styl_fro

34. Válka světů. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <https://www.scifik.cz/scifik/eshop/4-1-scifi-autori/0/5/1385-Wells-H-G-VALKA-SVETU-A-JINE-PRIBEHY-Z-NESKUTECNA>

Snímek 20

35. Landa: Konvička je blbeček, po mně jdou radikální islamisté, v Česku jsem terč číslo jedna. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://video.aktualne.cz/dvtv/landa-konvicka-je-blbec-po-mne-jdou-radikalni-islamiste-v/r~2dd79952978111e5897e002590604f2e/>

Snímek 21

36. Tak to jsme pokařkali. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: http://technet.idnes.cz/nejvetsi-chyby-omyly-technet-djx-/sw_internet.aspx?c=A150216_162632_sw_internet_pka

Snímek 22

Další prostředky a postupy zkruslování skutečnosti

- Sestřihané záběry
- Přerazení záběru
- Zkruslovující nebo zavádějící slovní doprovod
- Ovlivňující barevný doprovod
- Hudební doprovod
- Cílený výběr osob do diskusních pořadů
- Jednostranné moderování diskuzí a debat

37.

38.

37. Primátor Ostravy bojoval o mikrofon. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/regiony/moravskoslezsky/primator-ostravy-bojoval-o-mikrofon-skoncil-na-zemi/r~i:article:686025/>

38. Youtube: Fanta – TV reklama. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=cNLvPRiLlqQ>

Snímek 23

Možnosti obrany

- VYUŽITÍ VYBRANÝCH WEBOVÝCH STRÁNEK

Například:

- www.demagog.cz
- www.rpr.cz

39.

40.

39. Rada pro reklamu. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://rpr.cz/cz/index.php>

40. Demagog.cz. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://demagog.cz/>

Snímek 24

Jak se můžeme mediální manipulaci bránit?

41.

41. Mentální manipulace davu, horší než Ebola!. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://svobodnenoviny.eu/mentalni-manipulace-davu-horsi-nez-ebola/>

Snímek 25

Možnosti obrany

- **POVĚDOMÍ O MEDIÁLNÍ MANIPULACI**
+ znalost manipulačních prostředků a praktik

42.

42. Odkojen komunisty, přesto těžko manipulovatelný! [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://svobodnenoviny.eu/odkojen-komunisty-presto-tezko-manipulovatelný/>

Snímek 26

Možnosti obrany

- **MEDIÁLNÍ GRAMOTNOST**
= schopnost vyhledávat, rozebrat, **kriticky zhodnotit** a dále předávat informace z médií
+ porozumět všem významům těchto informací

43. „V současné době nám hrozí 3. světová válka...“

44.

43. Usmívající se televize kreslený. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://cz.depositphotos.com/21480677/stock-illustration-smiling-television-cartoon.html>

44. Malvorage lupe. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/353954851935587482/>

Snímek 27

KRITICKÉ MYŠLENÍ

45. 46.

Cílem kritického myšlení je nacházet jiné pohledy na tutéž skutečnost.

45. Kritické myšlení. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://monda.eu/cs/modules/thinking/1>

46. Optické klamy. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://mrkej.blog.cz/0609/opticke-klamy>

Snímek 28

KRITICKÉ MYŠLENÍ

= schopnost nepodléhat prvnímu dojmu, obecnému mínění nebo naléhavosti nějakého sdělení

= dokázat zaujmout kritický odstup a vytvořit si vlastní názor na základě vědomostí a zkušeností vlastních i jiných důvěryhodných osob

Snímek 29

Pozorování

47.

47. Kritické myšlení. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://monda.eu/cs/modules/thinking/5>

Snímek 30

Posuzování zdrojů

- Odborný časopis vs. neznámý blog
- + primární vs. sekundární zdroje

48.a

48.b

48.a Wikipedia. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavní_strana

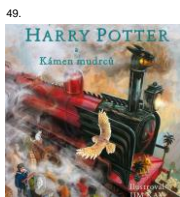
48.b Ústav pro jazyk český. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.uic.cas.cz/>

Snímek 31

Fakta vs. předpoklady a názory

- $1 + 1 = 2$
- Velkou násobilku se může každý naučit za jeden den.
- Knihy od J.K. Rowlingové jsou skvělé.

49. Harry Potter a kámen mudrců. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.albatros.cz/harry-potter-a-kamen-mudrcu-74/>

Snímek 32

Analýza informací

- zjistit, o čem je samotná informace
- zjistit, o co se autor informace snaží, jaký je jeho záměr
- rozpoznat přesvědčovací prvky včetně manipulativních technik

Snímek 33

Logická správnost informace

„Všichni Švédové jsou strašně bohatí. Žádná chudoba, čistý luxus. Nenaješ tam jediného bezdomovce. Když jsem tam byla loni na víkend, po ulicích jezdila jen samá drahá auta, všechno bylo totálně čisté a uspořádané.”

Proč je zvýrazněné tvrzení logicky nesprávné?

50. Stockholm. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: http://travel.nationalgeographic.com/travel/city-guides/stockholm-photos-1/#/stockholm-lidingo-island_2563_600x450.jpg

Snímek 34

Hra s jazykem

- Používání neurčitých slov
- Používání zavádějících eufemismů či předpojatého jazyka

Snímek 35

- *Kuře je připraveno na oběd.*
- *Jedno ráno jsem vyfotil slona v pyžamu.*
- *Lidé si zaslouží jistoty.*
(volební kampaň politické strany)
- *Moji podřízení velmi pozorně monitorují situaci a mohu zodpovědně prohlásit, že je mou povinností přijmout přiměřená opatření, která zaručí, že se situace vyřeší férově pro všechny zúčastněné.*

Snímek 36

- *I někteří **ne**bojechtiví muslimové vyznávají hodnoty, s kterými **ne**musíme souhlasit...*
- *Spolužák z Číny Chu-Tii je, jak jinak, skvělý v matematice...*
- *Josef je skvělý sekretář, přestože je muž...*

Snímek 37

51. Ticho o těch uprchlících a islámu nebo tě vyhodíme z práce. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://hodik.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=482573>

Snímek 38

52. Kritické myšlení. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://monda.eu/cs/modules/thinking/5>

Snímek 39

53. Kritické myšlení. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://monda.eu/cs/modules/thinking/5>

Snímek 40

54. Kritické myšlení. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://monda.eu/cs/modules/thinking/5>

Snímek 41

52. Médicos, enfermeros y monitores de aeróbic se escapan del paro. [online]. [cit.2016-12-04]. Dostupné z: <http://noticias.iberestudios.com/medicos-enfermeros-y-monitores-de-aerobic-se-escapan-del-paro/>

Snímek 42

9.2. Příloha B

- 1) Co pro vás bylo nové? Překvapilo vás něco?
- 2) Změnil se váš pohled na média? Budete na ně pohlízet kritičtěji? Jak se budete mediální manipulaci bránit?
- 3) Co považujete za nejdůležitější část výuky (co v budoucnu určitě využijete)?
- 4) Napište klady + (co se vám nejvíce líbilo, co vás bavilo, co pro vás bylo přínosné...)
- 5) Napište zápory - (co se vám nelíbilo, co vás nebavilo, co podle vás bylo zbytečné...)

1) Vlastně jako by nic. Dříve jsem se tomu nemohla nijak podobně jako vy.

2) Určitě. Máím svou hlavu

3) Podle mě je důležité všechno. Asi všechno

4) Líbilo se mi úplně všechno, dobře přednášíte

5) Šťve mě, že už tu nebudete

- 1) Co pro vás bylo nové? Překvapilo vás něco?
- 2) Změnil se váš pohled na média? Budete na ně pohlízet kritičtěji? Jak se budete mediální manipulaci bránit?
- 3) Co považujete za nejdůležitější část výuky (co v budoucnu určitě využijete)?
- 4) Napište klady + (co se vám nejvíce líbilo, co vás bavilo, co pro vás bylo přínosné...)
- 5) Napište zápory - (co se vám nelíbilo, co vás nebavilo, co podle vás bylo zbytečné...)

1) Nové pro mě byli nále výrazy, nicméně jste to dobře vysvětlila tak to teď znám a chápu.
Možná mě překvapila ~~to~~ ~~to~~ ~~to~~ jak velká je lidská hloupost.

2) Asi trochu ano, ale už předtím jsem jim zrovna ~~to~~ nevěřil/la.
Před mediální manipulací se jde bránit jedním tak že se na to začnete dívat kriticky ale nevíím, není tu někdo kdo je optimista.

3) Zprávy o zdeně. Ne, asi informace o druzích manipulace.

4) Nejvíce se mi líbilo zprávy se zdena, přínosná je pro mě každá nová informace.

5) Zápory nemám žádné, možná velké vyptávaním ale jinak vše dobré.

Dotazníky 1, 2: Hodnocení žáků (9. ročník)

- 1) Co pro vás bylo nové? Překvapilo vás něco?
- 2) Změnil se váš pohled na média? Budete na ně pohlížet kritičtěji? Jak se budete mediální manipulaci bránit?
- 3) Co považujete za nejdůležitější část výuky (co v budoucnu určitě využijete)?
- 4) Napište klady + (co se vám nejvíce líbilo, co vás bavilo, co pro vás bylo přínosné...)
- 5) Napište záporny - (co se vám nelíbilo, co vás nebavilo, co podle vás bylo zbytečné...)

- 1) Že na světě je spousta problémů, a oni řeší takový kraviný
- 2) Já díky bohu na zprávy vůbec nekonám, protože řeší horadiny
- 3) Asi práva
- 4) Fáma, a celkově = všem hodiny byli něčím přínosné
- 5) vůbec nic

- 1) Co pro vás bylo nové? Překvapilo vás něco? JAK LEHCE SE DÁ OVLIVNIT LIDI
- 2) Změnil se váš pohled na média? Budete na ně pohlížet kritičtěji? Jak se budete mediální manipulaci bránit?
- 3) Co považujete za nejdůležitější část výuky (co v budoucnu určitě využijete)?
- 4) Napište klady + (co se vám nejvíce líbilo, co vás bavilo, co pro vás bylo přínosné...)
- 5) Napište záporny - (co se vám nelíbilo, co vás nebavilo, co podle vás bylo zbytečné...)

- 1) JAK LEHCE SE DÁ OVLIVNIT LIDI
- 2) ANO ZÁRMA
- 3) ABYCHOM VŠEMU NEVĚŘILI
- 4) ~~BAVO~~ BAVILO MĚ VŠE
- 5) ~~BYLO~~ BYLO VŠECH MO ZACHOVANÍ

Dotazníky 3, 4: Hodnocení žáků (9. ročník)

- 1) Co pro vás bylo nové? Překvapilo vás něco?
- 2) Změnil se váš pohled na média? Budete na ně pohlížet kritičtěji? Jak se budete mediální manipulaci bránit?
- 3) Co považujete za nejdůležitější část výuky (co v budoucnu určitě využijete)?
- 4) Napište klady + (co se vám nejvíce líbilo, co vás bavilo, co pro vás bylo přínosné...)
- 5) Napište zápory - (co se vám nelíbilo, co vás nebavilo, co podle vás bylo zbytečné...)

- 1) Překvapilo mě, že se média tak jednoduše dají oblbnout.
- 2) Určitě se na ně dívám kritičtěji, víc o tom přemýšlím.
- 3) Bude se koukat na zprávy kritičtěji.
- 4) Že jsme si hezky ~~vyjasnili~~ vysvětlili všechny ty výrazy a to jak jsme se poslední hodinu koukali na tu reportáž.
- 5) Velké vytrávení.

~~XXXXXXXX~~
~~XXXX~~

- 1) Co pro vás bylo nové? Překvapilo vás něco?
- 2) Změnil se váš pohled na média? Budete na ně pohlížet kritičtěji? Jak se budete mediální manipulaci bránit?
- 3) Co považujete za nejdůležitější část výuky (co v budoucnu určitě využijete)?
- 4) Napište klady + (co se vám nejvíce líbilo, co vás bavilo, co pro vás bylo přínosné...)
- 5) Napište zápory - (co se vám nelíbilo, co vás nebavilo, co podle vás bylo zbytečné...)

- 1) Skoro všechno pro mne bylo nové a hodně věcí mne překvapilo.
- 2) Ano ~~to~~ změnil se můj pohled na média.
- 3) ~~všechno~~ —
- 4) mne přišla zajímavá ta první zdena.
- 5) žádné zápory nejsou.

Dotazníky 5, 6: Hodnocení žáků (9. ročník)